תלמוד ירושלמי · מפרשים · פירוש שלמה סיריליו על תלמוד ירושלמי

פירוש שלמה סיריליו על תלמוד ירושלמי מעשרות

רבי שלמה סירליאו

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פירוש שלמה סיריליו על תלמוד ירושלמי מעשרות

רבי שלמה סירליאו

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פירוש-שלמה-סיריליו-על-תלמוד-ירושלמי-מעשרות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 9
הלכה ג 13
הלכה ד 15
הלכה ה 24
פרק ב 26
הלכה א 26
הלכה ב 32
הלכה ג 33
הלכה ד 36
פרק ג 43
הלכה א 43
הלכה ב 53
הלכה ג 54
הלכה ד 59
פרק ד 65
הלכה א 65
הלכה ב 69
הלכה ג 73
הלכה ד 74
פרק ה 79
הלכה א 79
הלכה ב 84
הלכה ג 89

פרק א

הלכה א

כלל אמרו במעשרות כל שהוא אוכל. במס' שבת פ' כלל גדול אמרינן דלא תני הכא כלל גדול משום דבשלמא גבי שביעית תנא ליה משום דאיתיה בין במאכל אדם בין במאכל בהמה ואילו במעשר במאכל אדם איתיה במאכל בהמה ליתיה:

במעשרות. מעשר ראשון ומעשר שני ומעשר עני:

כל שהוא אוכל. לאדם:

למעוטי לא הביא שליש דלא חשיב אוכל כדמפ' מתני':

ונשמר. למעוטי הפקר:

וגידולו מן הארץ. למעוטי כמהין ופטריות:

שתחלתו אוכל. כגון קשואים וירק דחזו קטנים. ולקמן מפ' דהא תחלתו היינו דלא בעינן בהו שליש אבל עתה אית להו:

אע"פ ששמרו להוסיף אוכל. דממתין מללקטו עד שיגדל ויוסיף אוכל:

חייב קטן וגדול. בכל ענין שילקטנו בין קטן בין גדול חייב במעשרות דאין מחשבה מבטלו מאוכל דהא חזי:

וכל שאין תחלתו אוכל אבל סופו אוכל. מפ' בגמר' כגון מתני' דקתני סיפא התאנים משיבחילו וכולה מתני' ובגמ' נפקא לן מקראי:

אי כתיב עשר תעשר את כל. כלומר אילו כתיב עשר תעשר את כל ולא לכתוב תבואת זרעך:

הייתי אומר כל הדברים. ואפילו בשר ודגים וגידוליו מן הארץ ואפילו לא הביאו שליש:

ת"ל תבואת זרעך. למעוטי בשר ודגים שאינן נזרעין והנזרע דרשינן לקמן שזורעין אותו ועושה תבואה כלומר שצומח למעוטי פחות משליש:

אין לי אלא תבואה. דהיינו תמשת המינין כדאיתא פ' הנודר מן הירק:

ת"ל את כל ריבה. תרתי נינהו ושדינן פרטי בינייהו ונדונם בכלל ופרט וכלל וקרא דדגנך תירושך ויצהרך כולהו לגופייהו צריכי דגנך איצטריך ללמדך דבעינן דיגון ומירוח ובהכי הוא דהוי טבל דלשון דגן הוא קבוץ כרי כמו שכתב רש"י ז"ל בפ"ק דביצה בשמעתא דמלילות, ותירושך ויצהרך איצטריך למאי דדריש ר' יהושע בפ' אין נותנין ללמדך דאהני הוא דחייב על משקין שלהן למעוטי דבש תמרים ושאר מי פירות:

זרעוני גנה שאין נאכלין. בסוף מכילתין תנינן להו במתני' כתיב תבואת זרעך ואכלת למעוטי שאינן נאכלין:

שנה שנה. למעוטי ירקות שאין מתקיימין משנה לחברתה וכיון שאת וכל ריבויי נינהו שדינא פרטא בינייהו ונדרוש בהו כעין הפרט דהיינו אוכל ונשמר וגידוליו מן הארץ ואורחייהו דבני מערבא למידרש הכי דאמרינן בפ"ק דשבועות אמרי במערבא כל מקום שאתה מוצא שני כללות הסמוכים זה לזה הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט וכלל מה הפרט דבר שהוא אוכל ונשמר ומכניסו לקיום וגידולו מן הארץ אף כל וכו'. והא דקאמר טול מבינתיים דבר שהוא אוכל ונשמר משום דמתני' תני הכי למיכלל נמי ירקות אבל מדאורייתא מכניסו לקיום נמי בעינן כעין הפרט:

כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט. ולא דריש פרטא בין תרי כללי דמשמע ליה דחד כללא הוא ולהכי איצטריך כללא אחרינא וכל מעשר הארץ:

שחליים. בירוש בלע"ז:

גרגיר. ארוקא בלע"ז. ואיצטריך לרבויינהו דהוו מין תבלין כדאמרינן פר' בכל מערבין גרגיר למאי חזי ומשנינן שכן ראשונים שלא היה להן פלפלין מטבלין בו את הצלי וכן שחליים דחמוצין הן:

לוף העליון. לוף שוטה:

שיטה וצלמונה וגירודה. שמות מקומות הן וחרובין דידהו אינן מאכל אדם:

מדבריהם. משום סייג ומשום תקנת חזקיהו דכתיב ותבואת שדה דהיינו כל הגדל בשדה והיינו ירק ולאו מדאורייתא דכעין הפרט מרבינן דהיינו מכניסן לקיום ובת"כ גריס ת"ל וכל מעשר והכא ל"ג דס"ל דקיי"ל כאיסי דמדרבנן נינהו ומשמע מהך סוגיא דכל אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ לקיום דמדאורייתא חייב במעשר ובתרומה כעין הפרט והכי מוכחא מתני' דתנן פ' י"א דמס' פרה דבלה של תרומה שנפלה למי חטאת נטלה ואכלה אם יש בה כביצה בין טהורה בין טמאה המים טמאים והאוכלה חייב מיתה והיינו זר האוכלה דתרומה טמאה לזר במיתה אלמא דתרומת תאנים אית בה מיתה. ועוד ראיה מפ' אלו הן הלוקין דתניא ר' יוסי אומר כהן שעלתה בידו תאנה של טבל ואכלה לוקה אחת וכן מוכתא סוגיא דפ' העור והרוטב דגרס התם על ההיא דתנן בפ' בתרא דתרומות דבש תמרים ויין תפוחים ושאר מי פירות של תרומה וכו' במאי קמפלגי ר' אליעזר סבר דון מינה ומינה מה בכורים משקין היוצאים מהן כמותן אף תרומה נמי משקה היוצא מהן כמותן ומינה מה בכורים אפילו שאר מינים אף תרומה נמי אפילו שאר מינים ופירושה אף תרומה נמי שהפרישה בפירות כגון תותים ותפוחים כיון דתרומה נוהגת בפרי אע"ג דאינה נוהגת במשקין שלהן אלא בתירוש ויצהר בלבד הנך משקין כיון דמפירות תרומה זבו הרי הן כתרומה ור' יהושע לא פליג עליה אלא דמשקין דשאר

פירות לא הוו תרומה דס"ל דון מינה ואוקי באתרה אבל הפירות עצמן מודי ליה ואי ס"ד דאין באילן חיוב תרומה אלא זיתים וענבים ותו לא במאי פליגי. ורש"י ז"ל משום דס"ל דאין בתרומה אלא דגן תירוש ויצהר מדאורייתא הרגיש זה שם ודחק הסוגיא, עיין עליו. גם הר"ז הלוי ז"ל כתב האי דון מינה ומינה לאו דוקא קאמר דהא תמרים ורמונים גופייהו אין תרומתן תרומה אלא מד"ס ואינו נכון. ועוד ראיה מפ' הערל דגרס התם אמר ר' יוחנן לריש לקיש מי סברת תרומה בזמן הזה דרבנן א"ל אין שאני שונה עיגול בעיגולין עולה א"ל והלא אני שונה חתיכה בחתיכות עולה אלמא דס"ל לר' יוחנן דעיגול בעיגולין דאורייתא דומיא דחתיכה של חטאת שנתערבה בחתיכות דמייתי התם וכן משמע בפ' בכל מערבין נמי דבעינן התם למימר בחזקת שליח עושה שליחותו ואפילו בשל תורה ומוכח לה מתרומת תאנים. ועוד שכבר דקדקתי בפ"ק דפאה דסוגיא דפ' ראשית הגז מוכחת דחייבין בפאה עדשים ופולין ושאר קטניות מדאורייתא בין לרבנן בין לר' יוסי ותנן כל החייב בפאה חייב במעשרות ומשמע דמדאורייתא תנן לה ומכל הני פסק הרמב"ם ז"ל פ"ב דהילכות תרומות דכולהו הוו דאורייתא וז"ל כל אוכל אדם הנשמר וגידוליו מן הארץ ויש לו בעלים תייב בתרומה ומצות עשה להפריש ממנו ראשית שנאמר ראשית דגנך תירושך ויצהרך מה דגן תירוש ויצהר מאכל בני אדם וגידוליו מן הארץ ויש לו בעלים שנאמר דגנך אף כל כיוצא בהן חייב בתרומות ומעשרות. עוד כתב בההוא פירקא הירקות אע"פ שהן מאכל בני אדם אינן חייבין במעשרות אלא מדבריהם לפי שנאמר במעשר תבואת זרעך תבואה דוקא שמכניסין אותה לקיום וכיוצא בה אבל הירקות אינן בכלל התבואה וכן יראה לי שה"ה בתרומה שהרי נאמר בה דגנך כל הדומה לאלו אבל תרומת ירק מדבריהם למעשר ע"כ. ויש אחרים חולקין וסוברין דכולהו מדרבנן וסוגיין אסמכתא היא והאי מזרע הארץ מפרשי לה דהוא דגן דהיינו חמשה מיני תבואה ופרי העץ היינו תירוש ויצהר וכן דעת רש"י ז"ל ודוחקין עצמן ליישב המקומות שהזכרתי ומייתו ראיה מפ' כיצד מברכין דאמרינן התם מעשר צלף דבארץ גופה מדרבנן ובפ"ק דר"ה נמי אמרינן מעשר חרובין דרבנן ובפ' אלו עוברין נמי אמרינן מעשר תבלין דרבנן ובריש ביצה נמי אמרינן האי תנא תנא דליטרא קציעות הוא דאמר כל דבר שבמנין אפילו בדרבנן לא בטיל ובפ' מעשר בהמה נמי אמרינן הני מדאורייתא שאר מיני דרבנן. ומה שהקשו מההיא דצלף לא קשיא דאדרבה משם ראיה דספרים ישנים לא גרסי מעשר אילן אלא מעשר צלף ומיני נצפה תני להו במנין דהקלין שבדמאי ואמר עלה ר' יוחנן דה"ה ודאי וטעמא דבאין מן ההפקר כדאיתא התם. ופסק הרמב"ם ז"ל כוותיה פי"ג דהילכות מעשר ואפילו לפי גירסא דכיצד מברכין דגרסינן בהו הא ודאי

חייב ואי אמר ע"ה דלא עישרן מחייבי ומשמע דס"ל לתלמודא דידן כריש לקיש הא נמי לא קשיא דמש"ה הואי דרבנן דלא דמי להני דכולהו הני מינין נשמרין ומיני נצפה יש שאינן נשמרין ועמי הארץ לא חשידי בהו ומדרבנן מיחייבי. ומה שהקשו מההיא דחרובין כתב הרמב"ם ז"ל פ"א דהילכות מעשר שני והחרובין אע"פ שחנטו פירותיהן קודם ט"ו בשבט מתעשרין להבא הואיל והן מתעשרות מד"ס ויראה לי שאין הדברים אמורים אלא בחרובי שיטה וצלמונה וכיוצא בהן שאין ראויין למאכל רוב האדם והן הן שמתעשרות מד"ס אבל שאר החרובין יראה לי שהן כשאר פירות האילן ע"כ. והשיג עליו הראב"ד ז"ל וכתב דחרוב ושיטה וצלמונה פטורים הם לגמרי ודעתו ז"ל נכונה דודאי התם לא מיירי בחרובי שיטה וכו'. אבל נ"ל על דרך הרמב"ם ז"ל דחרובין הוו מדרבנן דלא דמו לפרטא דדומיא דדגן תירוש ויצהר בעינן דכל מינן מיחייב אבל הני מדרבנן נינהו דרובן נמצאים ביער ותבלין נמי לא קשיא דכבר פי' רש"י ז"ל דבפלפלין מיירי ופלפלין ותיאה וחמס תנן בהו במס' עוקצין דלא מיטמאין טומאת אוכלין וכיון דאין בהן טומאת אוכלין לית בהו מעשר כדתנן במתני' כל שהוא אוכל וכיון דלא חזו בעינייהו אלא לתת טעם בקדרה לא מיחייבי אלא מדרבנן ואפילו נאמר דמיירי בגרגיר וכיוצא בה לא הוי אלא מדרבנן דאין מכניסו לקיום ולא מרבה בשמעתין אלא זרע שום וזרע גרגיר דדמו לקטנית דמכניסו לקיום וליטרא קציעות לאו ראיה היא דקסבר האי תנא דתרומה בזמן הזה דרבנן וכמו שמפורש פ' שלש ארצות בארוכה ודפרק מעשר בהמה נמי לא קשיא דה"ק הני דהוו דגן אין דלאו דגן לא ופי' דגן כל מידי דמידגן שעושין ממנו כרי וכבר פירשו בפ' הנודר מן הירק וכפרוץ הדבר אתי למעשר ירק ופירות האילן ופירות האילן דקאמר דהוו מדרבנן דבר הלמד מענינו הוא דאין מככיסו לקיום או שאין כל מינו נשמר ונמצאו דברי הרמב"ם קיימין. ודעת הראב"ד ז"ל בהשגותיו דכל פירות האילן מדבריהם חוץ מזיתים וענבים וכן כתב בפ"א דהילכות מעשר וכן דעת רש"י ז"ל בפ"ב דכתובות ובפ' הערל ובפ' העור והרוטב וכן דעת התוספות בפ' מעשר בהמה ודעת רבנו שמשון ז"ל. ושוב מצאתי להראב"ד ז"ל שחזר בו וכתב לסוף ימיו זה הלשון אבל שאר מינין תרומה נוהגת בהן וכן מעשרות אבל אין חייבין על תרומתן מיתה ולא על טיבלן וחוץ מזה ומזה אף אם נאמר שאין חייבין מן התורה אם קרא עליהן שם יש עליהן קדושת תרומה מן התורה ומדמעת כשל תורה ובמשנת בכורים פ"ב שנינו חומר בתרומה שאין בבכורים שהתרומה אוסרת את הגורן ונוהגת בכל הפירות מה שאין כן בבכורים וכל מה ששנו בהן דבר תורה דוק ותשכח ע"כ. וזאת הסכמתו אנו שומעין וכיון דחזקיה תיקן שאר פירות כיון דאנו קורים להם שם פשיטא דכל תרומתן ומעשרותן טובלין. ולענין

מיתה אין חיוב מיתה אלא בנשמר ומכניסו לקיום ואוכל וגידוליו מן הארץ כדאמרן ולא אמינא דלקיטתו כאחד בעינן דהא תאנה אין לקיטתה כאחד ואפ"ה רחמנא רבייה לענין בכורים ובכורים קרויין תרומה דרחמנא קרנהו תרומה דכתיב ותרומת ידך ודרשינן בפ' הערל אלו הבכורים ואמרינן נמי בהו דון מינה ומינה אלא מאי דממעטינן כעין הפרט אין מכניסו לקיום ממעטינן:

הבקיר קמה. כשהיא מחוברת:

ועבר והפריש ממנה תרומה. בכרי ולא שיהיה חייב אלא אם הפריש הויא תרומה כדאמרי' בפ' הזרוע המפקיר כרמו והשכים בבקר ובצרו פטור מן המעשר:

הבקיר שבלין. כשהן תלושין:

עד שלא הבקירה עבר והפריש ממנה וכו'. כדתנן התם בפ"ק דתרומות דאין תורמין מן המחובר הילכך כשהפקירה לא הפקיע ממנה כלום אבל שבלים אם עבר והפריש מהן הרי זו תרומה כדאמרינן מעשר ראשון שהקדימו בשבלים שמו טובלו לתרומת מעשר כדאיתא בפ"ק דביצה הילכך כשהפקירן הפקיע אותן מן התרומה ונפטרו:

אף בהקדש כן. אם הקדיש שבלים דהיינו עומרים ופדאן קודם מירוח פטור דס"ל דכיון דחזו לתרומה כשהן שבלים הא אפקעינהו וקרינן בהו דגנך ולא של הקדש ומתני' דקתני המקדיש ופדה חייב במעשרות וכו' היינו כי אקדשה בקמה דומיא דהבקר:

מיליהון דרבנין פליגן. ר' אילא דלקמיה פליג אדרב חיננא:

ובא הלוי כי אין לו וגו'. גבי מעשר עני כתיב:

היא לקט היא שכחה וכו'. דחד טעמא לכולהו דהכל שוין הן דהפקר נינהו:

חבורה היתה מקשה. בני הישיבה היו מקשין להא דר' ינאי דהא איכא הקדש דפוטר אע"ג דאין ידך וידו שוין והיינו משום דדרשינן דגנך ולא של הקדש וה"נ מצינן למדרש דגנך ולא של הבקר ואמאי בעינן קרא דבעינן ידך וידו שוין לפטור. ותירץ ר' אילא אם כשנתמרח הכרי כשהוא הבקר או כשהוא הקדש לא צריכין קרא יתירא דמדכתיב דגנך נפקא לן דפטור דגנך ולא של הקדש דגנך ולא של הבקר אלא להכי איצטריך קרא יתירא כשהבקיר שבלים וחזר וזכה בהן קודם מירוח בהפקר פטור מטעם כי אין לו וגו' ואפילו חזר והפריש אינה תרומה ואע"ג דקי"ל דגבי הקדש חייב:

מן הדא. דתנן פ' הפאה נתנית:

הקדיש קמה ופדה קמה חייב עומרים ופדה עומרים חייב. אלמא דחייב בפאה כיון דהקדיש עומרים ופדה עומרים וה"ה במעשרות מה שאין כן כשהבקיר עומרים וזכה בעומרים דהיינו קודם מירוח ולהכי אהני קרא יתירא דאין לו:

לא יצא ידי הגזבר. ואכתי בעלים אית ליה:
פדה אתה ראשון. כדתנן בערכין דהבעלים קודמים לכל אדם:
בזכה בשדה הבקר וגידוליה. ובשעת זריעה הא אית ליה בעלים וזרעך מיקרי דלא מהני הבקר אלא בתלוש:
הא אינו שומרו להוסיף וכו'. דממתני' שמעינן דכי הוי אוכל לבסוף ושומרו לכך עד שיהא גדול חייב אלא דהוה ס"ד דקטן פטור דדמי ללא הביא שליש קמ"ל דחייב אבל מילתא דאינו שומרו כלל לכך כגון תמרות וכו' דלא נטרי להו לכך דמתקשות כעץ פטורות דלא כר"ג:
דתנינן תמן. במכילתין פ' הכובש:
תמרות של תלתן. לולבי התלתן כשהן רכין הן זקופין כתמר ואוכלין אותן. ויש מפר' דדרך הגבעולין כשמתחילין לצמוח ולגדל נראה מקום צמיחתן כעין גרגיר ונקראת תמרה כדאמרינן גבי הדס נקטם ראשו ועלתה בו תמרה ולשון ראשון עיקר. ובתלתן וחרדל ופול הלבן חזו לאוכל ואלו אינו שומרן להוסיף אוכל אלא לזרע ואינו חייב קטן וגדול דהתם מפ' דפליגי רבנן בזרעו לזרע דבטלות הם לגבי הזרעים ואיתמר עלה א"ר יוסי וכי מחמת האוכל דחזו לאוכלן אם רוצה לאוכלן:
מעתה אפילו ירקן. אם ליקט מהן ירק ליחייב ולא אשכחן דחייב אלא תמרות:
חשובות הן לאוכל. וכמין פרי הוו ואע"ג דאין שומר אותו לכך:
ועוד. לאפוקי נמי מהא דתניא א"ר יהושע וכו' וקמ"ל דמתני' פטרה אפילו על הספק:
כל שתחלתו אוכל ואין סופו אוכל. תניא בתוספתא דחייב בתחלתו ופטור בסופו: מליאה של כרוב. ערוגה מלאה של כרוב דהוי ירק וחזי מיד ומקיימו לזרע בטלה דעתו ואם בא אחר כך וליקט ממנו ירק חייב כדמפ' ר' יונה:
קלחים יחידים. שאין כולה זרועה אלא קלח א' בכאן וקלח א' בכאן דרך הוא לקיימן כן לזרע ופטור:
ועצים חייבין במעשרות. בתמיהה:

הלכה ב

משיבחילו. משיגדילו קצת דאית בהו בישול, ובגמ' מפ' לה:
הענבים והבאושין. מין ענבים קטנים:
משיבאישו. בגמ' מפ' לה:
האוג. הוא מין אילן שפריו אדום סומאק בערבי:
והתותים. מוראש בלעז וכיון שנתאדמו הגיעו לשליש:
וכל האדומין. כגון פגעין ומאנדרוניו ושיזפין:

משימסו. בגמ' מפ' ליה:
משיטילו שאור. בגמ' מפ' ליה:
משיטילו גידין. בגמ' מפ' ליה.
משיעשו מגורה. פי' הרמב"ם ז"ל עניינו משיבדל האוכל מן הקליפה החיצונה ויהיה האוכל כאילו הוא במגורה דהחטים אינן דבוקים בכותלי המגורה ומגורה לשון מקרא הוא כדכתיב העוד הזרע במגורה אמכר בלע"ז:
משיעשו קליפה. בגמ' מפ' ליה:
משינקדו. בגמ' מפ' ליה:
וכל השחורים. בגמ' מפ' להו:
האגסים. בלשון ערב אג'ס ובלעז פיראש:
קרוסטמלין. בלעז פירוש והוא לשון יון קשטרו מילי ולתפוחים קורין מילי. ויש מדבריים שאין להם בטן כשאר תפוחים והרכיבום בעיר בתפוחים שיש להן בטן ויצאו אלו דהן חשובין:
והפרישין. מפ' בגמ' אספרגילין ובלשון ערב קרויין כן החבושים שקורין מימרילינש בלעז:
והעזרדין. שורבאש בלעז ויש מי שפירש דעוזרדין חוזרי לפרישין ואותן שהן קשים שקורין שאלואשיש קרויין עזרדין וזה נכון:
משיקרתו. בגמ' מפ' ליה:
וכל הלבנים. בגמ' מפ' להו:
משיכניסו שליש. בתבואה שתביא שליש גידולה ובזיתים שיעשו פירות סאה לוג של שמן וקרי ללוג שליש לפי מקומות רעים שהיו עושין סאה זיתים שלשת לוגין שמן הכי מפ' לה בת"כ ובמסכת שביעית פ' בראשונה ושם הארכתי:
חייתא. כד חי תרגומו של נא כלומר נתבשלו ולא נתבשלו יפה דהתחלת בישול התאנים קרוי בוחל:
בחלה בי. גדלה עלי כאדם הקץ בדבר ונראה לו כגדול אינפאדימי בלעז:
משיאדימו פיהם. בפ' יוצא דופן גרסינן משילבינו ראשיהם וכ' הראב"ד ז"ל בפי' ת"כ אפשר ששני הסימנין בתאנים ובתחלת בשולן פיהם התחתון מאדים וראשיהן העליון מלבין:
אם בישלה בתוך מעת לעת. וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ב דהילכות מעשר התאנים משיעשו רכים עד שיעשו ראויין לאכילה אחר כ"ד שעות משעת אסיפתן:

משיקראו באושא. דהיינו כשמתחילין להתבשל. ור"י ז"ל פי' לחולה בלשון חכמים קורין באישא ובלעז נקרא החולה מלאטו והענבים כשיתחילו קורין להן אובא מאלאטא. נמצא לחולה ולענבים המבושלים מעט שם אחד להם בירושלמי ובלעז שלנו ע"כ:

מכנשין מעי מלפפון. מכבדין מן הקרקע בשבת אותן הגרעינין שקורין פיפיטאש של המילון שקורין פיפוניי ואין עושין כן בשל אבטיח וכדמפ' ואזיל דהאי חזי לאכילה והאי אינו אלא לזריעה ואפילו דנוטלן לאכילה מיחזי כמכבד הקרקע:

ניקדה בו. נקודת אודם:

פרידה אחת. כך קרוי אותו הגרגר:

פשוט הוא לן. מרבותינו:

כל אותה הגפן. הוי ליה עונת המעשרות לכולה ומן החיוב על החיוב מקרי כי קא מיבעיא לי אם נאמר בכל אותו המין ומסיק דפשטו לו כל אותה הרוח שיש בה אותה הגפן שיש בה אותו אשכול:

כל אותו הכרם. נמי מיקרי הגיע לעונת המעשרות:

היה כרם קטן ועשאו גדול. שהוסיף עליו גפנים כדמפ' לקמיה שהיו שני כרמים ונטל גדר שבנתים ועשאן אחד מי אמרינן דלא אמרו אלא בגפנים שהיו עומדים באותו כרם שניקד בו אשכול הגפן אבל התוספת שהוסיף לא מיצטרפי או דילמא הא הוי כרם א"נ איפכא דחלקו הכרם דכשביכרה היה הכרם גדול ועשאו קטן כדמפ' כגון א' ועשאו שנים:

שנים ועשאו אחד. היינו פירושא דבעייא קמייתא ולא איפשיטו בעיין והרמב"ם ז"ל פסק כר' חנינא ולא כר' יוסי בר בון:

שניקרה בבית אביה. בעודה מחוברת בשורש נשכה נחש או בעל ארס אחר:

כל אותה הגומא אסורה. כל דלועי הערוגה אסורין שכל השרף מתאחה ויונקין כולן כאחת שמתרככין עלה על עלה כדרך השריגים ואפילו של שורש אחר מדלא נקט כל אותו האב כי אורחיה דתלמודא:

גַּוְמָא. ערוגת הדלויין קרוייה גומא כדפרישית במס' כלאים פ' ערוגה גַּוְמָא לשון שריגים תרגום קנה וסוף קנה וגמא:

ניקורי רוטב. תמרים שלא נתבשלו קרויין כן וכמו שפי' פ' בתרא דתרומות:

בשניקרו כולן. וכ"ש אם לא ניקר אלא א' דאותו פשיטא דאסור אלא אפילו ניקרו כולן דאע"ג שאין דרך הנחש לעשות כן אלא ודאי ענן צפרים שכן עליהם וניקרום אפ"ה

אמרינן א' מהן היה נקור וכיון דלא מינכר כולהו אסירי דחמירא סכנתא כדאיתא בהכל שוחטין:

באביהן. בעציהן כשהן מחוברין כמו קישות שהתליעה באביה:

משיתמעך האוכל תחת ידו. משימס הפרידה שלהן בין האצבעות ויצא ממנו מים:

משיכניסו מחצה וימסו. מלשון לעז חצי מיסו והיינו שגדלו מחצית גידולן:

פלגון ליבנא. ובמגלת איכה מצינו כן קפץ במיסוון דחנותא באמצע החנות:

שיתמלא החרץ. כשמתבשלין התמרים מתנפחים כמו השאור ומתמלאת החרץ:

נובלת היא. ואינה פרי:

משישטחם לשמש. ויהיו יפות לאכילה. ולעולם משתימלא החרץ:

בקליפה התחתונה. שהיא סמוכה לאוכל:

הקליפה הפנימית. שהיא דבקה לאוכל שזו אינה מתקשה אלא אחר שנגמר האוכל:

אלצרין. בערוך לא פירשו:

אפוסטיקים. בערבי פיסתוקי:

איצטרובלין. פינייאש בלעז והן עגולין ובעלי בטן כן פי' רשב"ם בפ"ק דע"ז:

שלשולן וכו'. לשון ירידה תרגום ותורידם בחבל ושלשלתינון כלומר משמכבידין והן יורדין כלפי מטה ההוא הויא חנטתן הילכך כי אמרינן גבי שביעית וגבי קציצת האילן דחרובין משישלשלו לא תימא דדמי לגירוע דגפנים אלא שלשול דחרובין לחנטה מדמינן לה והכי נמי קתני התם דבשאר אילנות משיוציאו וחנטה לשון הוצאה הוא דהוי ובפ' בנות שוח הארכתי בזה:

משיעשו קרחות לבנות. היינו שיפול מהם בקצת מקומות השער הדק שיש לחבושין כשיוצאין:

מרפייתא. לא נודע אצלי:

כדי שתזרע ותצמח. שכאשר יזרעו אותה תצמח שנגמר בתוך הזרע היניקה הצריכה שתוכל לעשות פרי שאם תולשין אותה וזורעין אותה במקום אחר מצמחת:

יצא פחות משליש. שאם זורעין אותו אינו מצמיח והסכימו התוספות בפ' קמא דר"ה דכל הני שיעורי דמתני' הוא הבאת שליש של אותם פירות השנויים שם והא דלא קתני משיביאו שליש כדקתני גבי תבואה וזיתים משום דבכולהו אפשר ליתן בהם סימן חוץ מתבואה וזיתים. וכן כתב הרמב"ם ז"ל פ' שני דהלכות מעשר אי זהו עונת המעשרות משיגיעו הפירות להזרע ולצמוח הכל לפי מה שהוא הפרי כיצד התאנים וכו':

משיבכר צמייא קייטא. מין פרי הוא שקרוי כן בלשון ארמי ומשער שליש דזיתים כשאותו הפרי מתבשל:

בנות שבע. מין תאנים חשובים ומפרש לקמן לבנות:
משיורו מרויות. כן מצאתי בספרים ולא ידעתי מהו:

הלכה ג

ובירק הקישואין וכו'. אלו ראויים הם קטנים לאכילה ומש"ה חייבין במעשר בקטנן וס"ד דקטנים דקתני דחייב היינו משום כללא דמתני' דתחלתו וסופו אוכל הוו:
התפוחים והאתרוגים. כלומר ובאילן התפוחים והאתרוגים אע"פ שהן בוסר חייבים:
פוטר את האתרוגים וכו'. בגמ' מפ' ואפילו אינן בוסר כיון דפסולין ללולב דאין בהן שיעור וכן בוסר נמי ואפילו יש בו שיעור כיון דסופו עדיין להתגדל יותר ובתפוחים מפ' בגמ' נמי דפליג בהו ר"ש:
בשקדים המרים. מפ' בגמ' דהיינו קטנים ואז חייבין במעשר שדרך לאכלן בקטנן קודם שיהו מרים:
פטור במתוקים. שאין דרך לאכלן אלא גדולים:
החייב במתוקים. והיינו משיעשו מגורה לרבנן ולר' יהודה משיעשו קליפה כדתנן לעיל:
תמן תנינן. בפ' בתרא דמכילתין:
הלוקח שדה ירק. שלקח פירות השדה מן הגוי:
עד שלא בא לעונת המעשרות חייב. דביאת הישראלי מטי טבלייהו מוכח התם דבלא קנה קרקע מיירי ואפ"ה מיחייב:
פטור. אף התוספת חובתה היתה פטורה שהרי של גוי היו:
ולוקט כדרכו והולך. כאשר ירצה ואע"ג דגדל ביני ביני אבל לא ישכור פועלים דסתם מוריד פועלים הוי בעל קרקע ואנן לא שרינן תוספת אלא בשלא קנה קרקע א"נ כי אינו מוריד פועלים לתוכה מינכר דנגמרה מלאכתה וכל מלאכה דבעי לאו מעשה אומן היא דאיהו עביד לה אבל אי מוריד פועלים לתוכה מיחזי דלא נגמרה מלאכתה ואתי למיטעי ור' יהודה פליג התם אלמא דגבי ירק נמי בעינן עונת המעשרות וקס"ד דבקשואים ואבטיחים קתני דלא בעינן בהו עונת המעשרות כ"ש בשאר ירק:
ומשני חזקיה דודאי מתני' דפ' בתרא בקישואין ודלועין מיירי. דס"ל דבעו נמי עונה ובשאר ירקות לא בעינן בהו עונה וכללא דמתני' דלעיל וירק כגון סילקא מיירי והכי תניא בתוספתא כל שתחלתו וסופו אוכל כגון ירק וכו' אבל קשואין ליתיה בהאי כללא דעונה אית בהו וקטנים דקתני הכא דחייב לעולם במטו לעונה מיירי: ור' זעירא משני אפילו תימא דמתני' דלעיל מיירי גבי דלועין וקשואין וכן בשאר ירק תחלתו לאו דוקא

אלא בערך דלא בעי' בירק שליש אבל לעולם בעו עונה דהיינו שיביא שלש פתילות דהיינו שיגדל עד שיבא שלש עלין מובדלין זו מזו וארוכין:

פתילות. כמו פתילה דאספסתא בפ' כיצד הרגל וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב דהלכות מעשר:

והא מתני' מה היא. דמשמע דר"ש מודי לת"ק בתפוחים דבין קטנים בין גדולים חייבים:

מאן דיימר בתפוחים קטנים. מאן דמפ' דתפוחים דקתני במתני' היינו בתפוחים דעלמא ודאי מתני' במחלוקת שנוייה דר"ש פליג נמי עליה דת"ק בתפוחים והא דלא נקט ר"ש אלא אתרוגים אליבא דרבו ר' עקיבא נקט הכי:

ומאן דיימר בתפוחי מילי מילה. הוא דאיירי מתני' גבי תפוחים:

דברי הכל. דלא פליג ר"ש בההוא מינא כדתניא בברייתא:

תפוחי מילי מילה. תפוחים קטנים שדומין לעפצים שקרויין בלשון יון מילין ומילי מילה כלומר קטני קטנים:

אינו פרי. ופסול למצות לולב דרחמנא קפיד שיהא פרי דכתיב פרי עץ הדר:

וחכמים אומרים פרי. פרי מיקרי וכשר ובפ' לולב הגזול בגמ' דילן תנינן הכי אתרוג הבוסר ר' עקיבא פוסל וחכמים מכשירין ואתרוג הבוסר היינו שירוק הרבה שסופו ליגדל יותר:

אתיא דר"ש. דמתני' דמעשרות דפוטר את האתרוגים בקטנן מן המעשרות כר' עקיבא דלולב דפסל גבי מצות לולב:

ר' עקיבא רבו. דר"ש תלמידיה דר' עקיבא הוא בפר' הבא על יבמתו:

כל שהוא כשר ללולב. לר"מ כאגוז ולר' יהודה כביצה ולא פליגי אינהו בבוסר אלא באתרוג קטן שאין סופו לגדל יותר ובבוסר דפליגי ר' עקיבא ורבנן אפילו דאית ליה שיעורא פליגי:

חייב במעשר. לר"ש:

והרי מנומר. דעלתה חזזית בו בשנים ושלשה מקומות:

ככדור בדפוס. ברייתות הן פ' לולב הגזול ופי' רש"י ז"ל כדור העשוי כמין כדור עגול כדור פילוטא בלעז גדלו בדפוס שעשה לו דפוס כשהוא קטן ונותנו בתוכו במחובר וגדל בו כמדת הדפוס פורמא בלעז כל דבר העשוי לעשות כמדתו דבר אחר על גביו כמו מנעלים או בתוכו כעין שהיו עושין קערות ללחם הפנים שיכניסו העיסה לתוך הקערה והלחם נעשה בצורתם כגון אלו קרוי דפוס ע"כ:

דכתיב פרי. גבי אתרוג דלולב דמצוה ובעינן גמר בישול דעד גמר בישול לא הוי אתרוג פרי:

הרי הוא פסול ללולב. משום בריה אחרת וה"נ אתרוג פחות מכשיעור חייב במעשרות הואיל ותחלתן וסופן אוכל וצורת פרי יש לו דאין לו ירקות אלא שאין לו שיעור וטעמא דר"ש דקסבר כדרך שבני אדם מוציאין לזריעה כדילפינן לעיל מתבואת זרעך ואתרוגים קטנים אם זרעם אינן צומחין אבל תפוחים מילי מילה קים ליה דאע"פ שלא הביאו שליש צומחין ובקטנים סתם שאינן מילי מילה פליג כדאמרינן לעיל:

אלו ואלו פטורין. ואפילו קטנים שלא עשו מגורה:

תפרוש קליפתן החיצונה. אותה הירוקה שנופלת מהן ונשארה האחרת ודלא כרבנן ודלא כרבנן ודלא כר' יהודה:

במרים. דבין גדולים בין קטנים לפיטורא והכי איתא נמי בהדיא בפ' הכל שוחטין ופן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב:

במתוקים משתפרוש קליפה החיצונה. ופסק הרמב"ם ז"ל כר' זעירא וכן משמע דהוראה דר' פינחס קאי כוותיה:

ירדו לכאן נתחייבו. שאוכלין שקדים מרים:

עלו. לא"י:

כבר נפטרו. ואפי' הורידום אחרי כן:

שהוא תורם את כל הקופה. דומיא דלעיל דכל אותה הרוח חיבור:

הלכה ד

אי זהו גרנן למעשרות. עד השתא מיירי מתני' אימתי קרוי פרי לחייבו במעשרות דהיינו שיהא קרוי אוכל או פרי דגבי מעשרות כתיב פרי מפרי העץ וכתיב ואכלת והשתא איירי בדיגונן אותן שדרכן לעשות להן קיבוץ ודיגון דפי' דיגון קיבוץ כרי כמו שפי' רש"י ז"ל בפ"ק דביצה וגבי תבואה כתיב דגנך ואפילו גבי ירק דטבלו הוי מדרבנן תיקון ביה דיגון כדתנן ירק הנאגד משיאגד דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא ועד שלא נעשה דיגון תנן בפ"ק דפאה מאכיל לבהמה ולחיה ולעופות עד שימרח אבל כי מירח אפילו אכילת עראי נמי אסירא אי איכא ראיית חצר או בית כדאיתא פ' הפועלים:

משיפסקו. מפ' בגמ' מן די ירים פקסוסיה ובפ' הפועלים נמי אמרינן משניטל פיקס שלהן ופי' המפרשים דהיינו השער הצומח בהן כמו נוצה כשהן קטנים וכאשר גדלין נושר ונקראת פקס ולפעמים שנמכרים בפקס ומש"ה קתני דאם אינו מפקס וכו' ובפ"ק דעוקצין קרינן ליה כשות של קישות:

משישלק. מפ' בגמ' מן די ירים שלקוקיה ופי' הרמב"ם ז"ל דהיינו נמי השער הצהוב שעליהן ושילוק לאבטיח כמו פיקוס לקישואין אבל בערוך ז"ל פי' דכשנגמרין

האבטיחים הם ירוקים כעין הדבר השלוק ולדעתו פי' מן די ירים אינו לשון השלכה אבל לשון גבהות ר"ל שיהא ניכר ירוקתו קצת:

משיעשה מוקצה. שמגדישין אותו למכור בשוק והרמב"ם ז"ל פירש משיסדיר אותו במוקצה אבטיח בצד אבטיח מלשון עצים שבמוקצה:

הנאגד. שדרכו לאגדו:

משיאגד. הוקבע למעשר ונאסר באכילת עראי:

ואם אינו אוגדו. ודרכו לאוגדו:

משימלא את הכלי. שהוא נותנו בו:

משילקוט כל צרכו. אבל עד שלא ליקט כל צרכו אוכל עראי ופטור:

כלכלה. יש ירק שאין דרכו לאגדו אלא להניחו בכלכלה כגון כוסבר ופיטמוסינו ודרך ליתנו בכלכלה:

משיחפה. שיחפה פיה בעלין ובהוצין ועוד נראה דמיירי בפירות האילן שנותנין אותן בכלכלה כדתנן בנדרים הנודר מן הכלכלה והיו בנות שבע לתוכה ודרך לכסותה בעלין ובהוצין:

בד"א. דאסור לאכול עראי מכי עשה להן גרן דהכא במוליך לשוק למכור:

במוליך לביתו. וה"ה נמי לחצר ולקמן במכילתין מפ' לה:

אוכל מהן עראי עד שמגיע לביתו. ולגבי שוק לא אמרינן עד שמגיע לשוק מפ' בגמ' וכ' ר"י מסיפונטי ז"ל הבדל יש בין מתני' דאימתי הפירות חייבין במעשרות למתני' דאי זהו גרנן למעשרות מתני' קמייתא מפ' מאימתי אסר למכרן למי שאינו נאמן על המעשרות ומאז אם היה אילן שמחוייב קציצה מותר לקצצו בשביעית ומאז אם קצרן ועשה מהן גרן נתחייבו הא קודם לכן מותר למכרן למי שאינו נאמן על המעשרות ואסור לקוצצו בשביעית ואם קצרן ומירחן אפילו העמיד מהן ערימה לא מתחייב במעשר ובמשנה זו דוקא מיירי עד אימת שרי למיכל אדם מפירותיו עראי ומאימתי מיתסר בהו כל חד וחד לפום מאי דפריש מתני' הקישואין וכו' עכ"ד. ועוד אני מוסיף על דבריו דעוד יש חילוק בין מדת גרן למדת עונה דאילו עונה פיטור וחיוב גרמא ותורת שנים נמי גרמא ואילו מדת גרן פיטור וחיוב גרמא ותורת שנים לא גרמא וטעמא דקראי כתיבי כתיב דגנך ופי' דיגונך למעוטי לאו דיגון ולמעוטי דיגון ולאו דילך כגון דיגון ברשות הקדש או דהפקר או דגוי ואילו גבי עונה כתיב תבואת זרעך דמיניה דרשינן תבואה שזורעין אותה וצומחת ומזרעת וכי איכא תבואת זרעך כתיב עשר לומר לך כי איכא שליש עשר וכי ליכא שליש לא תעשר ועוד כתיב גביה שנה שנה לומר לך כי גדלו שליש בשנה זו לא תעשר עליהן

בפירות שנה שעברה או שנה שלאחריה אלא כל שנה לעצמה והכי דרשינן בת"כ לשלש השנים אל תקרי לשלש אלא לשליש ומש"ה נקטינן דתבואה שהביאה שליש בשנה שניה של שמיטה דדינה מ"ש ונתמרחה ע"י ישראל בשלישית אינה נופלת לחיוב מעשר עני אלא כדקיימא קיימא וכן בזיתים כה"ג וכך יתבאר זה לקמן בפ' בתרא דמכילתין אבל גבי אילן בתר חנטה אזלינן לגבי שנים והרוצה לעיין ולידע עיקרן של דברים יעיין בפ' בנות שוח:

הפרד. היינו רמונים שמחלקין אותן ליבשן בחמה וקרויין פרד כדתניא בתוספתא דתרומות פ"ג התורם ענבים ועתיד לעשותן צמוקין תאנים ועתיד לעשותן גרוגרות רמונים ועתיד לעשותן פרד:

משיעמיד ערימה. מפ' בגמ':

משיפקילו. מפ' בגמ' מן די ירים פודגרא. ופי' הרמב"ם ז"ל שמסיר העלין והקליפות שדרך להשליכן מעליהן והוי כמו הפוך משיקלפו ורמב"ש פי' שעוקרים הבצלים עם השרשים ומסירין מעליהן הקליפות הרעות והשרשים ע"כ. ופודגרא הוא חולי הרגלים והשרשים קורין להן כן בלשון לעז פְּיֵי ומצאתי לר"י ז"ל שפירש כן:

משימרח. בגמ' מן די ישפר אפוי דכריא והיינו אחר שנגמרו מלאכת הזרייה שהוא נקי מן המוץ מכנסין אותן ומגביהין אותו ועושין אותו כמו תל משופע ואזי מייפה פני הכרי של התבואה ברחת שמחליקין אותו דומיא דממרח דרטייה:

משיכבור. בכברה לפי שאין דרך לקצור הקטניות אלא עוקרין אותן ומתערב עמהם עפרורות כוברין אותן בכברה:

ואע"פ שמירח. אתבואה קאי כיון דקתני ומה שבתוך התבן ועוד דאקטנית תני בגמ' בברייתא אבל קולט הוא מתחת הכברה ואוכל:

מן הקוטעין. שבלים קטועין שלא נדושו ולא נתמרחו:

ומן הצדדין. מצדדי הכרי:

וממה שבתוך התבן. בגמ' פליגי בה אמוראי.

ואוכל. אכילת עראי דלא הוקבעו:

היין משיקפה. היין שבבור הוי קיפוי גמר מלאכה ליאסר בשבילו אכילת עראי ובפ' ר' ישמעאל בע"ז ובפ' הפועלים פליג ר' עקיבא בברייתא ואמר משישלה בחביות כדאיתא התם:

משיקפה. לשון מציף כמו קפא תהומא דמס' סוכה ויצף הברזל וקפא ברזלא שצפין החרצנים והזגים על היין שבבור:

ואע"פ שקיפה. עם שבבור:
קולט מן הגת העליונה. שאותו שלא ירד לבור לא נגמרה מלאכתו:
ומן הצנור. דרך המרזב המקלח יין לבור:
עוקה. גומא שמתאסף בה השמן:
עקל. עקלין של בית הבד והן עגולין שעושין מזמורות ונותנין לתוכן זיתים מן המעטן:
ומן הממל. בפ' המוכר את הבית מפ' מפרכתא ופי' בערוך אבנא דחקיק. בה חלון ומביאין עץ גדול ומכניסין צדו אחד באבן וצדו אחד קושרין בו ראש הבהמה ומגלגל וטוחנין בו זיתים וקורין אותו מפרכתא:
ומבין הפצים. תרגום וקרע לו חלוני ופצים ליה והיינו האויר שיש בין נסר לנסר והשמן יוצא מבין הנסרים:
לחמיטה. עוגה דקה חמה שמוציאין אותם מן התנור ובלעז פוקצא ובריש טבול יום האופה חמיטה ובשביל שהיא ארוכה ונכפלת ונכפפת קרוייה כן תרגום המה כרעו אחמטו:
ולתוך הקערה. שיש בם תבשיל חם:
ולתוך התמחוי. קערה גדולה וממנה מחלקין המנות. ומשמע בגמ' שהתבשיל כגון אניגרון וכיוצא בו שנותנין בו שמן הרבה ואע"פ שהוא חם דכלי שני כיון דאינו מבשל לא טביל ולא קבע וחשיב אכילת עראי:
כשהן מרותחין. מפ' בגמ' עד כדי שהיד סולדת והן כלי ראשון כיון דמבשל טביל וקבע:
לכל הוא נותן. ואפילו לאלפס ולקדרה מרותחין דלעולם אכילת עראי הוי אלא אם יש בו חומץ או ציר דאז צריך לו השמן והוי קבע ואסור:
לא נטבלו. ומותר לאכול מהן עראי:
עד שיפקס כל צרכו. דאז הוי גמר מלאכה:
פיקס ושילק ברשות ההקדש ופדאו פטור. והכי איתא נמי לקמן שילה וקיפה ברשות ההקדש ופדאו פטור והכי תניא בתוספתא הקדיש עד שלא שילה וקיפה ובא גזבר ושילה וקיפה ואח"כ פדאו הואיל ובשעת חובתו היה פטור פטור וה"נ אם פדאו אחר הפיקוס כשהוטבל ברשות הקדש הוטבל ולכך הופקע ממנו דרשינן דגנך ולא של הקדש וה"נ דרשינן בתקנתא דרבנן ולא דיגון הקדש:
ועשאו צינוק גדול בשדה. כמו ואל הצינוק דירמיה ופירשו בו כלי מסגר לידים אישפושאש בלע"ז והכי נמי לאותו הקשר שאוגדין בו הירק קורין צינוק:
ועשאו צינוק גדול לשדה אבל אם אגדו וכו'. ודאי רישא לחיובא תני לה דהא מפ' למתני' דירק הנאגד משיאגד ומש"ה פריך ר' זעירא דקשיא רישא אסיפא דסיפא תני דאי עשאן

אגודות קטנות למכור בשוק דנטבלו הא גדולות כיון דמיחסרא מלאכה לא נטבלו דהא בעי לעשותן קטנות שיש קצב ושיעור להן אגודה ואגודה בפרוטה וקשיא רישא דקתני דנטבל בצינוק גדול בשדה וא"כ הא לא נגמרה מלאכתו והיאך נטבל:

אלא כיני וכו'. אלא ה"ק אגדו צינוק גדול אע"פ שדעתו לאוגדו אגודות קטנות לשוק הרי זה נטבל דמשיאגד קתני והרי נאגד וכן מצאתי שפי' ר"י ז"ל וזה לשונו ואע"פ שבשדה עשה האגודה גדולה והוא עתיד להתירה בשוק נטבלה האגודה כבר ונתחייבה במעשר מעת שאגדה בשדה ע"כ:

בדעתו הדבר תלוי. ולא בדעת אחרים ומש"ה אין מתחייב עד שיראה פני הבית או החצר:

שמא ימצא לקוחות. מיד בפתח הגינה:

בראש גגו. ואע"ג דהעבירן דרך חצרו מקצה אינש דעתיה מינייהו שלא לאכלן עד שיצטמקו שם בראש גגו ולא הוי גמר מלאכה והוי מוקצה לשבת וליו"ט:

הא בשדה. אם יבשו שם והעמיד ערימה לא, ואמאי והא נגמרה מלאכתן:

ומשני אתא מימר לך אפילו בראש גגו. בעינן יעמיד ערימה וכ"ש בשדה:

משתיעקר האלה. פי' בערוך כמו עללתא כלומר התבואה. ונ"ל שהוא כמו ולא באילה ולא ברומח ויהיב לן אלוותא אלוותא והיינו כשמהפכין התבואה לזרותה ברחת ומוליך הרוח למרחוק התבן והמוץ ויש לשם קצת שבלין שלא נדושו ונוטל מקל עב חזק שאינו נשבר ומכה עליהן ובאבן ונופלין הגרגרין ומשעוקרין אותו העץ ומוליכין אותו לבית נגמרה מלאכתן:

כאן בשאין בדעתו למרח. ברייתא מיירי בהכי:

תורם מן הכבור על שאינו כבור. וליכא משום תורם מן החיוב על הפיטור דשאינו כבור נמי מיחייב כדמפ' ואזיל:

והאלפים והעיירים. מלמדי השוורים לחרוש והחמרין שהן עובדי אדמה:

בליל חמיץ. משמע ליה בלול בעפר יאכלו וכיון דכך אוכלין הוי כגמר מלאכה:

כבר ברשות ההקדש. מאחר שהוא יכול לאכול ממנו עראי ולא קבע קודם שיכבור ויקדיש:

ועכשו. שכבר אפילו עראי אסור אפ"ה אינו כמי שעשה מעשה ברשות ההקדש וכי חזר ופדאו חייב כדמפ' ואזיל דהאי כבר אפשר לו מבלי כובר וא"כ גמר מלאכה בתלישה בשעת חולין הוה והקדש אחר תלישה לא מפקע ליה:

והתני שילה וקיפה ברשות ההקדש פטור. הכי תניא בתוספתא יין משירד לבור ויקפה ר' עקיבא אומר משישלה בחביות ותני עלה הקדיש עד שלא שילה וקיפה ובא גזבר ושילה וקיפה ואח"כ פדאו הואיל ובשעת חובתו פטור פטור ופלוגתא דר' עקיבא ורבנן

איתא בפ' ר' ישמעאל בע"ז ופי' רש"י ז"ל משישלה בחביות לשון השולה דגים מן הים כלומר משישלה היין מן הבור וינתן בחביות ובפ' הפועלים פי' משישלה בחביות משינתן יין בחביות והוא תוסס ורתיחות עולים ומקצת שמרים קופאים למעלה וקודם שיגופו אותן חביות שולין אותן רתיחות ומשליכין ע"כ ולרבנן בקיפה סגי כדתנן במתני' וקתני השתא דלמר בקיפה ולמר בשילה אי הוי ברשות הקדש ואח"כ פדאו פטור כדמפ' טעמא שבשעת חובתו היה פטור וכן גבי פיקס ושילה כה"ג:

ומשני דשאני כבר מכל הני כדמפ' ר' אילא דדרך בעלי בתים להיות מכניסין כן הילכך חשיב תלישה לחודה גמר מלאכה קודם הקדש ומיחייב ולא אתי הקדש ומפקע ליה כדתנן במס' חלה פ' אוכלין עראי הקדיש פירותיו משבאו לעונת המעשרות ופדאן חייבין:

קולט הוא מתחת הכברה ואוכל. גבי קטנית תנינן לה וקמ"ל דאע"ג דכברן ואסירי באכילת עראי ה"מ הנשארין בכברה שנופל העפרורית למטה אבל הדקין שנופלין למטה עם העפרורית אכילת עראי בהו שרי דאינן בכלל גמר מלאכה:

שהן מחוסרין לרוח. כי תנן במתני' דמה שבתוך התבן שרי באכילת עראי אפילו במירח לאו בחטים ברורים שרי דהנהו מן הכרי הממורח נפלו למטה אלא בשיש בהן קצת מוץ ומחוסרין לזרות לרוח ובשביל שהן תוך התבן שרו אבל אי הוו תוך הכרי אפילו שבלת בקשיה אסורה כדאיתא במנחות פ' ר' ישמעאל:

שהן מחוסרין ניחה. כלומר אפילו בברורין לגמרי מ"ט שהן מחוסרין ניחה בכרי ואינן בתוכו והוי דומיא דקולט מתחת הכברה:

היין משיקפה. אע"פ שקיפה קולט מן הגת העליונה. ולמ"ד שהן מחוסרין נייחא ניחא דהא יין של הגת יין גמור הוא כמו יין של הבור ומשום שלא ירד לבור שרי אלא למ"ד לפי שמחוסרין לזרות לרוח קשיא:

ומשני מחוסר הוא בשמריו. כלומר אמר לך דלא שריא מתני' אלא כשהוא מעורב עם השמרים:

ופריך והתנינן השמן משירד לעוקה. ואע"פ שירד נוטל מן העקל והא שמן היורד מן הפצים שמן צלול הוא ובשלמא למ"ד שהן מחוסרין ניחה ניחא אלא למ"ד שהן מתוסרין לזרות לרוח קשיא:

ומשני מחוסר הוא להציל. כלומר אינו שמן צלול ומחוסר להציל הוא ובהכי הוא דשריא מתני':

לא יקבל בכלי. ואפילו מן הממל דחשיב לא נגמרה מלאכתו אפ"ה לא יקבל בכלי שמן הרבה לחמיטות שיצטרך דהוי קבע אלא בחמיטה עצמה הוא דמקבל דהויא עראי:
היה אוכל והותיר. מפרש לקמיה שכבר נתן השמן בחמיטה והיה אוכל החמיטה או מן התמחוי ונתן שמן מן הממל לתוכו:
או שנתנה לאדם אחר. כגון שלקחה ממנו בדמים:
לא נטבל. דאע"ג דשבת ומקח קובעין כדאיתא בס"פ המביא במס' ביצה ה"מ דבר שנגמרה מלאכתו כדאסיק ר' יוחנן התם והאי כיון דמן הממל חשיב הוא כלא נגמרה מלאכתו וכ"ש אי סבר כרב חסדא שמחוסר להציל:
היה אוכל. התמיטה:
והותיר. ונכנסה שבת: או מה שהותיר מכרו ונתנו לאדם אחר לא נטבל:
בד"א. דלא נטבל:
בזמן שאכל. מן החמיטה או ששתה מן האניגרון או מן הרוטב של תמחוי דמתני':
בשביל שיותיר ויכניס לתוך ביתו. דהא קבע הוא ואסור ואפילו לא חשכה שבת:
בנתון בחמיטה ותמחוי. הא דשבת לא קבעה משום דהוי השמן תוך החמיטה או בתמחוי:
אבל אי הוי בצלוחית. כדי ליתנו בחמיטה ונכנס שבת הוי קבע דשבת קבעה דכתיב וקראת לשבת עונג כל אכילות שבת עונג הוו כדאיתא בס"פ המביא:
לא נטבל. דכיון דלא נתן אלא לחמיטה א' כיון דלא נגמרה מלאכתו אינה קובעת ואפילו הוי בצלוחית והה"נ אי הוי בצלוחית כי נתנו לאדם אחר דפליגי דמתני' כולה חד טעמא הוא ובריייתא דלעיל להיות משתמש ממנו והולך קאמר:
ואין מקח טובל. דכיון דנתן דמים על אותה סעודה אחשבה והויא אכילת קבע דבשלמא אי הוי תוך החמיטה בטיל אגב חמיטה אבל כי הוי בצלוחית אמאי:
אף מה שבלגין לא נטבל. קא יהיב טעמא למתני' דתנן בפ' הכובש על החמין חייב ועל הצונן פטור על החמין חייב שהוא קבע דכיון דמזגו בחמין אינו ראוי להחזיר את המותר שלא יחמיץ את היין שהמים חמין מחמיצו אבל אם מזגו בצונן פטור דיכול להחזיר את המותר והוי עראי וקאמר עלה דאף מה שבלגין לא נטבל אע"ג דמיחזי כי אחשביה קבע וטעמא דיכול להחזירו לגת הכא נמי אף מה שבצלוחית כיון דיכול להחזירו לתוך הממל אם ירצה לא שבת ולא מקח טובלין:
ועוד א"ר אליעזר וכו'. משנה היא פ' המביא במסכת ביצה ומשום דתנא התם מילתא חדא דר' אליעזר לקולא תני אחריתי נמי לקולא:

עומד אדם על המוקצה. גרוגרות שהם בחצרו לייבשן וחצר לא קבען דחצר אינה קובעת בדבר שלא נגמרה מלאכתו כדאיתא התם וסתם מוקצה גרוגרות לא נגמרה מלאכתו אלא שהוא מזמנן מדעתו דישרו בעיניו:

ערב שבת בשביעית. דליכא בה מעשרות כדנפקא לן במכילתין מקרא דואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה איתקוש אוכל אדם לבהמה מה אוכלי בהמה פטורין מן המעשרות כדנפקא לן בריש מכילתין דכעין פרטא דתבואת זרעך הוא דמרבינן אף אוכלי אדם בשביעית פטורין:

מכאן אני אוכל למחר. וסגי בהכי אע"ג דלא סיים אי למזרחו אי למערבו דיש ברירה ורבנן פליגי עליה וצריך לרשום מע"ש:

אלא בשביעית. ומשו"ה מהני מכאן אני אוכל לסלוקי מינייהו איסור מוקצה:

הא שאר שני שבוע. דאיכא מעשר לא סגי ומשום דבעי לעשורי ואמאי והא משום חצר אין כאן קבע כדאמרינן דאין חצר קובעת אלא בנגמרה מלאכתו וכיון ששטוחים בחצרו או בגגו כל זמן שלא נטלן והעמיד ערימה לא נגמרה מלאכתן הוי אלא משום דשבת טובלתן הוא דהוי וה"נ כי נתנו בכלי ונכנסה שבת שבת טובלת ליה דשבת קובעת אפילו בדבר שלא נגמרה מלאכתו:

ומשני ר' יוסי להחזירו למקומו אי אתה יכול שהוא עושה מוקצה. דכיון דס"ל יש ברירה מוכנין הן ואי מהדר להו בשבת עם האחרים אוסרן דעושה אותן מוקצה דמתערבין עם האחרים והוי דומיא למאי דגזור נמי בשבת אין מבטלין כלי מהיכנו ומוקצה דגרוגרות וצמוקין דשלט בהו חמה לא חזו לאכילה אלא באותן דיהיב ביה עיניה מה שאין כן בשמן הנטול מן הממל בכלי דאינו חושש להחזירו דבין זה ובין זה חזי לאכילה:

אין עראי לשבת. דשבת קובעת למעשר דכתיב וקראת לשבת עונג כיון דאיקרי אכילה דידה עונג קבעה שאין בה עוד שם עראי אלא שם קבע כן פי' רש"י ז"ל בפ' המביא וסתמא קתני וא"כ אין להקל כי הוי בצלוחית:

ובלבד דבר שיש לו מוקצה. כגון גרוגרות וצמוקין שהאדם מקצה אותם מדעתו דאין יכול להחזירם למוקצה וכדפרישית אבל בשמן שנתנו בכלי לחמיטה דכולו חזי שבת נמי לא קבעה:

היתה צלוחית וכו'. אליבא דר' ירמיה קא בעי לה:

צלוחית מלאה. משמן מבין הפצים או מן הממל:

ונתונה בין פצים לחברו. נטבלה ונקבעה אם נכנסה שבת אסור לקחת מאותו השמן ואפילו לחמיטה או דילמא מקומה מוכיח עלה דכי א"ר ירמיה נתון בצלוחית נטבל היינו היכא דצלוחית אינו נתון שם ולא איפשיטא בעיין ולחומרא:

עד היכן. יהו מרותחין דמיקרו מבשל דמבשל קובע:

לא עשו הרחקה לכלי שני. דאפילו היד סולדת תתאה גבר ומצטנן דכותלי הכלי צוננין ואין החום משתמר בתוכו ולהכי אינו מבשל:

פינכא. קערה גדולה בלשון יון פינכי:

דארוזא. של אורז:

דגרוסא. של גריסין:

ועד כדון הוא רתח. ועדיין היא רותחת. ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג דהילכות מעשר כר' יוסי דאפילו בכלי שני בעינן אין היד סולדת:

תמן תנינן. במס' שבת פ' כירה:

שהעבירן מרותחין. שהעבירן מן האור בין השמשות כשהן מרותחין:

לא יתן לתוכן תבלין. משתחשך דכלי ראשון כ"ז שרותח מבשל:

אבל נותן הוא לתוך הקערה. דכלי שני אינו מבשל:

תמחוי. פי' רש"י ז"ל כמין קערה גדולה שמערה כל האלפס לתוכה ומשם מערה לקערות ומייתי הכא הך מתני' משום דפליגי בה ר' יהודה ורבנן כדאפליגו במתני':

ליתן תבלין למטה. בכלי צונן ולערות עליהן מכלי ראשון דכי שריא מתני' היינו כי נתן התבלין לתוך הקערה אחר שנפל בה התבשיל:

אחד שבישל בו ואחד שעירה לתוכו רותח. בפ' דם חטאת ילפינן לה מדתני' התם ובת"כ וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר אין לי אלא שבישל בו עירה לתוכו רותת מניין ת"ל בו ישבר אלמא עירוי ככלי ראשון ומבשל הוא:

תמן כלי חרס בולע תבלין אינן מתבשלין. כלומר לעולם מהכא לא תידוק דכלי ראשון מבשל דלא שמעינן הכא אלא שמבליע ועוד דוקא בכלי חרס משום דרך הוא וקל לבלוע:

ואם בכלי נחושת. ויו מוסיף על ענין ראשון:

אית לך מימר כלי נחשת בולע. על כרחיך השתא שוין כלי נחשת וחרס ותרווייהו בלעי וכיון דכלי נחשת שקשה לבלוע שמעינן דבלע מעירוי ודאי דאין מבליע בו אלא חום דחזי לבשל ושמעינן מהכא דמבשל ושתיק ליה ר' יוסי ובזה יש מחלוקת גדולה בין ר"ת ורשב"ם ז"ל עיין בתוס' פ' כירה:

מהו לערות עם הקלוח. בלא הנחת התבלין בכלי אלא באויר תוך הקלוח ומיבעיא ליה אי מקל ר' יוסי בר זבידא בהא וקאמר ר' חנינא דאף בזו נחלקו:

כיי דא"ר זעירא. הי האי דאמר ר' זעירא בפ"ק החלה לפרושי מתני' דהחלטה:
אי זהו תבשיל ברור. לחיובו סקילה בשבת או מלקות בבשר וחלב:
כל שהאור מהלך תחתיו. אבל אם ישלקו מן האש אפילו נתן לתוך כלי ראשון פטור:
ציר. שומן שנוטף מן הדגים כשכובשין אותן במכבש:
מלח. אם נתן שמן לתוך המלח הוי קבע כמו ציר וכן אם נתן שמן לתוך יין הוי כחומץ וקבע:

הלכה ה

העגול משיחליקו. עיגול של דבלה משמחליק פניו באבן או בשיש הוקבע למעשר ואסור באכילת עראי דנגמרה מלאכתו בכך וכולהו מיירי או בראה פני הבית מדאורייתא או נכנס בחצר דרך שער מדרבנן:
מחליקין בתאנים. עיגולין מתוקנין שכבר נטלו מהם תרומה ומעשר מחליקין פניהם בענבים או בתאנים של טבל ומפ' בגמ' שהן טבולין מדרבנן כגון שמלחן או כבשן דטבילי מדרבנן ואפ"ה שריא במלאכה זו אף אם יצאו מהן משקין, וטעמא מפ' בגמ':
ור' יהודה אוסר. טעמא מפ' בגמ':
המחליק בענבים. המחליק עגולין או דבלות בענבים:
לא הוכשרו. ומשום דרבנן אזלי לטעמייהו ור' יהודה לטעמיה תנא ליה הכא. ובפ' חבית מייתי לה ופי' רש"י ז"ל דבנחתום מיירי שמחליק הככרות ואין זה ענין משנתנו:
גרוגרות משידוש. מייבשין התאנים בחמה ואח"כ דורסין אותן בידים עד שמתקבצין ומתדבקין כאילו גולם א' בתוך חבית או לתוך מגורה ופי' רבנו שמשון ז"ל מגורה היא כלי שעושין בו העיגול ומשדש בחבית או עיגל במגורה אסור לאכול מהן עראי:
נשברה החבית וכו'. פלוגתייהו מפ' בגמ':
בטבל שנטבל מדבריהם. כדפרישנא במתני' כגון שלקחן או מלחן או כבשן:
נטבל דבר תורה. נגמרה מלאכתו וראה פני הבית:
ר' מנא אמר לה. הך טעמא דמפ' לקמיה אמר לה מעצמו בלא שם איש ור' אבין אמר לה משמיה דר' יוחנן:
זיתים שפצען בידים מסואבות. כדי שיהו רכין פוצען באבן או בסלע ומשו"ה הוכשר דניחא ליה במשקין דטייף מינייהו שמתוך כך הם מרבים טעם:
הוכשרו. וטמאים והכי תנן במתני' דטהרות טימאן וטעמא דהא ידים שניות הן וקי"ל כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה וא"כ הוו זיתים שניים:
לסופתן במלח. שמתוך שהן קשין אין המלח נדבק בהן ופוצען לרככן מבחוץ מעט לא הוכשרו:

לידע אם יש בהן שמן. בפ' חבית לא גרס הכי אלא לידע אם הגיעו זיתיו למסוק והכל א' דמסיקה בזיתים היינו לקיטת הזיתים מן האילן כמו בצירה בענבים ולקח שנים שלשה מן האילן לידע אם הגיעו לבישול שיש בהן השמן הראוי כדי שילקטם:

במימיו הוא בודק. אינו פוצען אלא מעט כדי לידע אם יש בהן מוחל אם לאו הילכך לא הוכשר דמוחל לא חשיב משקה דזיעה בעלמא הוא:

בגופו הוא בודק. כלומר בגולם של הזיתים שרואה כמה גדלו היה לו לבדוק ולא היה לו לפוצען וכיון דפצען ורואה אם יש בהן שמן רב או מעט הוכשרו:

במימיו הוא מחליק. במשקין שבענבים הוא מחליק והולך לאיבוד ולא חשיבי משקין ולא הוכשר העיגול:

בשיש שלו מחליק. כלומר באבן שיש שלו היה לו להחליק ולא בגוף הענבים הילכך נתכוון ליהנות מן המשקין והוכשר ובגמ' דילן בפ' חבית פי' דפליגי במשקה העומד לאיבוד אי חשיב משקה או לא ויכולין אנו לכוון הסוגיות לטעם א' לפירושנו אבל לרש"י ז"ל שפי' בנחתום שמחליק ככרותיו אי אפשר לצחצח הככרות אלא במשקה הענבים כדי שיאירו ולא שייך לומר התם בשיש שלו מחליק:

הבא לנו גרוגרות מן העלייה. שבת היה ולא זימנום מאתמול ולא ייבשום בגג לומר דדחו להו בידים אלא באילן צמקו:

ועדיין את לזו. ועדיין אתה צריך לדעת זה כלומר ועדיין לא למדתי:

אין לך אסור משום מוקצה אלא תאנים וענבים בלבד. בגמ' דילן גרסינן אלא גרוגרות וצמוקין בלבד ונראה דהכא מיירי בההיא גוונא דתניא בפ' אין צדין היה אוכל בענבים והותיר והעלן לגג לעשות מהן צמוקים בתאנים והותיר והעלן לעשות מהן גרוגרות לא יאכל מהן עד שיזמין מהם מבע"י וקיי"ל כר"ש דלית ליה מוקצה אלא בהני כדמפ' טעמא הכא שהן מסריחות וכו' שנכנסה בהן החמה ומחמיצין כשהן לחין ואין ראויין עד שייבשו לגמרי:

לא מסתברא דא אלא באילין פצילייא. לא מסתברא דא אלא בפצעילין היה מעשה לא היה הענין בגרוגרות דכבר ידע זה ר"ש ברבי אלא בפצעילי תמרה היה המעשה והכי איתא בגמ' דילן בסוף מס' ביצה ופי' רש"י ז"ל פצעילי תמרה תמרים שאין מתבשלין באילן וגודרין אותן מן האילן ועושין להן חותלות והן כלי כפות תמרים וכונסין אותן לתוכן ומתבשלות ובעא מיניה מהו לאכול מהן בשבת בלא הזמנה:

לענין שבת. דלגבי שבת מפלגינן בין מידי דדחי להו בידים ללא דתו להו בידים:

כל הדברים יש להן מוקצה. דכיון דהקצה אותן לשמרן ונתנן במגורה או בחבית או בחותלות כדי שיותקנו לא חשיב בהו גמר מלאכה עד שיעשה בהן כי אורחייהו דאינשי ולא יהו מחוסרין דבר:

גרוגרות משידוש. וכיון דתני גרוגרות סתמא משמע דנתייבשו כל צרכן ואין צריכין עוד החמה ואפ"ה משום שנתנן בחבית לאוצרן שם בעו דישה או עיגול וה"נ לכל הפירות אע"ג דחזו לענין שבת מחוסרין מלאכה נינהו לענין מעשר עד דעביד בהו כי אורחייהו דאינשי:

שונה ראשון. מפ' לקמיה דר"מ קתני לה ולאו סתמא היא:

ולא העליון צריך לתחתון. כלומר כי היכי דחבית אינה צריכה לגרוגרות כך הגרוגרות אינן צריכין לחבית דמתקיים הגולם או הקבוץ ואע"ג דנשברה ור' יוסי סבר תחתון אין צריך לעליון אבל העליון צריך לתחתון ואין מתקיימין אם נשברה הלכך אין כאן גמר מלאכה ושרי לאכול מהן עראי:

דר' מאיר היא. ת"ק דפליג עליה דר' יוסי:

מאי קמ"ל. הא שמעינן בדוכתי טובא סתם מתני' ר"מ:

הא קמ"ל. דלא תימא סתמא היא ור' יוסי פליג אסתמא ויחיד ורבים הלכה כרבים מש"ה אשמועינן דר"מ היא דמתני' יחידאה היא וקי"ל ר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי בפ' מי שהוציאוהו ולאפוקה מסתמא הוא דאשמועינן ר' יוחנן והרמב"ם ז"ל פסק כר"ש ולא ידעתי למה:

הדרן עלך כלל אמרו בס"ד

פרק ב

הלכה א

היה עובר בשוק ואמר וכו'. עם הארץ שהיה בא מן הגנה והיה טעון משם ועבר בשוק ואמר לחברים טולו לכם:

אוכלין ופטורין. אוכלין החברים עראי ופטורין וקמ"ל דע"ה ידע דחבר מותר לאכול עראי מטבל ודאי כשלא ראו פני החצר ואלו מן הגנה הביאן ולא חיישינן דמן הבית הביאן ומשו"ה אם הכניסו החברים לבתים מעשרין ודאי תרומה ומעשר ותרומת מעשר ומעשר שני דודאי לא עישר ע"ה וטבל גמור הוא. ובגמ' מפ' לה דדוקא מתנה מועטת כדמפ' טעמא בגמ' למר משום דלא חשיב מתנה כמכר ולמר משום דמעשרות מדרבנן הם ולא אקילו אלא במתנה מועטת ולא במתנה מרובה דמתנה מרובה דמיא לטולו והכניסו

לבתיכם ותו מפ' בגמ' דאע"ג דהם חברים לא שהיו פרנסי הדור או אנשים רשומים דהא ידע דפרנס הדור אינו אוכל בשוק אלא מכניס לביתו וע"ה ירא לנפשו ועישר הילכך לא יעשר אלא דמאי כדמפ' בגמ':

טולו והכניסו לבתיכם לא יאכלו מהן. אפי' עראי דחיישינן כיון דאמר להם כן הוי כמי שאמר להן לא תאכלו מהן כאן דטבולין הן שכבר ראו פני הבית אלא לכו לבתיכם ושם תאכלו ואין אוכלין מהן עראי:

אין מתקנין אלא דמאי. דשמא כיון דידע דיכניסום לבתים יבא ויעשר עליהן דקסבר שיסמכו עליו הילכך חבר מפריש המעשרות והן שלו אלא תרומת מעשר נותנו לכהן ומעשר שני מוליכו לירושלם כדין דמאי:

היו יושבין בשער וכו'. חברים הן ובעל השער עומד עמהן:

ואמר טולו לכם. ע"ה שבא מגנתו בכלכלה מליאה תאנים ואמר להם טולו לכם:

הן אוכלין עראי ופטורין. ואין השער או החנות טובל להם כדמפ' בגמ':

ובעל השער וכו' חייבין. דהשער טובל לו:

ר' יהודה פוטר. לבעל השער לאכול עראי ובגמ' מפ' טעמא:

מקום ישיבתו. מקום שיושב בה למכור בחנות ובשער נמי ישנה מקום שיושב בו לראות הרבים:

דר"מ אמר אין מתנה כמכר. פלוגתייהו בס"פ יש בכור דתנן אלו שאין חוזרין ביובל הבכורה והיורש את אשתו והמיבם אשת אחיו והמתנה דברי ר"מ וחכמים אומרים מתנה כמכר ע"כ. ומפ' התם טעמא דרבנן תשובו לרבות המתנה:

אין מתנה כמכר. ולא תאמר אילו לא היה אוהבן לא היה נותן להם והוי כמכר דודאי צריכין לגמול לו חסד אפ"ה כיון דאין כאן דמים שרי עראי דלרבנן דאמרי מתנה כמכר ה"ל מקח וטובל כדאיתא בפ' הכובש ואפילו לא יכניסו לבית אסורין:

דברי הכל היא. ואפילו רבנן מודו כדמפ' טעמא מאיליהן וכו':

כמ"ד מאיליהן וכו'. פלוגתא היא במס' שביעית פ' שלש ארצות והכא סבר ר' יוסי כר' אלעזר דתרומה ומעשר בזמן הזה דרבנן ורבנן הקילו בכה"ג:

שרוב מכניסין לבתים. ולא למכור בשוק הילכך בתר רובא שדינן ליה ובהכניסן לביתו היה דרכו נעשר דבביתו יעשרם כדקי"ל רוב עמי הארץ מעשרין הן ואמרינן ודאי גמר מלעשר עד שיכנס לביתו דבביתו יעשרם ומש"ה הוי טבל גמור כי מכניסין החברים לבתיהם אבל במקום שרוב מכניסין לשוק נימא דזה למכור בשוק מוליכן ושמא בגינה עישרן הילכך אפילו הכניסו לבית מעשרין דמאי:

ופריך בדא תנינן טולו והכניסו לבתיכם לא יאכלו מהם עראי. משמע לכתחלם הוא דלא הא דיעבד שפיר דמו מדלא קתני אסור לאכול מהם עראי ותו סיפא דקתנו דאם הכניסו לבתים דאין מעשרין אלא דמאי ואמאו והא כיון דמכניסי לבתים ודאי לא עישר:

ומשני מכיון שאמר טול והכניס כמי שאמר טול ואני וכו'. דניחא ליה לע"ה זה שיהא לו עם החבר נחת רוח ומעשר ע"ה על החבר דסובר שסומך עליו כדפרישנא במתני':

לא עישרתי. דאע"ג שאוהב ת"ח דבתר רובא שדינן ליה ושמא עישר ואין מפרישין מהן על הודאי דהוי מן הפטור על החיוב:

לתוך ביתי אני מכניסן. ולא למכור טבל גמור הן אלא אין מעשרין מאן אלא **דמאי**: כמי שא"ל טול והכנס. הלכך אם הכניסו לבית החבר חיישינן דילמא עישר עליהן ע"ה ועוד דאינו אוכל עראי ממנו עד שיתקן דשמא סבר ע"ה הך מתנה מרובה לא אכול לה בשוקא אלא בבית וכאילו א"ל הכניס לבית וממילא ידע דטבולין הן:

טול ואכול פטור. כרישא דמתני' דאוכל עראי:

טול והכנס חיוב. כסיפא דמתני' ואע"ג דלשניהם נתן כאחד ואע"ג דמקופה אחד נתן להם:

הן אוכלין ופטורין ובעל השער ובעל החנות חייבין. מתני' היא לקמן וקיימא אריש דהיה עובר בשוק וה"ק אם היו אנשים בשער או בחנות של אדם אחד והיה עמהם בעל השער ובעל החנות ועבר ע"ה ונתן להם תאנים וא"ל טולו לכם תאנים הן אוכלין ופטורין דנכריים הן ואע"פ שהן יושבים בחנות מפ' לקמן דביתו של אדם טובל לו דוקא אבל לאחרים לא ובעל השער ובעל החנות חייבין דנעשה כאומר לו טול והכנס לביתך אלמא דאע"ג דנתן לשניהם כאחת לא אמרינן דשניהן אוכלין עראי לר"מ ומאי קמ"ל:

ומשני דהכא אליבא דכ"ע קאמר דבמתני' בעל השער חייב לעשר דמאי. לר"מ והן אוכלין ופטורין והכא קמ"ל דאע"ג דזה אוכל ופטור זה שא"ל טול והכנס חייב אפילו בודאי ואפילו ר' יהודה מודי בהכי כיון דמתני' במקום שרוב מכניסין לבתים קא מיירי:

הממלא כריסו פטור. דלא תימא מחליף ולוקח הוי וחייב אלא להגיס דעתו שיאכל אמר כן כדמפ' לקמיה:

והאוכל במנין חייב. כדמפ' לקמן:

במצרף. לתוך ידו שנים או שלשה והוי קבע:

אפילו הממלא כריסו יהא חייב. דהא רישא אסיפא קיימא ובמאי דתוקי סיפא תוקי רישא ולא משני ליה הילכך שניהם פטורין אם לא צירפו ואם צירפו ואכלו שניהם חייבין. וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"ה דהילכות מעשר:

ואינו אסור משום חליפין. בתמיה והיינו מקח:
צא ולקט לך עשרים תאנים אוכל והוא פטור. בע"ה שאמר לחבר מיירי ופטור דמתנה הוא ובלא צירף עסקינן:
ה"ג האומר לחברו צא ולקט לך וכו'. ובע"ה שאמר לחבר מיירי כדמפרש בסיפא והא דקרי ליה חבר לקמיה מפ' לה:
צא ולקט לך תאנים מתאנתי. ולא נתן שיעור וקצבה ללקיטתו ובצירפן מיירי:
אוכל מהן עראי. המלקט אוכל מהן עראי בלא מעשר:
ומעשרן ודאי. וכשבא לאכלן קבע מעשרן מעשרות ודאי שאין ספק לומר שמא בעל הבית מעשר עליהן דהא לא ידע כמה לקט:
אבל א"ל מלא לך כלכלה זו. הואיל ונותן זה יודע כמה מלקט דהא שיעורא דכלכלה דיליה ידיע ליה כמה מחזקת יש לומר שמא זה הנותן חושש שמא יסמוך עליו שיתן לו דבר היתר ומעשר עליהן ממקום אחר הילכך מלקט זה אוכל מהן עראי בלא מעשר וכשבא לאכלן קבע אין צריך לעשרן ודאי אלא דמאי יפריש ויאכל הוא בעצמו המעשרות של לוי ושל עני כשאר לוקח פירות מע"ה שמחזיקין אותן בספק מעושרין דאף אלו ספק מעושרין הן ותורת דמאי עליהן:
בד"א בע"ה. בד"א דספק הן ודמאי מיהא בעי לאפרושי כשהנותן ע"ה דשמא אינו חושש ללפני עור וכו' אבל בחבר ודאי מעושרין הם ואפילו שאינו מן המוקף ואין צריך לעשרן ואפילו דמאי:
רשב"ג אומר בד"א. דסגי בדמאי בזמן שהנותן ע"ה וחשוד לתרום שלא מן המוקף:
אבל. היה הנותן חבר לא יאכל קבע הלוקט עד שיעשרם מעשרות ודאי:
מדברי אבא. ר' בנו של רשב"ג היה:
ולא להאכיל לעמי הארץ טבלים. ואע"ג דחבר הוא הלוקח ממנו דאילו ע"ה לא ציית לפלוגתא דר' ורשב"ג מפ' לה בפ' בכל מערבין בחבר שאמר לע"ה וחבר אחר שומעו דאמר חבר לע"ה לקט כלכלה זו וחבר אחר שומע ממנו ונותן לו ע"ה לחבר לאכול וה"ק ר' בד"א דלוקט צריך לעשרן דמאי בע"ה שא"ל לחבר לקט דאיכא לספוקי אי עישר עלייהו האי בעה"ב או לא אבל בחבר שא"ל לע"ה לקט כלכלה זו וחבר אחר שומע ממנו אוכל אותו חבר בתרא ואינו צריך לעשר דודאי כיון דנותן קמא חבר ולוקט ע"ה חייש נותן דלא ליכלינהו בטבלייהו ותורם אף שלא מן המוקף דמוטב שיתרומו שלא מן המוקף וכו'. ומפ' התם במאי קמפלגי ר' סבר ניחא ליה לחבר דליעבד בהו איסורא קלילא ולא ליעבד ע"ה איסורא רבא ורשב"ג סבר ניחא ליה לחבר דניעבד ע"ה איסורא

רבה ואיהו אפילו איסורא קלילא לא ליעבד. ואיסור דשלא מן המוקף בפ' אין תורמין נפקא לן מקראי:

אפילו חבר ששלח. לא מיבעיא כשהחבר שולח לע"ה מידי דבידו לתקן דעליו מוטל לתקן קודם שישלחנו דהא פשיטא דכולהו מודו בהכי וע"כ לא פליגי אלא דמר סבר נחשדו ומר סבר לא נחשדו אבל הא דבידו הוא לתקן ומן המוקף מצי תרים כ"ע מידו דמוטל עליו לעשר מה שהוא נותן ואל יאכיל איסור לע"ה אלא אפילו כששולח לחבר נמי מוטל על החבר השולחו לעשר דהא בידו הוא לעשר מן המוקף:

הוין בעיי מימר. רצו לפ' הא דר' זעירא גבי חבר ולומר דודאי צריך דלמ"ד לא נחשדו חברים וכו' המקבל חבר הוא ולא יאכל איסור ועליה דשולח רמיא לעשר דטעמא דרשב"ג היינו דניחא ליה דלעביד ע"ה איסור זוטא וכו' הכא דחבר הוא מודה ולר' דאמר דלא יאכיל לע"ה טבלים כ"ש לחבר:

הכא את עביד ליה חבר. דרישא דברייתא קתני האומר לחברו צא ולקוט וכו':

והכא את עביד ליה ע"ה. דבסיפא משמא דע"ה הוא הנותן:

ומשני דקרי ליה תנא לחכם חברו של עם הארץ בשביל אחר שהוא מתקן נקרא תבר. וכר' זעירא נקטינן דקיימא לן חזקה אין חבר מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן:

אין צריך לעמוד. עמו עד שיראה אם יעשר אם לא יעשר דהא ודאי מעשר כיון דאיהו מקבל עלויה בלא מטו של חברו:

תמן תנינן. בפ' בכל מערבין:

שאינו מודה בעירוב. מפ' התם דהיינו כותי:

לקבל הימנו. קודם שיגיע שם והמקבלו עירב עליו:

וצריך לעמוד עמו. לעמוד לראותו עד שאותו האחר יקבלנו מיד הקטן ויראה שמערב עליו:

כאן בגדול כאן בקטן. מתני' דעירובין מיירי בקטן דחיישינן שמא הקטן לא יוליכנו למקבלו מש"ה אמרינן דצריך לעמוד עמו והיינו עד שיראה שמוליכו למקבלו ומתני' דהכא מיירי בגדול דקא עביד שליחותיה ודאי דבן דעת הוא:

באומר לו ערב על ידי. דהוא מצוה לו שיטרח בשבילו ספק הוא אם עושה אם לאו:

באומר לו אני מעשר על ידך. דאיהו מנפשיה מקבל למעבד ליה מילתא בלא מטו של חבר ואין צריך לעמוד עמו אי מעשר דודאי יעשר וכן פסק הרמב"ם ז"ל פ"א האומר לחברו הריני מעשר על ידיך אין צריך לעמוד עמו עד שיראה אם יעשר אם לאו ואם אמר הוא לחברו עשר על ידי צריך לעמוד עמו ע"כ:

צריך להראות לו את הכלכלה. אם היא גדולה או בינונית או קטנה משום גזל:

תרקב. ג' קבין:
למעשרות. איתמר הא דר' שמואל בר נחמן דאם ליקט ט' כלכלות מליאות תאנים והן בינוניות מדה של ד' קבין אין צריך לו למעשר למדוד כולן בכלכלה אחת דהא שיעור ידוע להן:
וכ"ש למדת הדין. דצריך האומן שעושה לעשותן כמדתן ונפקא מינה למקח וממכר:
הא למעשרות לא. דאין מדתן מצומצמת והוי מרבה או ממעט במעשר:
אבל לא לאחרים. ומשו"ה אוכלין דאין החנות והשער שלהן:
דתנינן תמן. לקמן פ' המעביר:
כל שאין אדם בוש מלאכול בתוכה. והכא במקום שהוא מוכר אדם חשוב בוש לאכול שם בלא החזרת פנים ואי אכיל התם לא קבע אבל במקום שאינו יושב ומוכר אינו בוש:
פליגין ר' נחמיה ורבנין בחצר שהוא בוש לאכול בכולה. והא דתנן כל שאין אדם בוש וכו' שיש חלק בה שאין אדם בוש קאמר ורבנין פליגי עליה וסברי דאפילו בוש בכולה נמי חייבת והיינו שהיא פתוחה לר"ה ואין לה פסין כלל לצדדין. ור' נחמיה פליג עלייהו וסבר דכולה בוש פטורה אבל מקצתה בוש ומקצתה אינו בוש אפילו ר' נחמיה מודי דחשיבא חצר וקובעת אפילו במקום שבוש:
ומדאמר ר' אלעזר שניהן אמרו דבר אחד הדא אמרה. דלר' נחמיה הך נמי מקום שהוא בוש פטור ומקום שאינו בוש חייב וכר' יהודה דמתני' דבחד מקום קא מפליג:
כייחור שהוא נוטה לבית. דתנן לקמן פ' המעביר תאנה שהיא עומדת בגנה ונופה נוטה לחצר דחיובא אוכל פירות אותו הייחור אחת אחת ואם צירף חייב והה"נ כשהתאנה עומדת בחצר דפיטורא וייחור שלה נוטה לבית ה"נ דאוכל אחת אחת ואע"ג דעיקרה עומד במקום הפיטור אפ"ה פירות ייחור הנוטה אינו אוכל אלא אחת אחת. והכא נמי בהחזרת פנים אע"ג דגופו במקום הפיטור כשמעקם ראשו ומחזיר פניו חייב אפילו בעראי דבמחזיר פניו דמי לייחור הנכנס תוך הבית ומפ' ואזיל מאי ביניהו:
באוכל אחת אחת. כלומר האי דפטר ר' יהודה בלא חזרת פנים א"נ בלא שינוי מקום היינו דוקא באוכל אחת אחת דומיא דייחור:
ואפילו אוכל ברשות הכל. דהיינו אצל הפתח ממש שיש רשות לכל להשתמש ולמשמש שם כי ההיא דתנן פ' כיצד הרגל מפתח החנות משלמת מה שנהנית דלא חשיבא שן ברשות הניזק מתוך החנות משלמת מה שהזיקה:
ובמשייר. ועוד שמשייר מצורך אכילתו דהוי אכילת עראי אפ"ה לא שרו אלא אחת אחת דומיא דייחור לר' יוחנן. אבל לר' אלעזר אפילו לא אכל אצל הפתח ואפילו לא שייר

ואפילו אינו אוכל אחת אחת שרי דכיון דאכיל במקום שבוש אי לא החזיר פניו אין כאן חצר:

הלכה ב

המעלה פירות מן הגליל ליהודה. שליקט פירותיו מן השדה והיה מעלה אותן מגליל ליהודה למכרן ואמרינן לעיל בפ"ק דמוליך לשוק דנטבלו הפירות מיד משום שמא ימצא לקוחות מיד וגזור רבנן שלא יאכלה מוכר אטו לוקח שמא יחזור למכרן וקי"ל דמקח טובל. והכא כיון דאין דעתו למכרן אלא ביהודה או בירושלם אע"פ שהוא נכנס בהם לבתים ולחצרות בדרך לא הוטבלו ויכול לאכול מהן עראי. וכתב ר"י ז"ל והוא כשלקטן משעה ראשונה להוליכן למכרן ביהודה או בירושלם ואם אינו מוכרן שם מחזירן לביתו ובזה התנאי ליקטן ואפילו לן בדרך ואפילו שבת אינן נטבלין כדאיתא בגמ':

וכן בחזרה. אם היה לו שדה ביהודה ואחר שמכר פירות גליל שם אסף פירותיו מן השדה והוליכן לגליל כשחוזר לביתו כיון דמגמתו הוא לגליל לא הוטבלו וקמ"ל דלא גזרינן כיון שזה היה הולך ליהודה וחוזר לגליל מיחזי שהחליף פירותיו פירות בפירות והוה ליה מקח ונגמר קמ"ל דלא גזרינן:

למקום השביתה. מפ' בגמ' אם נמלך בדעתו לשבות במקום אחד לילה ויום באי זה יום שיהיה הוטבלו דכשהוא שובת לילה ויום הוא שמא יזדמנו לו שם לקוחות. ומן הדין מעיקרא הוה לן למיגזר כדתנן במתני' אלא כיון דהכא מגמתו ליסודם ליכא למיגזר אבל כששובת הוטבלו:

והרוכלין המחזירין בעיירות. בכפרים, ומוליכין בשמים למכור ומוליכין פירות שלקטו משדותיהן ולא הכניסום לבית אוכלין מהם עראי:

למקום הלינה. מפ' בגמ':

בית הראשון הוא ביתו. כלומר מכיון שהגיע לבית הראשון שבעיר שילינו שם נטבלו הפירות אע"פ שלא לנו שם אלא באמצע העיר או בסוף העיר. ובגמ' מפ' טעמא:

שבת טובלת. ואפילו אוכל מהן אחר השבת כיון דנכננה שבת עליהן:

אין השבת טובלת. דקסבר אין השבת קובעת אלא פירות שזימנם לשבת:

ואפילו שבת. באמצע הדרך אינו טובל עד שיגיע ליהודה וכו' שהוא מגמתו:

ברוצה לשבות. שרוצה נוח שם בחול לילה ויום כשיעור שבת:

ואפילו שבת בשני. ר"מ דמתני' תני לה בתוספתא והכי תניא לה ר"מ אומר עד שיגיע למקום השביתה ואפילו שבת ביום השני חייבין לעשר ור"מ דמתני' פליג כדפרישנא דודאו הא דמתעכב כל כך היינו שמא ימצא לקוחות:

הכל מודים. ר"מ ורבנן:
בלינה שאינה טובלת. ר' יוחנן קאמר לה דלריש לקיש כי קתני דפליג ר"מ בשביתה בשני היינו לאשמועינן דפליג נמי אלינה:
בלינה שאינה טובלת. דאע"ג דפליג בשביתה באם לא שבת לילה ויום אלא לן דהיינו לילה לחוד מודי כדמפ' טעמא ואזיל:
אדם מגלגל בלינה. אם רוצה האדם שלא ללון בדרך מנוח דהיינו ע"ג כרים וכסתות אלא בדרך עראי וכגון לישון מעט על הבהמה עולה לו ללינה:
ואין אדם מגלגל בשביתה. כשהבהמה יגעה ועייפה או הוא עייף שהדרך ענה כחו על כרחו הוא שובת ואינו יכול לישמט מלשבות:
בכל מקום אדם לן. שהוא עראי ואפילו באמצע הדרך דאיכא סכנה:
ואין אדם שובת בכל מקום. אלא במקום שהוא רואה שהוא בטוח. כך נ"ל לפ' מגלגל מגלגל זמנו כי ההוא דפ' המדיר עד שלא אדרתן גלגילנא בהדך וכו':
ברור חיל. שם מקום ושם היה יושב ריב"ז כדאמר בפ' א' דיני ממונות אחר ריב"ז לברור חיל והיה הולך לדרכו בעיירות ללכת שם ללמוד עמו:
מביאין להן פירות. והיו דמאי ותנן מאכיליו את האכסניא דמאי:
ואמר להם. לתלמידיו ההולכים עמו:
אם לננו כאן. בשני נונין גרסינן והגורס בא' בנון דגושה גריס ליה כמו ונתנו את בנותינו שהוא כמו ונתננו:
אנו חייבים לעשר. וקשיא למ"ד דאין לינה טובלת ואע"ג דר' יהושע לא היה רוצה למכרן מ"מ כיון דגבי דמאי חשיבא לינה דביתו טובל כ"ש גבי ודאי:
דעתו נקייה. ומדקדק במעשרות:
לוייתיה שכיחא ליה. שת"ח וחשיב כל מקום ומקום ביתו ויכול ללון בכל מקום שירצה וכלן ברשותו הוי שלעולם ימצא אנשים שילווהו עד מקום שירצה אבל שאר בני אדם אין לינתן לינה דאנוסים הן ועראי בעלמא הויא:
וסחרין ארבע וחמש קירייין. מסבבין ארבע וחמש כפרים:
ועיילין דמכין בבתיהון. ובאין וישנים בבתיהם:
בבית הראשון שהוא פוגע. בעיר שהוא מוכר מיד מפלח עסקיו דישמירסאר בלע"ז ואפילו אין שם ביתו:

הלכה ג

פירות שתרמן עד שלא נגמרה מלאכתן. דכיון דהפריש מהן תרומה התרומה טובלתן וחשיב להו כנגמרה מלאכתן ובגמ' מפ' לה:

וחכמים מתירין. דקסברי דאין תרומה טובלת יותר משער הבית וכי היכי דאין שטר הבית טובל אלא בנגמרה מלאכתו כך תרומה אינה טובלת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו:
חוץ מכלכלת תאנים. שאין בדעתו לעשותן גרוגרות וכיון דהשתא כמות שהן נגמרה מלאכתן נינהו חשיבא תרומתן להטביל ונקט כלכלת תאנים לאשמועינן דאפילו אם נמלך אח"כ לעשותן גרוגרות אפ"ה כיון דבשעה שתרמן לא היה בדעתו כן ונגמרה מלאכתן הוו תו לא פקע:
ר"ש מתיר. לעשותן גרוגרות וטעמא מפ' בגמ':
האומר לחברו. בגינה:
הילך איסר וכו' לא יאכל עד שיעשר. דמקח קובע וטובל כדאיתא בפ' הכובש:
אוכל אחת אחת ופטור. מפ' טעמא בגמ' משום דמקח טביל דרבנן ולא גזור אלא כשצירף ומיירי בלוקט בעל הגנה ונותן לו אבל אם הוא עצמו מלקט ורוצה לאכול אחת אחת מודי ר"מ:
ואם צירף חייב. דכיון דצירף שתים בידו משוי להו גרן וילפינן לה בפ' הפועלים מקרא דאסמכתא כי קבצם כעמיר גרנה משמע דאין גרן בלא קיבוץ ואין קיבוץ פחות משתים ומייתי ראיה ר' יהודה מגנת וורדים דלוקט אחת אחת ונותן לו היה שלא היו מניחין ליכנס לכל שלא לקלקל את הוורדים:
דברי הכל אסור. כדתנן חוץ מכלכלת תאנים:
בזיתים על השמן. כלומר בזיתים ועתיד לעשותן שמן כדאיתא בתוספתא:
דברי הכל מותר. כדתניא בתוספתא מודה ר' אליעזר לחכמים במקום שבלין ועתיד לעשותן גרן ענבים ועתיד לעשותן יין זיתים ועתיד לעשותן שמן שאוכל מהן עראי ע"כ. דהני רובן לדריכה ולטוחנן ולעשותן גרן הוא דקיימי ותרומה לא אהניא בהו:
בתמרים ועתיד לדורסן. ולעשותן חביצא דתמרי:
לדושן. בחבית כדי שיהו מקובצין כמין דבלה מר סבר כיון דאוכלין אותן בלא דרסה ובלא דישה תרומה טובלתן ורבנן סברי דאכתי לענין מעשרות לא נגמרה חשיבי וכדאמרינן לעיל סוף פ"ק לענין מעשרות כל הדברים יש להן מוקצה:
ראשון מהו שיטביל. מעשר ראשון מהו שטובל ומפרש לה ואזיל:
שהקדימו בשבלין. שהקדימו למעשר ראשון בשבלים:
דברי הכל מותר. דגבי תרומה גדולה שרינן כדקתני לה בתוספתא וכדפרישנא כ"ש מעשר ראשון:
והפריש מהן תרומה גדולה. ועדיין היה דעתו לדורסן ולדושן ולקח מהן אחד כדי לאכלו אכילת עראי כרבנן דשרו דתרומה אינה טובלת אלא דבר שנגמרה מלאכתו:

והפריש מהן ראשון. ובלבו גמר לאכלו כן עכשו כשהפריש מעשר ומיבעיא ליה אי מצי למיכל התאנה שהפריש לאכלה עראי או שמא אסורה עכשו מי אמרינן מצטרף ראשון לתרומה ולמפרע נטבלו ואסירי ומודו רבנן לר' אליעזר בהא או דילמא מכאן ואילך נטבלו ושריא דהראשון הוא דטביל ולא תרומה:

הלוקח גרוגרות. חבר שלקח גרוגרות מע"ה:

ועתיד לדורסן. החבר:

אסור לאכול מהן עראי. דס"ל לר"מ גבי מקח כר' אליעזר בתרומה כדאיתא בתוספתא ואמרינן לקמן בסוף פירקין ר"מ ור' אליעזר אמרו דבר אחד וכו':

ומתקנן דמאי. דאימור ע"ה לא היה בדעתו לדרסן ואימור ראו פני הבית ועישרן ונמלך למכרן:

אוכל מהן עראי. דאין מקח טובל אלא בדבר שנגמרה מלאכתו ובלא ראו פני הבית עסקינן:

ומתקנן ודאי. דקסבר דודאי טבל הן דאין מעשרין מדבר שנגמרה מלאכתו:

ה"ג כתוב בפינקסיה דחילפאי אוכל מהן עראי ומעשרן דמאי. והכי איתא בתוספתא ובמילתייהו דרבנן גריס לה והכי תניא התם וחכמים אומרים אוכל מהן עראי ומעשרן דמאי והשתא פריך לרבנן וקשיא אם אכל מהן עראי משמע דלא הכניסן לבית וע"ה גם כן דעתו לדורסן היה ולכך לא עישרן אם כן ליתקן מהן ודאי:

אם מתקנן דמאי. דס"ל דתרמן ע"ה אם כן ליחוש דלא היה דעתו לדרסן והכניסן לבית ואפילו עראי נמי יהא אסור דנגמרה מלאכתן נינהו:

אף הוא מפריש תרומה ומעשר משעה ראשונה. בלא ראו פני הבית ותורם אותן כדאמרינן בפ' המביא דעמי הארץ מעשרין אפילו דבר שלא נגמרה מלאכתו ואפ"ה שרי לאכול עראי דאין תרומה ולא מקח טובלת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו:

בכלכלה של כל דבר הוא מתני'. דטעמא מפני שאין בדעתו לעשותן גרוגרות דכלכלה מוכחת עליהן דאין דרך להניחן בה אלא לאכילה ואפילו פירות דאין דרך לשנותן נמי פליג ר"ש כגון שקדים וכיוצא בהן:

זיקת שלשה מעשרות. קודם שיתרום דאיכא תרומה ומעשר ראשון ושני:

את אמר מותר. כיון דלא ראה פני הבית:

ראשון מהו שיטבול לשני. אליבא דר"ש קא בעי מי אמרינן כיון דבסדר המעשרות מפריש ודאי קבע ואע"ג דא"ר שמעון אין עליה זיקת ג' מעשרות וכו' דילמא האי לאו עיקר טעמיה דר"ש הוא אלא דתרומה לא קבעה דאין הגורן נעקר אלא א"כ תורמין אותו

וה"נ עתה בכלכלה ולאו משום דרצונו שיטביל אבל כיון דמפריש כסדר והולך מודי דטביל וקבע או דילמא עיקר טעמיה דר"ש מהכא ומסיק דלעולם לא קבע ודוקא הוא:

בלוקט ונותן לו. דחשיב מקח לר"מ להטביל ואפילו בלא צירוף דכיון דנתן דמים עליהן חשיבא אכילה אבל לוקט ואוכל כיון דהלוקח עצמו לקטן אין הלוקח קובע דנימא דהדמים הן משום נחת רוח של הלקיטה שמניח את הלוקט ללוקטן אי נמי דזכי בהו במחובר דלא נגמרה מלאכתו:

בחצר בית שמירה. לחצר שיש בו בית שמירה דהא משום דמקח מדרבנן הוא דטובל כדאיתא לקמן בריש הכובש משו"ה מקל בו ר' יהודה ובעי צירוף וה"נ גבי חצר דטביל מדרבנן:

דא"ר יוחנן. לקמן בריש הכובש:

מקח וחצר ושבת אינן תורה. מה שטובלין אינן טובלין מדאורייתא אלא מדרבנן וקרא דוקראת לשבת עונג אסמכתא בעלמא היא:

זו חצר בית שמירה. דס"ל כר' יוחנן דפ' הפועלים דאמר אפילו חצר קובעת והכא סבר ר' יוחנן כר' ינאי רביה דדוקא בית טביל מדאורייתא ולא חצר:

בנותן לבנו שהוא פטור. דס"ל לר' יהודה דמתנה כמכר היא וה"נ קבעא אלא משום דליכא צירוף ור"מ סבר דלא קבעה דס"ל דאין מתנה כמכר כדלעיל:

או נימר בלוקט ואוכל. שמא יכולנו לפ' גם בלוקט ואוכל נמי פליגי:

אין את עליל את מקלקל וורדייא. אם אתה נכנס אתה מקלקל הוורדים:

שלא מכר לו אלא שמו. שהיה מקדם כרם או פרדס וה"נ נפרש במתני' גנה שהיו בה וורדים מקדם מימות נביאים הראשונים כדאיתא בפ' מרובה ואליבא דר' מנא משמע דלא מיקרייא גינת וורדים אלא שהיו בה וורדים כשהיה מעיד ר' יהודה דאי בשהיו בה מקודם ולא בזמן העדות היכי מוכח ר' מנא מינה דקאמר אין את עליל את מקלקל וכו' דילמא כיון דליכא וורדים בנכנס ולוקט ואוכל עסקינן:

הלכה ד

שאבור לי בורר ואוכל. תולש ואוכל אחת אחת דליכא צירוף ומתני' כב"ע היא דהוא עצמו מלקט ואוכל:

מגרגר ואוכל. שתולש הגרגרים ואוכל אחת אחת דאם תולש כל האשכול נתחייב ואפילו שני גרגרים ביחד כדאיתא בגמ':

פורט ואוכל. בעוד הרמון מחובר מגרגר פרצידין של הרמון ואוכל:

סופת ואוכל. עושה חתיכות שזהו סידור אכילתו ובעודו מחובר בעצו חותך ואוכל:

בעשרים תאנים אלו. כיון דייחדן לו קנה אותן כשהן מחוברין והקונה במחובר לקרקע פטור דנעשה בעל הגנה ותנן לעיל אוכל מהן עראי עד שהוא מגיע לביתו ובעי אש או מלח או חצר או שבת לקבוע כדאיתא לקמן פ' הכובש:

לקצות בתאנים. לייבשן בשדה לעשותן קציעות:

הרי זה אוכל ופטור. דכיון דעומדין לקצות לא נגמרה מלאכתן למעשר ותנן בפ' הפועלים ואלו אוכלים מן התורה העושה במחובר לקרקע בשעת גמר מלאכה ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו:

על מנת שאוכל תאנים. והיה עומד במחובר לקרקע:

אוכל ופטור. ובפ' הפועלים אמרינן דאוכל אחת אחת דכיון דקיצץ הוי מקח והכי נמי תנן לקמן פ' המעביר ובגמ' מפ' אמאי תנא הכא על מנת:

אני ובני. ואין הבן נשכר לבעל הבית:

בני בשכרי. או ע"מ שיאכל בני בשכרי שקצצת לי:

הוא אוכל ופטור. שהתורה זיכתה לו ודמי לבעל קרקע דדרשינן לקמן ובפ' הפומלים כנפשך כן נפשו של פועל מה נפשך אוכל ופטור אף פועל אוכל ופטור:

בנו אוכל וחייב. במעשר דהוה ליה כמקח הואיל ואתני אכל אכילה דידיה דאינה בתנאי אע"ג דאתני לא דמי למקח:

בשעת הקציעה. שאינה גמר מלאכה:

קציעה. חותך עוקציהן ודורס אותן בדפוסין שלהן עגולין וקרויין עיגולי דבלה:

ולאחר הקציעה. דהוי גמר מלאכה למעשר:

אוכל ופטור. דהתורה זיכתה לו:

לאחר הקציעה. דנגמרה מלאכתו וילפינן מדיש מה דיש מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו וכו' כדאיתא בגמ':

אוכל וחייב. דהוי מקח ובנגמרה מלאכתו ואפילו באחת אחת צריך לעשר:

בלפסין. מין תאנים חשובין. ובפרק הנודר מן המבושל גר' בבלופסין ומפרש מין תאנים דעבדי מינייהו לפדא:

בנות שבע. מין תאנים משובחין כדמשמע בפ"ק דשבועות. ובגמ' נפקא לן מקרא דבעי' ממין שאתה נותן לכליו של בעל הבית:

אבל מונע הוא עצמו וכו' ואוכל. כל אכילתו מהן ופטור מן המעשר והא מתני' לדין פועלין תני לה אגב:

המחליף. פירות והיינו מקח:

זה לקצות. לייבשן ולעשותן קציעות דהיינו לא נגמרה ולא זו אף זו קתני:

חייב. מפ' בגמ' דר"מ היא וס"ל דאפילו בלא נגמר מקח קבע וכדאיתא לעיל ולא חשיבא סתמא וקי"ל כר' יהודה. והכי אסיקנא בפ' המביא:

וכן ר' עביד. שלא לאכול אלא מגרגר אחת אחת ולא לתלוש ואפילו שני גרגרים כאחת:

שספת בו. שחתך בו ואפילו כל שהו קנאו ושוב אינו יכול להניח זה ולברור אחר סופת גרסינן וכן גריס בערוך וכן בע"ז ספת לה צואה ולשון סוף הוא ורבנו שמשון גורם כופף:

אפילו שלא על מנת. דכיון דזיכתה לו תורה מה צריך תנאי:

אפילו א"ל ע"מ. דהוי מקח אפ"ה אחת אחת שרי וסתם לן תנא כר' יהודה:

תמן תנינן. בפ' הפועלים:

היה עושה בידיו. כדמפ':

אוגד. שבלים שעושה אגודות:

ברגליו אבל לא בידיו. מסמיך קורה לאילן שלא תבעוט:

ואפילו על כתפו. שאינו מזיז ידיו ורגליו כגון טוען על החמור:

כדיש מה דיש מיוחד שהוא עושה בידיו וברגליו. מקרא דלא תחסום שור בדישו קא דריש דמשמע ליה בין שור שלך בין אינו שלך אלא שכור לך לא תחסום והשתא אשכחן דבין פועל אדם בין פועל בהמה אתרוייהו חייס רחמנא דאכלי וכיון דהוקשו דתרוייהו קא אכלי דדרשינן בפ' הפועלים מכדי כל מילי איתנהו בחסימה דילפינן שור שור משבת א"כ ליכתוב רחמנא לא תדוש בחסימה שור דכתב רחמנא למה לאקושי חוסם לנחסם ונחסם לחוסם מה חוסם אוכל במחובר אף נחסם אוכל במחובר ומה נחסם אוכל בתלוש אף חוסם אוכל בתלוש וא"כ הוי כאילו כתיב לא תחסום כשור וקרא דכתיב בשור כתיב באדם וקרא דכתיב באדם כתיב בשור וכיון דגבי שור כתיב דיש באדם נמי כתיב:

המנכש בשומים ובבצלים. שעוקר מביניהם עשבים רעות ובפ' הפועלים פריך ההוא מואל כליך לא תתן נפקא דמוקמינן להההוא קרא התם בפועל ודרשינן בזמן שאתה נותן לכליו של בעל הבית ומשני לא צריכא דקא משליף קטיני מביני אלימי ופי' רש"י ז"ל יש בבצלים שמסתרסין ואינן גסין לעולם וקורין אותן בלע"ז ציב"אש ועוקרין אותן מבין הגדולים להרחיב מקומן ולהתפשט דאיכא השתא נתינה לכליו של בעל הבית ולא אימעיט מואל כליך לא תתן וממעט להו מדיש דלאו שעת גמר מלאכה הוא דעיקר פעולה משום תיקון הגדולים הוא שהן מחוברין ועומדין ע"כ:

והמסמיך בגפנים. נותן קנים ביניהן תחת השריגים שלא יתפשטו על הארץ שיורקבו האשכולות:

והעודר. החופר:

והמקשקש. לכסות שרשים המגולים דכל אלו במחובר לקרקע בשעה שאינו גמר מלאכה:
החולב. שמוציא החלב מן הצאן אורדינייאר בלע"ז:
והמגבן. המקפיא החלב והקבץ פתיתי החלב הקפוי לעשותן חריץ של גבינה:
והמחבץ. מוציא החמאה מן החלב כדכתיב כי מיץ חלב יוציא חמאה כך פי' בערוך ופריך בפ' הפועלים למה לי מכי תבא בכרם רעך נפקא ומשני סד"א הואיל וכתיב קמה לרבות כל בעלי קומה וליחייב נמי מידי דלאו גידולי קרקע קמ"ל:
שלא נגמרה מלאכתו. למעשר דאכתי מיחסר לעשות התבואה כרי ומירוח דהיינו לייפות הכרי ולהחליקו כדאיתא לעיל בפ"ק:
הבודל בתמרים. שמדובקין זו בזו ומבדילן במגריפה:
משקפה. שצפו החרצנים והזגין על גביו למעלה ושכרו להעלות יין מן הבור לחביות ומשקפה תנן לעיל דנגמרה מלאכתו למעשר:
עוקה. גומא שהשמן יורד בה והוי גמר מלאכה כדתנן לעיל:
הלש. שנתן מים בעיסה ומגלגלה ומקבץ הקמח כולו עד שנילוש:
המקטף. עורך הפת ותותך עיגולים של הפת וטח פניו במים של ביצים ומחליקו ובפ' הפועלים פליגי בה אמוראי דהא מקמי הכי כבר בא לזיקת המעשרות ואימעיט ואמאי איצטריך השתא למעוטי ומר מוקי לה בשבע שכבשו ושבע שחלקו שנתחייבו בחלה ולא נתחייבו במעשר כדאיתא פ"ב דכתובות ומר מפ' לה כרוך ותני:
תמן תנינן. בב"מ פרק הפועלים:
בשאר כל אדם. הכתוב מדבר ואפילו אינו שכירו. ובפרק הפועלים פריך לא שבק איסי חיי לכל בריה. ומוקי לה בסעודתן דעבדי ואכלי:
עד כדי הנפת מגל. דדוקא בשעת הנפת מגל שפותח פתח ודעתו זחה עליו ומפקיר:
מפני שלא היו עושין מלאכה. דכתיב אחר כך עוד כל ימי הארץ זרע וקציר. ובתנחומא גר' שלא היו זורעין אלא מארבעים שנה למ' שנה. והיתה תבואתן מספקת להן עד ארבעים שנה ולכך בעטו ונפלו בגזל כדכתיב ותמלא הארץ
לא תחסום שור. בין שלך בין שכור מדלא כתיב שורך:
שור בתלוש. דגבי שור כתיב דיש:
ואדם במחובר. דגבי אדם כתיב קמה וכרם:
שור שאינו אוכל במחובר. כלומר דלא אשכחן ליה קרא בהדיא:

ת"ל לא תחסום שור בדישו. קשיא דל"ל קרא הא אתיא לי' בק"ו אלא משו' דאי' פירכ' מה לשור שכן אתה מצווה על חסימתו תאמר באדם שא"א מצווה על חסימתו דנפק"ל מכנפשך כך נפשו של פועל מה נפשך אם חסמת פטור אף פועל אם חסמתו פטור:

ואין אדם בלא תחסום. דהיינו פועל דנפקא לן מהאי קרא דשרי לקיץ דמים וליטול מעות ולא יאכל משמע דאית ליה למיכל בתלוש אלא דשרי ליטול מעות:

אדם שאינו אוכל. כלומר דלא אשכחן ניה קרא בהדיא:

אינו דין שיאכל במחובר. בפרק הפועלים סתרינן ליה להאי קל וחומר דמה לאדם שכן אתה מצווה להחיותו תאמר בשור שאי אתה מצווה להחיותו. ומסיק דנפקא לן מהיקישא דחוסם לנחסם דכתיבנא לעיל:

חוסמו את במחובר לקרקע. והרמב"ם ז"ל לא פסק כן פי"ג דהלכות שכירות דסבר ליה דגמרא דילן סברא דאיתקוש לגמרי מחובר ותלוש:

מכאן אמרו. אריש קאי דאין אדם בלא תחסום:

קוצץ אדם ע"י עצמו. ליטול מעות ולא יאכל:

ע"י עצמו. בשביל עצמו:

עבדו ושפחתו הגדולים. אבל לא קטנים דקסבר משל שמים הוא אוכל הילכך לית להו למרייהו זכיה באכילתן דאפילו שלהן אינה עד שיתנוה לפיהן:

שיש בהן דעת. וידעי וקא מחלי:

ולא ע"י בהמתו. משום לאו דחסימה דאפי' הוא עצמו דש בהדישה שלו אינו רשאי לחוסמה:

שאין בהן דעת. אבנו ובתו קטנים, ועבדו ושפחתו הכנענים:

לא צורכא האוכל מן התורה לא יהא חייב. כלומר המשנה הזו לא הוצרכה לטעם אמאי הוא פטור ואפילו דאתני דא"ל ע"מ והא כיון דאתני דמי למקח ואמאי פטור:

התורה פטרה אותו. וזיכתה לו כבעל הקרקע מכנפשך סתם וכדלעיל:

לאכול חייב. זה שדעתו לאכול חייב דלדידיה גמר מלאכה:

ותני עלה. בתוספתא:

בייחור זה. בענף זו לא יקוץ תאנה מייחור אחר וילך למקום שהוא עושה שם ויאכל ואפילו במין א' נמי אסור כדתנן בברייתא הכא ולא תני התם תאנים וענבים אלא משום דהכי נפקא לן מקרא כדאיתא בגמ' וכי אין אנו יודעין שאין בכרם לאכול אלא ענבים ומה ת"ל ואכלת ענבים וכו' ואתו רבנן וגזור ואפילו מייחור לייחור וא"כ אמאי תנא לופסין ובנות שבע דהא לא דינא דאורייתא ולא דינא דרבנן דסתמא תרי מיני נינהו ושני אילנות הן:

שתיהן בייחור א'. וכגין דמורכבין שני מיני תאנים ביחד ואפ"ה גזור רבנן באילן א' דלא ליתי למיכל בשני אילנות:

לכליו של חברך. דלכתוב קרא ואל כלי לא תתן כליך משמע דלכלי אחר אתה נותן והיינו שהוא פועל. ובפרק הפועלים דרשינן נמי מהאי קרא בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית אתה אוכל ובשעה שאי אתה נותן לכניו של בעל הבית אי אתה אוכל:

כל דבר שהיצר תאב. כדתנן פועל אוכל קישות ואפילו בדינר כלומר דאפילו קישות שוה דינר יאכלנו:

מה את אוכלו ופטור. מן המעשר דהא לא נגמרה מלאכתו למעשר:

אף פועל אוכל ופטור. ולא אמרינן הואיל ובאגריה אכיל ועל כרחו של בעל הבית הוה ליה כי מקח ומקח קובע למעשר. והאי דרשא דפטור אסמכתא היא דהא אסיקנא הכא ובפ' הפועלים דמדרבנן הוא דמקח קבע:

מקלף בתאנים. ולזרוק הקליפות דבני אדם מעונגין עושין כן:

ולמצוץ בענבים. מוצץ התירוש וזורק החרצנים:

להרעיבה בלילה ולהשכירה ביום. וכגון שמודיעו דאי לא אסור כדאיתא פ' המזמן:

התריגו. לפחמין בפ' כיצד מעברין גר' ר' אבהו הוה משתעי בלשון חכמה והוה אמר התריגו לפחמין. ופי' רש"י ז"ל הבעירו את הפחמין להיות ירוקים כאתרוג והיה אומר לפועלים שיצלו בשר על הגחלים כדי שלא יאכלו ענבים הרבה וכשנופחין האש הפחמין ירוקרוקים ואית דגרס הכא לבהמין והן עובדי האדמה בחמורים ושוורים:

אסטפניני. מין ירק הוא ואיתיה במס' דמאי. ופי' בערוך אלג'זר בערבי אסכוריאיש:

אשכול ראשון. ואע"ג דלא נתן עדיין לכליו של בעל הבית:

אשכול אחרון. ואע"ג דאינו עתיד ליתן [לכליו] של בעה"ב ובעינן בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית:

נתני לסל אסור. נתנו לסל של בעל הבית הא זכה בו בעל הבית וכבר סלק ידו מן המלאכה:

הוא בוצר ואחר מוליך. לגת לדרוך בההוא אמרינן נתנו לסל אסור:

אבל אם הוא בוצר והוא עצמו מוליך בתחלה. קודם שיתננו לסל:

אוכל משום הילכות מדינה. דנהגו כן:

ולבסוף. אחר שנתנו:

משום הפועלים אוכלין וכו'. מתני' היא פ' הפועלים:

הפועלים אוכלין בהליכתן מאומן לאומן. כשגמרו שורה זו הולכין להתחיל בחברתה ואע"ג דההיא שעתא לאו שעת מלאכה היא ניחא ליה לבעל הבית בהכי:

ובחזירתן מן הגת. כשחוזרין הפועלים ריקנין מן הגת אצל הבוצרים לקבל ענבים אע"ג דבחזרה אין עושין מלאכה:

ובחמור שהיא פורקת. מפ' התם עד שתהא פורקת ובהליכתה אוכלת ממשוי שעל גבה:

ניחא אוכלין תשע וקוצין אחת קוצין תשע ואוכלין אחת. בתמיה הוי סיפא דלישנא דהכי אורחיה דהאי. וקשה להולמו דאיפכא הוה ליה למימר דבשלמא קוצין תשע ואוכלין אחת הויא הערמה אלא אוכלין תשע וקוצין אחת מאי הערמה שייכא דמשמע דהוי תועלת לבעל הבית אדרבה והא קא מפסיד. ואי הוי גר' ניחא קוצין תשע ואוכלין אחת אוכלין תשע וקוצין אחת הוה ניחא אלא שבכל הספרים אינו כתוב כן. ועוד מאי קא משני. לכך נ"ל לפ' כן ששכרן לקצות בתאנים ויש לו תאנים אחרים לאכלן כמות שהן לחין ואינן יפין כמו אותן דבעי לעשותן קציעות ופועלים ניחא להו טפי באותן שהן לקצות והערים בעל הבית והתנה עמהן ואוכלין מאותן שהן לאכול ואוכלין מהן תשע ומאותן שהן לקצות יאכלו אחת לכל ט' דלאכול:

ואית דתני איפכא קוצין תשע ואוכלין אחת. כדרך העולם:

ופריך בשלמא אוכלין תשע וקוצין אחת. שפיר אשמועינן דלא חשיב ממינא למינא דהא קיצץ:

אלא קוצין תשע ואוכלין אחת. והא להוא תנא מאותן שעושין בהן מלאכה אוכלין ומאי קמ"ל:

ומשני שלא תאמר יעשה כל אחד גמר מלאכה. דההיא אחת שאוכלין השתא נגמרה הויא לפועלים ומיחייבי לעשורי ולא מצו אכלי עד דמעשרי קמ"ל דפטורין מלעשר והיינו בלא צירוף כדתנן לקמן בפ' המעביר:

לקצות חייב. בתמיה כלומר ואמאי והא לא נגמרה מלאכתו:

דר"מ היא. דאמר לעיל הלוקח תמרים והוא עתיד לדרסן וכו' אסור לאכול מהן עראי ד"ר מאיר.

אלמא דמקח טובל בפירות שלא נגמרה מלאכתן. והאי חייב דמתני' היינו בדמאי דהא אמרינן בעלמא רוב עמי הארץ מעשרין הם:

ר"מ ור' אליעזר שניהן אמרו דבר אחד. כלומר בשיטה אחת דנוטה ר"מ לדעת ר' אליעזר דא"ר אליעזר דמשום דאחשבינהו בדעתיה כיון דתרמן חשיב כגמר מלאכה וה"נ סבר ר"מ גבי מקח וקי"ל כרבנן דאפילו איכא תרתי מקח ותרומה לא קבען:

הדרן עלך היה עובר

פרק ג

הלכה א

המעביר תאנים בחצרו לקצות. פי' רש"י ז"ל פ' המביא השוטח תאנים בחצרו לקצות לייבשן לעשות מהן קציעות ולאחר שנעשו קציעות דורסן בעיגול ע"כ. ואין פי' זה נכון דאי הכי ליתני המביא תאנים לחצרו כיון דשוטח אותן בחצר שם. ועוד דדייק בגמ' הא שלא לקצות חייב מתני' דרבי היא ומימרא דר' הכי תנינן לה הביא תאנים מן השדה והעבירן בחצרו לאכלן בראש גגו ר' מחייב וכו' ומתני' משום דלקצות אינהו מצו אכלי בחצר כדאיתא בגמ'. אלא ה"פ המעביר תאנים הרבה בחצרו דאית בהו גורן והעבירן בחצר דרך העברה לעשותן קציעות במקום המיוחד לו בראש גגו והיינו מוקצה ותנן דבניו אוכלין סתם ואפילו בחצר וכ"ש בגג דהיינו במקומו לכ"ע ובחצר בניו וכו' אליבא דר' פטורין מלעשר דאין חצר קובעת בראיית פנים אלא בדבר שנגמרה מלאכתו אבל הוא לא. וכן מצאתי שפי' ר"י ז"ל המעביר תאנים בחצרו להוליכן למקום שמקצין שם התאנים אוכלין וכו' מ"ט דחצר אינה קובעת אלא בדבר שנגמרה מלאכתו ודוקא בניו אבל הוא לא יאכל ומה בין הוא מה בין בניו. ומפרקינן הוא על שתלוי במוקצה אסור קסבר אין אוכלין מפירות מוקצה אלא על המוקצה דהיינו במקומו אבל שלא במקומו כגון בחצר הוא לא אבל בניו ובני ביתו אוכלין מהן בין בחצר בין במוקצה. ע"כ: בני ביתו. אשתו, ובגמ' פריך כיון דיש לה עליו מזונות הא דמיא לסיפא דפועלים דתנן הרי אלו לא יאכלו ומשני לה. ובעל הבית גופיה לא תני ליה הכי אי שרי למיכל ובגמ' פליגי בה תנאי:

שאין להן עליו מזונות. שלא נתחייב לתת להן מזונות:

יש להן עליו מזונות לא יאכלו. היה נרא' לפרש דטעמא דהוו להו כלוקח כיון דקיצץ הפועל מזונות. וכן משמע בפ' הפועלים דקיצץ הוי כעין מקח. ואף על גב דהני תאנים לקצות הם וקי"ל כר' יהודה דאמר דמקח לא קבע אלא בנגמרה מלאכתו, ולרבנן אפי' דאיכא תרתי תרומה ומקח הכא שאני ראיית חצר ומקח ואע"ג דלגבי פועלים לא הוי חצר דידהו ואמרינן לעיל בר"פ היה עובר דחצר דלאו דיליה לא טבלא לדידיה איכא למימר דכיון דפועל איתקש לבעל הבית מקרא דכנפשך וכדלעיל חצר דיליה הויא ודיו לבא מן הדין וכו' וכיון דחצר רמיזא באורייתא אחמירו בה. אבל קשה דהניחא לרבא דאמר בגמ' דאיהו גופיה אסור אלא לר' אלעזר מאי איכא למימר. וי"ל דר' אלעזר אית ליה כרבנן ומתני' כר'. ורבנו שמשון ז"ל פי' דלגבי לוקח חשיב כנגמרה מלאכתו דאכיל ליה הכי משום דעיניו במקחו. ואינו נכון דהא תניא בס"פ המביא הלוקח תאנים מע"ה במקום

שרוב בני אדם דורסין אוכל מהם עראי ודייק מינה דמקח לא קבע אלא בדבר שנגמרה מלאכתו ומשמע דכיון דרוב בני המקום עושין קציעות לעולם חשיב לא נגמרה מלאכתו ולאו בתר הלוקח אזלינן ושמעתין דלעיל נמי הכי סגייא. והרמב"ם ז"ל פי' דטעמא משום דאין פורעין חוב מן הטבל. וקשיא דאכתי לא נגמרה מלאכתן הם וקתני סיפא דדבר שלא נגמרה מלאכתו דאוכלין אחת אחת. ועוד נראה לפ' דלעולם לדידהו חצר דידהו חשיבא דמכח בעל הבית הוא דאתו וכיון דקיצץ להן מזונות ונותן להן מן התאנים הוה ליה כאילו חילק התאנים הללו לקצות והללו לאכול עתה, ולא חייל בהני דאכלי השתא שמא דלקצות ונגמרה מלאכתן נינהו וחצר של אדם קובעת לו בדבר שנגמרה מלאכתו ושם טבל חל בהן הילכך אפילו אחת אחת לא יאכלו דהא אית בהו גרן וראיית פנים ובחצר לא מצו אכלי כלל דומיא דידיה:

אוכלין ופטורין. ואפילו שתים שתים, דאיכא גורן כיון דלא קצצו אבל אם יש להן עליו מזונות דקצצו הוי מקח כדאיתא בפ' הפועלים הילכך בשדה אוכלין אחת אחת דליכא גרן והיינו מן האילן:

אבל לא מן הסל. דאיכא צירוף בסל וכן בקופה:

מן המוקצה. מקו' ששוטחין שם התאנים בשדה לקצות כדתנן פ' המביא עומד אדם על המוקצה. ובגמ' פריך דהא לא נגמרה מלאכתו ומאי מהני ההוא גרן אדרבה המוקצה מוכיח דלא נגמרה מלאכתן ומשני לה:

לעשות עמו בזיתים. בגמ' מפרש לה:

ע"מ לאכול זיתים. דהתנה עם בעל הבית ע"מ שיאכל הוה ליה כעין מקח:

ואם צירף. שתים לא יאכל דחייל עלייהו שם גורן כדאמרן לעיל:

לנכש בבצלים. לעקור הבצלים הרעים מבין היפים:

מקרטם עלה עלה. תולש עלה עלה מן המחובר:

ואם צירף חייב. תניא בתוספתא לא יאחוז קלח בידיו ויאכל אבל מקרטם עלה עלה ויאכל, וצירף דקא תני הכא היינו שתלש הקלח שיש בו שנים שלשה עלין:

הוא אסור לאכול. בעל הבית גופיה ולקמיה מפ' טעמא:

רב כר"מ. דאמר לעיל פ' היה עובר דמקח קובע דבר שלא נגמרה וה"ה חצר קובע דבר שלא נגמרה וחצר דידיה הוי:

ר' אלעזר כרבנין. דפליגי לעיל אדר"מ דאפילו דאיכא תרתי מקח ותרומה לא קבען דש"נ וכ"ש חצר גרידא בדש"נ:

ורב כר"מ. בתמיה, ומי מצית אמרת דרב כר"מ:

בניו ובני ביתו אסורין. דהא חייב במזונותיהן כדתנן בפ' נערה והוי כמקח לדידהו ולר"מ מקח גרידא סגי:

אין אוכלין. בעל הבית ופועלין:

על המוקצה אלא על מקומו. דדוקא בגג במקום ששוטחין לקצות אוכלין דמקום שנוטלן מוכיח עליהן דדש"נ הוא אבל כשנטלן מן הגג ומורידן לחצר לאכלן דהיינו חוץ למקומן מחזי כדבר שנגמרה וכ"ש כשנטלן בחצר גופה דפשיטא דאסור לרבי ולקמיה מפ' לה ואזיל:

דברי חכמים. בעיא היא כלומר ורבנן מאי קסברי: ומשני דפליגי אדר' וסברי דיכול ליטלן בחצר ולאכלן דאוכלין על המוקצה בין במקומו ובין שלא במקומו, דכיון דאחשבינהו לקצות כל אכילה שלהם עראי הוא:

החרובין עד שלא כנסן לראש הגג. מתני' היא לקמן והיינו שהעבירן דרך חצרו והביאן בראש הגג לייבשן אלא שלא העמידן ערימה ולא נטבלו ותנן דמוריד למטה לבהמה לאכול דאכילת בהמה עראי חשיבא כדתנן בריש מס' פאה אלמא דמצי לאכול עראי אפילו שלא במקומן:

ומשני דמאכל הן. דכיון דיהיב להו לבהמה מידע ידעי דלא יבשו כל צרכן בראש הגג דלאחר דיבשו כל צרכן אין דרך להאכילן לבהמה, ולר' אלעזר דאמר אוכלין ואפילו שלא במקומו נקט בהמה וה"ה אדם אלא משום דאין דרך ת"ח לאכול בשוק כדלקמן. וכן כ' הרא"ש ז"ל ובפלוגתא לא קא מיירי: ע"י שהוא תלוי במוקצה אסור. דאיהו בעל התאנים ואיהו מחשב לקצותן וכיון דהוא בעל החצר ובעל התאנים ופטור דיליה תלוי בלא נגמרה הוי דנותן דעתו לאכול הוטבלו דהא ראו פני החצר ועקר מהני שמא דלקצות ולא חל בהן מה שאין כן בבניו דלאו בדידהו תליא דאדעתיה דאבוהון סמיכי הילכך אכולהו חייל שמא דמוקצה ושרו דכי שקלי אינהו דש"ן שקלי:

ואין לה עליו מזונות. והא שארה כתיב ומתרגמי' זיונה ודמיא לפועלין דמתני':

כמ"ד אין מזונות לאשה דבר תורה. פלוגתא היא בפ' נערה:

אין פוסקין מזונות לאשה מדמי שביעית. דמחזי כפריעת חוב ואין פורעין חוב מדמ"ש כדאיתא בפרק בתרא דע"ז:

אבל ניזונת. דהוי מתנה בעלמא דאין חייב לה:

ויעשו אותה כפועל וכו'. וכי גריעי מלאכות שאשה עושה לבעלה דתנן טוחנת ואופה ומכבסת וכו' גרעה מפועל וכו' דאפילו שכרו לחצי שעה וא"ל מלא אגרוף אוכלין אתן

לך שאין בהן פרוטה ואפ"ה אוכל בשעת מלאכה וכי גריעא אשה מהאי פועל אלא דלא דמיא לפועל דפועל התורה זיכתה לו בחצר ואשה התורה לא זיכתה לה כדמפ' ואזיל:
ואפילו כמ"ד יש לה עליו מזונות. דאורייי' מיתרצא מתני' וטעמא דאין לה חצר וגריעא מפועל דפועל רחמנא אקשיה לבעל הבית דכתיב כנפשך וכדלעיל:
אין לה עליו בית דירה. כלומר אין הבית קרוי על שמה, הילכך לא הויא חצרה ואוכלת מה שאין כן בפועלים דמתני' וכדפרישית:
אנשים ששיתפו. בחצר שלא מדעת נשים הוי שיתוף, דאין להן שם בבתים ולא מעכבי:
וכולן שנכנסו וכו'. לא מיבעיא פועלים ובעל הבית אלא אפילו בניו ובני ביתו דיש להן דעת אם נכנסו משדה לחצר המשתמרת בתאנים דלאו לקצות אינן אוכלין, ובהכניסו שתים או יותר מיירי:
נטבלו. ואינן מחזירן:
בחצר דאינה משתמרת. דלא קבעא כדתנן בפרקין:
תינוקות. אין להן דעת:
הא מזיד. אם יש להן דעת, דבכוונה הכניסן בחצר אסור. וקמ"ל דלא תימא כיון דשמעינן ממתני' דבניו ובני ביתו לא חשיבא חצר דידהו ולא טבלא הכא אפילו בהכניסו דדעתו שיהו מונחים שם לאכלן לא טבלא להו יחשיבא כמו היו יושבין בשער וכו' קמ"ל דלגבי הכנסה בעלים גמורים חשיבי וטבלא נמי לגבייהו ואסור, ואפילו נמלך והחזירן למקומן ואפילו אכיל בגג חייב לעשר:
הביא תאנים. שהיו בו מהם לאכילה:
והעבירן. במזיד:
בחצרו. המשתמרת:
ר' מחייב. ואפילו שלא הכניסן בחצר אלא כדי לאכלן בראש גגו:
הא לא לקצות. אלא שהעבירן שם בחצרו במזיד לאכלן בגגו חייבין כולן ואפילו בניו ובני ביתו אוכלין בגג אסורין ובעל הבית שהעביר לקצות שרו לבניו וכו' ושלא לקצות אפילו הם הכניסו אסור גם להן. ותו שמעינן טעמא דהעברה לא אהניא משום דלקצות הא שלא לקצות אפילו העברה אהניא וכיון דמתני' כר' קי"ל כר'. וכן פסק הרמב"ם ז"ל כר':
לאחורי הגנות. כדי שלא יראו פני הבית דהויא אכילת עראי:
בגין ר' דהוה עימיה. הוה מחמיר:
ויהבון לי. במתנה:

נימא ר' יוחנן כר' וכו'. ר' יוחנן דאמר לעיל פ' היה עובר דשבת טובלת ואפילו לקטן שלא לצורך השבת ואוכל מהן אחר השבת דאמר כר' דהא שבת דרבנן הוא דקבעא ורמיזא בדברי קבלה דכתי' וקראת לשבת עונג כדאמרינן לקמן וחצר נמי דרבנן קבעא וחזיא לר' דאמר דחצר קובעת אפילו דאין דעתו לאכלן בחצר אלא בראש הגג:

וריש לקיש כר' יוסי בר יהודה. דריש לקיש סבר דשבת לא קבעה אלא שלקטום לצורך השבת ור' יוסי סבר נמי דחצר לא קבעה דרך העברה אלא כשאוכלן בחצר:

ומשני תלמודא ר' יוחנן אתי כר'. כדפרישנא ואפילו כר' יוסי בר יהודה. נמי אתי דשבת חמירא דכי נשרו מאיליהן אע"ג דלא נטלן הוא מהאילן אלא שנשרו מעצמן אסורין דמגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי וכו' אלמא דקדושת היום גורם וה"נ לענין מעשר אילו אכלן בשבת מי לא קבעא ונחתא עלייהו וכיון דנחתא עלייהו נחתא:

חומר הוא בחצר בית שמירה. דס"ל לריש לקיש לקמן בריש הכובש דחצר קובעת מדאורייתא ובפ' הפועלים ס"ל לר' יוחנן הכי ומוכחינן לה מדכתיב ואכלו בשעריך ושבעו גבי מ"ע משעה שנכנס לשעריך ונתת ללוי:

מקח וחצר ושבת אינן תורה. וכ"ש אור ותרומה ומלח ולא נקט הני אלא משום דרמיזי בקראי. מקח, גבי פועל נפטריה ליה מכנפשך מה נפשך אוכל ופטור אף נפשו של פועל אוכל ופטור דהוה אמינא דליחייב כיון דאכיל בשכרו הוה ליה לוקח ומהאי קרא הוה ס"ד פ' הפועלים דלוקח הוי דאורייתא ואסיקנא דלוקח דרבנן ושבת נמי רמיזא דכתיב וקראת לשבת עונג. וחצר רמיזא נמי דכתיב בשעריך ואפ"ה קאמר דהוו דרבנן וכ"ש אחריני דלא רמיזי ולית לך מן התורה אלא שיראה פני הבית דרך שער כדאית' פ' הפועלים:

המחוור שבכולן הוא חצר בית שמירה. ומדאורייתא קבעא חצר אלא דבעינן חצר המשתמרת והיינו בית שמירה כדתנן במתני':

מכיון שהעבירן דרך היתר מותר. כיון דלא היה דעתו לאכלן בחצר דמגדלא אלא העברה בעלמא מכיון שהוציאן משם לדרך אע"ג דמגמתו להוליכן ולאכלן בחצר טבריא לא אמרינן מצא מין את מינו ונעור ובדרך אסור לאכול מהן עראי:

ורבא מן דר' יוסי בר יהודא. ועדיפא מדר' יוסי בר יהודה דאילו ר' יוסי בר יהודא לא קאמר אלא בעומד במקום פטור כגון שרוצה לאכלן על הגג ועתיד לעמוד במקום פטור ואשמועינן כיון דסוף מגמתו על פטורא אע"ג דעבר על מקום חיובא פטור:

בעומד במקום חיובא. כלומר עתיד לעמוד במקום חיובא. לשון אחר בעומד באומד בדעתו לאכלן במקום חיוב:

דר' אליעזר. דאמר לעיל פ' האשה אוכלת היה אוכל באשכול ונכנס מן הגנה לחצר וכו' ומפ' התם דטעמא דר' אליעזר מכיון שהתחיל בהן דרך היתר. שהתחיל לאכול מהן עראי בשדה בעומדין לאכילה ואם לקצות שהתחיל בגנו אפילו הכניסן לחצר ואכלן בחצר שרי דסבר דחצר לא קבעא אפילו להנהו כיון דהתחיל בהיתר: ולענין הלכה קי"ל כר' מחברו הילכך בעל הבית שהעביר תאנים בחצרו לאכלן בראש גגו וכן בניו בני דעה ואשתו וכ"ש פועלים שהכניסום במזיד ולאכלן שם אסור לאכול מהן עראי והיינו מתני' דקתני בה תנאה דמעביר הא הכנסה ושלא לקצות כולהו מיחייבי. העבירום לקצות פועלים דפסקו להם מזונות אסורין ולא יאכלו אפילו אחת דחצר חשיב כדידהו וכדפרישנא והיינו מתני' דהפועלים העבירום בניו ואשתו לקצות בגג הם מותרין לאכול מהן עראי דנחית עלייהו שמא דלקצות והוי דש"ן. בעל הבית עצמו שהעבירן בחצר לקצותן בגג ובא בעל הבית לאכול מהן בחצר עראי פלוגתא דר' ורבנן ורב סבר כר' ור' אלעזר סבר כרבנן וקי"ל כרב ואסור לאכול מהן עראי עד הגג. ואין מכל זה בהילכות הרמב"ם ז"ל כלום:

ולא מן המוקצה. בתמיה, דהא לא נגמרה מלאכתו הוי ולא חשיב ההוא צירוף:

כמא דתימר תמן. פ' היה עובר דמודי ר"מ לר' יהודה דכי הלוקח גופיה מלקט דבעינן גורן ואוכל אחת אחת ופטור ולא חשיב גורן במחובר לקרקע משום דליכא מקח אחר תלישה:

ומשני מוקצה עשו אותו כמצורף. וטעמא דכיון דקיצץ להן מזונות ואכיל מן המוקצה וחשיב כאילו ייחד לו מה שהוא אוכל והוי נגמרה מלאכתו וגורן. ונראה לי דמיירי הך מתני' כגון שעושין במלאכה שאין אוכלין מן התורה כגון ששכרן לעדור ולקשקש תחת האילן דהאוכל מן התורה אפילו קצץ להן מזונות כדלקמן. והא דצירף חייב היינו שתים כדאיתא בפ' הפועלים ואסמכינן לה אקרא דכתיב כי קבצם כעמיר גרנה. ופי' רש"י ז"ל אין גורן בלא קיבוץ ואין קיבוץ פחות משתים. ושוב מצאתי להרא"ש ז"ל דבפועלים שאין אוכלין מן התורה הוא דמיירי. וכן פי' רבנו שמשון והרמב"ם ז"ל:

אוכל כדרכו ופטור. ואפילו בצירוף ובקיצץ ופליג אמתני' כדמפ' יאזיל:

לעשות עמו בזיתים. למסוק זיתים מן האילן דאוכל מן התורה דנותן לכליו של בעל הבית:

אוכל כדרכו ופטור. דכתיב כנפשך מה נפשך אוכל ופטור אפילו שתים שתים אף נפשו של פועל:

לעשות בגופן. דהיינו לעדור ולקשקש תחת הזיתים דאין אוכל מן התורה וא"ל ע"מ שיאכל הוי מקח, ובצירוף חייב ולא פליג ר':

לנכש עמו בזיתים. להקל מעל האילן הזיתים הרעים שלא יכחישו היפים:
מן דבתרה. כלומר מן דתני בתר הכי משמע דקתני סיפא לנכש בבצלים וכו' ורישא דמיא לסיפא דמתני' רבנן סברי דבצירוף חייב דאינו אוכל מן התורה ואע"ג דיהיב לכליו של בעל הבית עיקר הפעולה משום תיקון האחרים שהן מחוברין ועומדין וטעמא דר' מפ' לקמיה:
אהן פטור דתנינן הכא. האי פטור דתני ר' מאי טעמיה:
וכה אתינן מיתני וכו'. בתמיה כלומר וכי הכא שייך לשנות אוכל עראי והא קיצץ איכא וכלוקח הוי:
אלא משום הבקר. דכיון דרעים הן מפקר להו ולא חשיב גבייהו קיצץ:
אסורה משום גזל. כדמפ' ואזיל דהוא דבר שיש בו סימן ולא מייאשי מיניה בעלים דסבר אתן בה סימן וניהדרוה ניהלי:
חייבת במעשרות. כל זמן שהיא גזל לא שייך למיתני חייבת דכי נמי מיעשרא אסירא אלא כשעבר זמן דשריא כגון דידע דמייאש כגון דעברי שיירת גוים מיד דודאי בעלים אמרי גוים שבאו אחרי שקלי לה אז חייבת במעשר:
שעד עכשיו. דאייאש:
דעת בעלים עליה. השתא דאינה אסורה משום גזל אסורה משום טבל למה שעד עכשיו דאייאש דעת בעלים עליה וכיון דמצאה מחופה טבולה הויא כדתנן בפ"ק ואפילו דפירותיה אפשר דהן הפקר:
עד היכן. ימצא אותה שיהא אסורה משום טבל, ומפ' עד כדי שיכול לתרום מן המובקר. כן מצאתי בספרים. ולבי אומר לי שהענין כן עד כדי שיכול למלאת כלכלה מן המובקר כגון שהוקפלו המקצועות דנדרים, אבל אין לשון לתרום מיושב לי. ומצאתי נוסחא דגריס שיכול לתרום מן המחובר. והכי פי' בתוספתא תני כיצד הוא עושה עושה אותה דמים והכא תני דחייבת במעשר ולא תני עושה אותה דמים. ומפרש עד היכן מעשרה לכלכלה גופה ולא בעי עשיית דמים, וקאמר כדי שיכול לתרום מן המחובר, פי' שיש בה כל כך תאנים שיש בה כדי תרומה ומעשר דמצי לתרום שלם ולעשר שלם אבל אם אין בה כל כך לתרום מינה ובה ובעי לעישורי או לתרום שלם ממקום אחר ולא מצי דדילמא הוי מן הפיטור על החיוב, דדילמא בעלים מהפקירא לקטינהו:
עושה אותה דמים. ואומר כך שוה ועולין התרומה כך וכך וכיון דעושה אותה דמים עושה אותה טבל ומפריש ואוכלה והיינו דתניא בתוספתא עושה אותה דמים. ור' חגיי מייתי ראיה מן הכא דכי בעינן לחיובה משום טבל היינו בעושה אותה דמים אבל לא

בהכניסה לבית, והיינו טעמא דר' גבי שכרו לנכש בזיתים דהוי מטעם הפקר. ולענין הלכה נראה דבפ' הפועלים משמע דאי קיצץ אפילו שהוא אוכל מן התורה אינו אוכל אלא אחת אחת דלא כי סוגיא דהכא. והרמב"ם ז"ל (הל' מעשר פ"ה הל' י' והי"א) פסק כי סוגיא דהתם, וכתב השוכר את הפועל לעשות עמו בפירות בין בתלושין בין במחוברין הואיל ויש להן לאכול מן התורה אוכלין ופטורין מן המעשרות וזה בלא תנאי הוא. קיצץ הפועל שיאכל ליטרא של זיתים אוכל אחת אחת ואם צירף לעשר דהואיל ואוכל דבר קצוב הרי זה כלוקח שאם צירף נקבע. לא קיצץ אלא היה אוכל כדין תורה מצרף ואוכל כל מה שירצה והוא שלא יספות במלח. ע"כ. וקשה על זה שפסק שכרו לנכש עמו בזיתים והיינו אוקמתא דהכא דלסוגיא דפ' הפועלים אין צורך לאוקומה לנכש דהתם גבי למסוק אמרינן הכי. ונראה שמדקדק הרב ז"ל ליישב שתי הסוגיות דכי אמרינן התם דקיצץ גבי מוסק דשתים לא יאכל אין פירושו כדברי רש"י ז"ל שפי' קיצץ התנה עם בעל הבית ע"מ שיאכל דהוה ליה כעין מקח ע"כ, דאי הכי קשיא שמעתין דאמרינן דכ"ע מודו דאוכל כדרכו ופטור אלא ה"פ שהתנה שיאכל ליטרא או שני ליטרין בההוא אמרינן דהוי מקח אבל פסק עמו שיאכל לא הוי מקח דתנאו דאורייתא ורחמנא זיכה לו ולא נתכוין אלא לומר דאינו מוחל מה שזכתה לו תורה. והשתא שתי הסוגיות לא פליגן אהדדי ומאן יהיב לן מעפריה דמר ומיילינן לעיינין:

ר' יונה בעי. היה שואל:

דמים מהו שיטבלו כמקח. בעל הבית שמלא כלכלה ואמר בשדה קודם שראה פני הבית כמה יפה כלכלה זו דשוה ב' דינרין מי אמרי' הו"ל כמקח וטבלא ואפי' א' לא מצי אכיל:

או. דילמא מאחר שהבעלים מוציאין אותה לפועלים בהוצאה או לבניו כשעומדין בשדה לא חשיבא ליה ואוכלין ממנה אכילת עראי ולא אפשיטא:

שהיתה נתונה לתוך פיו. תאנה א' ואמר דשוה איסר מי טבלא: ודחינן לה דכיון שנתנה בפיו כלום יכול להוציאה ולהחזירה דהא אוכלין שנתנם לתוך פיו מאיסי כדאיתא בפ' ג' שאכלו ולא תימא כיון דאין יכול להחזירה טבלא דתנן לקמן בפ' הכובש שותין על הגת בצונן אבל לא בחמין. ומפ' טעמא התם בצונן יכול להחזירו בחמין אינו יכול להחזירו והוא קבע דדוקא חמין למקומו אין יכול להחזיר אבל לשתיה לכ"ע חזי והכ' משום מיאוס גבי פיו לכ"ע הוא דאינו יכול להחזיר:

ואם אומר את. דכל אינו יכול להחזיר גזור רבנן, ביטלת כל אכילת עראי דשרו רבנן דכיון דנתנו לתוך פיו נמצא אוכל טבל למפרע:

הדא אמרה. ברייתא דלעיל דתני עושה אותה דמים אמרה דדמים כמקח הן וטבלא הילכתא היא ולאו משבשתא היא וכדפרישית דבעיא דר' יונה ור' מנא בהכי הוא דתלויין:

שהרוב מכניסין לשוק. למכור בשוק ותנן בפ"ק דמיד נטבלו כדפרישית טעמא שמא ימצא לקוחות מיד וגזרו על מוכר אטו לוקח, הילכך אסור לאכיל ממנה עראי דדילמא למכרה בשוק ממטי לה ונאבדה ממנו:

ומתקנה דמאי. דרוב עמי הארץ מעשרין הן וכולן תורמין תרומה ולקמיה מפרש לה ואזיל:

מכניסין לבתים. ולא למכרה בשוק ממטו לה:

מותר לאכול ממנה עראי. דלא ראתה פני הבית דמאי בעיא התם בשדה שמצאה:

ומתקנה ודאי. דכיון דלא טבלה עדיין ודאי לא עישרוה הילכך מעשר הימנה ודאי:

מחצה על מחצה. מחצה מכניסין למכור בשוק ומחצה להכניס בבתים ולא הכניסה לביתו מתקנה דמאי ולקמיה מפ' לה:

הכניסה לבית מתקנה ודאי. דכיון דמחצה על מחצה הוא ושור שחוט לפניך דהכניסה לבית וטבלא משו"ה מתקנה ודאי:

דמאי מהו שיטבול לודאי. רישא דקתני דרוב מכניסין לשוק מתקנה דמאי:

מהו שיטבול לודאי. דאע"ג שמעשרין הימנה דמאי אמאי לא ניחוש דשמא מן המכניסין לבית היא ולא עישרוה כלל דהא מיעוטא דשכיחא היא ויהא תרומת מעשר טבולה לתרומה גדולה וטבל אף לכהן במיתה ודמאי דקתני הכא דילמא טבול לודאי הוא דקאמר:

ופריך אי חיישי להכי לא נמצאת מקדים. ואיכא איסור לאו דהא מקדים תרומת מעשר לתרומה גדולה וקא עבר אמלאתך ודמעך לא תאחר:

ומשני ר' יוסי בר בון. לעולם דמפריש מעשר ראשון תחלה כדקתני מתקנה דמאי ואח"כ צריך להתנות ולומר אם כלכלה זו מאותם שמכניסין לשוק היא מה שעשיתי עשוי ואין לי לתרום תרומה גדולה ואם לאו לא עשיתי כלום דתוך כדי דיבור מהני לר' יוסי כדאיתא בפ' בתרא דדמאי ואין כאן איסור מקדים:

מחצה על מחצה וכו'. כלומר בהך פיסקא יש להקשות בבבא דמחצה על מחצה דהא תני מתקנה דמאי:

וחש לומר וכו'. ומשני האי דמאי דקתני בסיפא היינו דאינו יכול להפריש כסדר ודאי אלא בקורא שם על מעשרותיו כאחת כדי לסלק טבל ודאי וקושית מקדים כמו ששנינו

הרוצה להפריש תרומה ותרומת מעשר כאחת וכמו ששנינו בפ' הלוקח מן הנחתום והא דלא משני ר' יוחנן הכי ברישא משום דרישא רוב מכניסין לשוק ודינין דאורייתא בין סנהדרין ובין קטן וקטנה בתר רובא אזלינן כדאיתא בפ"ק דחולין ולקושיית דהא שכיחא דלא מעשרי סגי בתנאי וא"ל לא עשיתי כלום אבל בסיפא שקולים הן דפלגא ופלגא נינהו הילכך לא סגי אלא בקורא שם על מעשרותיו:

עד כדון דבר שאין לו גרן. שהוא דבר שאין לו גמר מש"ה מתקן ודאי:

אבל דבר שיש לו גרן. שיש לו גמר מלאכה אין צריך להפריש תרומה גדולה ואפילו הכניסו לבית כדמסיק אי אפשר לגרן שתיעקר אלא א"כ נתרמה:

פירות מכונסין. דלא מייאש מינייהו מרייהו דמקום הוי סימן או ספק הינוח הן כדאיתא פ' אלו מציאות:

מפוזרין מותרין משום גזל. כדתנן התם מצא פירות מפוזרין הרי אלו שלו דנתייאשו הבעלים מהן והוי הפקר ומפ' התם דשיעורן קב בד' אמות:

שתיעקר. הבעלים שיעקרו התבואה משם אלא א"כ הוציאו תרומה גדולה וחזקתן כן:

מעשרות מהיכן ניטלות. כלומר גבי תרומה הא אמרינן דמן הגרן מפרישין אותה אלא שאר מעשרות מאימת מוחזק לן לומר דודאי הפרישום כגון חבר שמת וכו':

מגורה. אוצר של חטים:

ואפילו בו ביום הכניסן. דודאי טבילו דהא נגמרה מלאכתן וראו פני הבית דסתם מגורה או בבית או בחצר היא וחל שם טבל עליהן:

מתוקנים. ושרו ליורשים לאכול מיד וטעמא כדאמרינן בפ"ק דפסחים חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן:

ואפשר דלא נטרפה דעתו שעה א'. בתמיה, ונימא דשכח מלומר להן טבולין הן ואמאי שרו אלא דודאי כי היכי דגבי תרומה אמרינן אי אפשר לגורן שתיעקר אלא א"כ נתרמה ה"נ גבי מעשרות גבי חברים מן השדה הוא דנתקנו:

ודחי לה התם שמת מתוך יישוב. ומש"ה מהניא חזקה דחבר דאין מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן כי קמיבעיא לן היכא דנטרפה דעתו דליכא חזקה:

עישור אחר שאני עתיד למוד וכו'. משנה היא בפ' בתרא דמס' מעשר שני ותנינן לה התם גבי ביעור דתנן ערב הפסח של רביעית ושל שביעית היה הביעור ועלה קתני מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו צריך לקרות להם שם פי' שם הבעלים שרוצה לזכותם ללוי ולכהן ולעני ומעשה בר"ג וזקנים שהיו באים בספינה ונזכר שלא עישר מעשרותיו והיה צריך

לקרות להן דשנת הביעור היתה וא' עישור ראשון שאני עתיד למוד נתון ליהושע דהיינו ר' יהושע בן חנניא שהיה עמו בספינה והיה לוי כדאיתא בערכין ונוטל מעשר ראשון:
ומקומו מושכר לו. וקבל ממנו שם שכר המקום כדקתני התם כדי שתהא חצרו של ר' יהושע ותקנה לו:
ועישור אחר. מעשר עני:
נתון לעקיבא בן יוסף. גבאי של עניים היה ותבואה של שנה שלישית היתה דאית בה מעשר עני ותרומה גדולה לא הפריש כדאמרינן לעיל דאי אפשר לגרן שתעקר וכו' אלמא דאין חזקה למעשרות שיהוא מופרשין אלא מן הבית:
מי שהיו פירותיו. משנה היא בתרומות פ' המפריש:
ונתן סאה לבן לוי. למעשר ראשון:
וסאה לעני. למעשר עני אם היא שנת מעשר עני ויש במגורה עדיין סאין רבים שצריך להפריש מהן משמע דמן הבית מעשרין ואין חזקה להם מן הגרן:
מן הבית זו חלה. משנה היא בפ' בתרא דמס' מעשר שני דדריש קרא בערתי הקדש מן הבית ודריש זו חלה דניטלת בבית משמע דהמעשרות ניטלות מן השדה:

הלכה ב

מצא קציצות. תאנים שקוצצין אותן באיזמל ומוהל שלהן זב ושוטחן בשדה לייבשן:
בדרך. דהא ידע דעוברי דרכים יטלום ומעיקרא מייאש:
ואפילו בצד שדה קציצות. שדה ששוטחין בה קציצות דידע דמהנהו נינהו:
הנוטה לדרך. בגמ' מפ' דוקא לדרך משום דידוע דעוברי דרכים יטלום מה שאין כן כשנוטה לשדה חברו:
מותרות משום גזל. וטעמא דקציצות אגב דחשיבי ממשמש בהו וידע מיד. תאנה נמי מידע ידיע דנתרא ועם נפילתה נמאסת ומפקר לה:
ופטורות מן המעשר. כדין הפקר דהפקר פטור מן המעשרות:
בזיתים ובחרובין אסורין. מפ' בגמ' והוא שיהו הזיתים תחת אילן הזית וחרובין תחת החרוב ומשום דלא עבידי דנתרי ליכא למימר ידע ומייאש ואע"ג דלכי ידע מייאש לא הוי יאוש דקי"ל כאביי דאמר בפ' אלו מציאות יאוש שלא מדעת לא הוי יאוש וזיתים תחת חרובין פטורין דמן עוברי דרכים נפלו שם ויאוש הוי:
אם דרסו רוב בני אדם חייב. דסתמא מן הדרוסות דהוא דבר גמור:
פלחי דבלה. לאחר שנדרסו בעיגול מחלקין העיגולים לכמה פלחים ויש בפלח א' הרבה תאנים דבוקות זו בזו:
שהן מדבר גמור. שנגמרה מלאכתן למעשר:

עד שלא כינסן בראש הגג. ששטוחין שם לייבש ולא נגמרה מלאכתן דעדיין לא כינסן בענין שלא נטבלו דאין נטבלין עד שיעמיד מהן ערימה כדתנן בפ"ק:
כינסן. לשון כינוס כמו כונס כנד:
מוריד מהן לבהמה. דהויא אכילתה עראי כדתנן במס' פאה מאכיל לבהמה לחיה ולעופות עד שימרח דאילו אכילת קבע אסירא. והא דתני בהמה ולא תני אדם בגמ' מפ':
שהוא מחזיר את המותר. לגג וכל היכא דמותרו חוזר למקומו הראשון חשיב עראי כדאיתא לקמן פרק הכובש ובס"פ המביא כדי יין:
ולא בבתים הן נדרסות. ומתני' במצא בדרך בשדה עסקינן דאילו מצאה בבית אסורה משום גזל וכיון דאין דרך לדרסן אלא בבית אפילו דרסו רובא נמי נימא כיון דאינה מוחזקת בדרוסה היא לימרו דלאו מדבר גמור הן ואמאי חייבין:
שרוב דורסין בשדות. וכיון דרוב גרוגרות דורסין בשדה וזו בשדה מצאה מן הדרוסות היא:
אם דרוסה היא אם אינה דרוסה. כלומר ואמאי קתני אם דרסו רוב בני אדם חייב ואם אינה דרוסה לעולם פטור: ומשני דבנן דרוסה היא ובין אינה דרוסה לא הויא הוכחה:
שהיא פוקעת. קופצת כמו גחלת שפקעה מעל גבי המזבח אברים שפקעו שאלטאר בלע"ז:
במקום שאין רוב דורסין בשדות. הילכך פלחים כיון דאית בהו דבר גמור וספק ראיית פני הבית נטבלו, דאי רוב דורסין בבתים לא בעינן טעמא דדבר גמור דתיפוק ליה דראו פני הבית:
מצטרפין. ואינו חייב לעשר ובטלי להו מיעוטא דדורסין בבית:
להיות אוכל בשוק. והוא נמי אי בעי מצי אכיל לרבנן אבל תלמיד חכם אין דרכו לאכול בשוק ואפילו פירות:
חמתיה רבי מאיר. ראהו רבי מאיר:
וביטל גרמיה. וביטל עצמו:

הלכה ג

אי זו היא חצר. שאמרו חכמים שהיא קובעת ואריש פירקין קיימא דתנן המעביר תאנים בחצרו לקצות פטורין הא שלא לקצות חייבין דחצר קובעתן:
חצר צורית. מפרש בפרק יוצא דופן אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן שכן בצור מושיבין שומר על פתח החצר:

שאחד פותח וא' נועל. מפ' בגמ' כגון חצר דשותפין שאין יכולת בא' לפתוח ולנעול אלא זה פותח וזה נועל לאו בת שימור היא ופטורה דכולהו מודו דחצר שיש בה שמירה בעינן לקבוע:

כל שאין אדם בוש וכו'. בפ' היה עובר מייתינן לה ואמרינן דס"ל כר' יהודה דהתם:

כל שנכנסין לה ואין בעלי החצר אומרין לו מה וכו' פטורה. הא יש לה גידודי או גיפופי אע"ג דלא גביהי כיון דרבים לא בקעי בה חייבת ואע"ג דאדם חשוב בוש לאכול בה:

הפנימית חייבת והחיצונה פטורה. לפי שהפנימית יש לה דרך על החיצונה ואין החיצונה יכולה לנעול שבעל הפנימית פתחה בו. ומפ' בגמ' דהיינו ר' עקיבא ממש:

הגגות פטורין. הגגים אינן קובעים אע"פ שהבית של מטה קובע והני גגות דקתני הכא היינו שהעלן לגג מאחורי הבית או נפלו לו בזריקה שם. א"נ שהעביר דרך חצר לעשותן מוקצה וכו' כדאיתא בגמ' ובענין זה אפילו בגג מבוצר כדאיתא בגמ' ופי' מבוצר היינו כעין מבצר מגדל עוז באמצע העיר גבוה מכל בתי העיר להושיען בעת מלחמה והיינו שהחצר ואפילו דהוי חצר חייבת מקיף לבית מד' רוחותיו כדאשכחן דקרי תנא למחיה שבהרת סביבותיה מבוצרת, והיינו דתני תנא אע"פ שהן של חצר חייבת כגון חצר צורי וליכא צד שאין שם חצר פטורין:

בית שער. שלפני הבית או שלפני החצר:

אכסדרה. אין לה אלא ג' מחיצות כדאמרינן בפ' לא יחפור עולם לאכסדרה הוא דומה ורוח צפונית אינה מסוככת:

אם חייבת חייבין. אם דומים לחייבת כגון שהכלים נשמרים לתוכן למר ולמר שאין אדם בוש לאכול בתוכן חייבין כדין חצר:

הצריפין. בית שגגו וקירותיו שוין צר מלמעלה ומרחיב והולך עד הארץ כגג המשופע ורגילין לעשותן ממורביות של ערבה כדאשכחן בפ' המפקיד אותבינהו בצריפא דאורבני:

בורגנין. כמין שובכין העשויין בשדות לאצור בהן פירות:

אלקטיות. מלשון קייטא תרגומו של קיץ והן בתים של שרים העשויים מחוץ לעיר להתקרר בהן בקיץ כדמתרגמינן עלית המקרה בית קייטא:

סוכת גינוסר. ים כנרת תרגומו ימא דגינוסר מקום שיש גנות ופרדסים מתוך שפירותיה מתוקנים ועושים שם סוכות בגנות:

אע"פ שיש בה ריחיים ותרנגולין פטורה. דלאו בת דירה היא:

הפנימית חייבת והחיצונה פטורה. בפ"ק דסוכה אמרינן דפנימית חשיבא בית וחייבת במזוזה ופסלוה לסוכה וחיצונה אינה סובלת דאינה בית ופטורה ממזוזה וכשרה לסוכה. ופי' רש"י ז"ל כך היה דרך של יוצרי חרס בימיהם עושין להן שתי סוכות זו לפנים מזו בפנימית הוא דר ומצניע קדרותיו ובחיצונה הוא עושה מלאכתו ומוציא את קדרותיו למכור ואע"ג דתנן ברישא בית שער אכסדרה אם חייבת חייבין והכא תהוי חיצונה כבית שער לפנימית ותטבול למעשר בסוכה פ"ק פריך לה גבי ענין מזוזה ומשני משום דלא קביעא כלומר לא זו ולא זו קבוע ואין הפנימית חשובה להיות לה בית שער והכי נמי נימא לגבי מעשר:

כל שאינה דירת החמה ודירת הגשמים. דלא הוי בית בלאו הכי. ובפ"ק דיומא פריך והא כתיב והכיתי בית החורף על בית הקיץ, ומשני בית חורף ובית קיץ איקרו בית סתמא לא איקרו:

ר' יהודה מחייב. לענין מעשר, ובגמ' מסיק דר' יהודה מחייב לה בעירוב ומזוזה דבעירוב נמי אם פתוחה לחצר שיש בה שאר דירות אוסרת על פני כולם אם לא עירבה עמהם. ובמזוזה נמי דאע"ג דאינה עשויה לימות החמה ולימות הגשמים קסבר ר' יהודה סוכה דירת קבע בעינן כדאיתא פ"ק דסוכה:

וחכמים פוטרין. אזלי לטעמייהו דסבירא להו התם סוכת דירת עראי בעינן ומפ' ביומא פ"ק דדוקא בחג הוא דמחייב לה ר' יהודה אבל לאחר החג מודי ר' יהודה לרבנן:

כל שהשומר יושב על פתחה. והיינו מה שפירשו בפ' יוצא דופן:

מן הבית למדו דבית טובל דבר תורה. כדמפ' ומה בית משתמר אף חצר משתמרת ואין אדם בוש לאכול שם וכשנכנס שם אדם אומרין לו מה אתה מבקש והכי איתא בפ' הפועלים:

כדברי כולן להחמיר. בפ' יוצא דופן איתא ופי' רש"י ז"ל דאם יש בה א' מכל אלו חייבת אם יש שם שומר חייבת כר' ישמעאל אע"ג דא' פותח וא' נועל ואי ליכא פותח ונועל חייבת כר' עקיבא ואע"ג דליכא שומר ואם אין אדם בוש לאכול בתוכה חייבת ואפילו לית בה חד מכל הני. לשון אחר הלכה כדברי כולם להחמיר כיון דאין אדם בוש לאכול בתוכה קובעת למעשר שאין אוכלין מפירות הנכנסין לה עד שיתעשרו ולהפריש מהן על טבל אחר גמור אסור עד שיהא לה שומר קבוע עכ"ל:

ולמה לא אמר לה משמיה. כלומר אמאי לא אמר שמעון א"ר יוחנן הלכה כדברי כולן וכו' אלא בהצנע דשמעון אמר בפני ר' יוחנן לבני הישיבה הלכה כדברי כולן וכו' משמע דר' יוחנן לא אמר כלום כשהעיד שמעון בפניו ומש"ה לא אמר שמעון א"ר יוחנן כי

אורחא דכולי תלמודא: ומשני דהאי מילתא פליגא אמילתיה דר' יוחנן אחרינא ומש"ה לא פרסם הדבר כדי שלא יקשו לו והיינו כדמפ' ואזיל דר' יוחנן אמר לקמן הלכה כר' עקיבא וכדמפ' לה ר"ש בן אלעזר תלמידו דמקל בשני שותפין ומחמיר בשני דיורין וסבירא ליה לר' יוחנן דקולתו של ר' עקיבא קיימת אף על גב דאפשר דר' נחמיה פליג עליה ומחמיר ומשום הכי אמר שמעון בהצנע דבריו דאין דברי ר' עקיבא בכלל ההוא:

ולא בשני דיורין. שני שוכרין ומוחה אחד בחברו שלא ינעול ואינה משתמרת:

בבעל הבית ודיורו היא מתניתא. כי קתני בברייתא ולא בשני דיורין היינו בבעל הבית ודיורו וטעמא דהא משתמרת היא וטובלת כדמפ' ואזיל דאף על גב דבעל הבית ממחה על ידי דיורו שלא ינעול אין הדיור ממחה על ידי בעל הבית ומשתמרת על ידי בעל הבית:

עליה שמעון קומי ר' יוחנן אמר הלכה וכו'. על זאת האוקימתא בדר' עקיבא פסק ר' יוחנן הלכה כר' שמעון בן אלעזר אליבא דר' עקיבא משום הכי אמר שמעון בהצנע דבריו ואין דברי ר' עקיבא בכלל ההוא:

בגג מבוצר היא מתני'. אפילו בגג מבוצר פטרא מתני':

מכיון שהעבירן דרך חצר לא נטבלו. בתמיה, כיון דבגג מבוצר מיירי אי אפשר שבאו הפירות לגג אלא שדרך החצר הכניסן וכיון דחצר חייבת הא נטבל ומאי טעמא דמתני':

אי כר' יוסי בר יהודה. דתני בברייתא בריש פירקין הביא תאנים מן השדה והעבירן בחצרו לאכלן בראש גגו ר' מחייב ור' יוסי בר יהודה פוטר והשתא מתני' כר' יוסי בר יהודה אתיא בפשיטות כיון דבגג מבוצר מוקמינן לה:

שהיה בדעתו לעשות מוקצה. הילכך חצר לא טבלא דהא לא נגמרה ואחר שהעלן לגג נמלך לאכלן ליכא השת' שמא דהעברה בחצר דפנים חדשות באו לכאן:

והוא שהיה בגג ד' אמות על ארבע אמות. ההוא חשיב רשות לעצמו ופטור אבל כשאין בו ארבע אמות וכו' לא חשיב ובטיל אגב אויר דחצר דחייבת:

פטור מן המזוזה ומן המעקה. דגבי מזו' כת' בית מזוזות ביתך וגבי מעקה כת' כי תבנה ב"ח ועשית מעקה:

ומן העירוב. דאין הדר שם אוסר על בני החצר דרך בתיהם היו פתוחין לחצר והם יוצאין דרך חצר לרה"ר נמצאת החצר רשות לכולן והבתים כל א' מיוחד לבעליו ואמרו חכמים אין מוציאין מרשות לרשות בלא עירוב שיערב כל הרשויות להיותן רשות אחת ותיקנו דיתנו כל בית שבחצר פת וכולן בסל א' ומניחין אותו בא' מן הבתים ונעשין כולן כאילו דרים באותו בית וכל הבתים הן דירה א' ואשמעינן הכא דבית שאין בו ד' אמות על ד'

אמות אין צריך ליתן את הפת ובפ"ק דסוכה נמי אמרינן דאין מניחין בו את העירוב מ"ט דלא חזי לדירה. ודייקינן דשתופי מבואות מניחין בו דלא גרע מאויר חצר:

ואין עושין אותו עיבור לעיר. דתנן במס' עירובין נותנין קרפף לשתי עיירות אם יש לזו שבעים אמה ושיריים ולזו ע' אמה ושיריים עשה קרפף לשתיהן להיות אחת דהיינו שתי עיירות המובדלות זו מזו קמ"א ושליש ויש באמצע בית ונמצא אותו בית בתוך ע' אמה וד' טפחים נעשה אותו כעיבור להן כאשה עוברה שכריסה בולטת ומצרפן להיות שתיהן כאחת למי שלן בא' מהן שיהו שתיהן לו כד' אמות ומונה אלפים מחוצה להן ואשמועינן הכא דאם יש בית פחות מד' אמות על ד' אמות אינו חשוב לצרפן:

ואין נותנין לו ד' אמות לפני פתחו. דאמר רב חסדא פ"ק דבתרא דנותן לכל פתח ופתח ד' אמות וד' אמות נותנן במשך כנגד הפתח ורחבן כפי רוחב הפתח ואפילו הוא רחב עשר אמות נוטל ד' אמות במשך וכנגד כל רחבו לפרק משאו ובית קטן זה הפחות מד' אמות אין לפתחו דין ד' אמות ליטול בחצר דה"מ בית דלתהוי קיימת קאי יהבינן לה חצר, אבל האי דלמסתר קאי לא יהבינן ליה חצר:

ואינו צמות ביובל. אם מכר בית זה בבתי ערי חומה שאמרה תורה ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה וקם הבית וגו' וזה אינו חשוב בית:

ואינו מטמא בנגעים. דכתיב ובא אשר לו הבית:

מעורכי המלחמה. דכתיב מי האיש אשר בנה בית חדש וכו':

מהו שיטבלו לבעל הבורגנין. צריפין ובורגנין דמתני':

טובלין לסופר ולשונה. סופר קורא מקרא, שונה שונה משניות, מפני שהן כביתו:

ואין טובלין לאחרים. שאין אומנתן סופר ושונה ואע"פ שהבית שלהן:

ארבע אמות על ד' אמות. הכי אית ליה פ"ק דסוכה:

ד' דפנות. דגבי סוכה דאתאי הילכתא וגרעא אטפח (מכלל דבעלמא ד' שלמות) דהכי אית ליה התם שלש כהלכתן ורביעית אפי' טפח:

ד' אמות וד' דפנות. אזיל לטעמיה דסבר סוכה דירת קבע בעינן:

יודי לאיליין רבנין. לר"ש ולר' דאי אין בה ד"א וד' דפנות דלא טבלא:

אע"פ שיש שם ד"א וד' דפנות וכו'. ואע"ג דאמרי' פ"ק דסוכה דר"ש ור' יהודה כולהו ס"ל סוכה דירת קבע בעינן שיטה הוא דהויא אבל אין כל דבריהן שוין. וכן כ' הגאונים ז"ל. הילכך אע"ג דבעי מר ארבע דפנות ומר ד' אמות לא סברי דהוי בית לחיובי במזוזה ולאטבולי למעשרות:

הלכה ד

בחצר. החייבת:

אוכל א' אחת. אבל שתים לא דהוי גרן וראיית פני חצר חשיב צירוף:

עלה לראשה. של תאנה:

ממלא חיקו. שולי בגדיו:

ואוכל שם. שאין אויר החצר קובעת למעשר. ומיירי שאין גובה כתלי החצר עולה עד כנגד נופה של תאנה:

נוטל את האשכול. בגמ' מפ' טעמא מאי שנא אשכול משני תאנים:

מגרגר באשכול. גרגיר אחר גרגיר ולא שנים כאחת דהוי צירוף ולעיל בפ' היה עובר גבי מקח תנן נמי הכי ולא פליג עלה ר' טרפון י"ל דתני פלוגתא גבי חצר וכ"ש גבי מקח דחצר רמוז בתורה וכדלעיל. א"נ סתמא דההיא כר' דאמר דמים חשיבי מחצר:

ופורט ברמון. גרגירי הרמון פורטן אחת אחת ולא יפרוט שתי גרגירים ביחד דהוי צירוף:

וסופת באבטיח. כיון דדרך לחתכו שתי חתיכות הוו צירוף. סופת לשון חותך. סופת כמו צובת ל' הושטת אצבע בית הצביתה בפ' חומר בקדש:

כוסבר. כולייאנדרו בלע"ז:

מקרטם. כמו מקרסם כורת עלה אחר עלה דלא להוי צירוף:

ואם צירף. שנטל שני עלין הוי גורן וחצר כאחת וחייב לעשר:

הסיאה. פוליאו:

אזוב. אוריגאנו:

קורנית. טומילא:

אם היו נשמרין חייבין. נשמרין לאדם דהני חישב עליהן לאדם הוו לאדם חישב עליהם לבהמה הוו לבהמה כדתנן פ' גדול רבא:

אם היו נשמרין חייבין. במס' שביעית בריש פ' הפיגם משמע דנשמרים דקתני דחייבין היינו דוקא בחצר אבל בגנה אפילו נשמרים נמי פטורים ובפ' בא סימן פריך היכי דמי אילימא דזרעינהו מתחלה לאדם צריכא למימר אלא לאו דזרעינהו מתחלה לבהמה וקתני אם חזר ושמרן לאדם חייבין ומוקי לה רב אשי בחצר שעלו מאיליהן עסקינן וסתמא לאדם קיימי וה"ק אם החצר משמרת פירותיה חייבין ואם לאו פטורין מ"ט דמחשבת חיבור לאו שמיה מחשבה. ופסק הרמב"ם ז"ל פ"ב דתרומות כרב אשי:

שהיא עומדת בחצר. עיקרה עומד בחצר החייבת והנוף נוטה לגנה:

אוכל כדרכו. מפ' בגמ' אותו הנוף הנוטה לגנה אוכל כדרכו כשעומד בגנה:

ואם צירף חייב. מפ' בגמ' בעומד בחצר:

עומדת בארץ. בארץ ישראל:
הכל הולך אחר העיקר. דבתר יניקתו שדינן ליה ושדי נופו בתר עיקרו:
ובבתי ערי חומה. מכר אילן בבתי ערי חומה, וסתם מתני' כר"מ דפ' המוכר שדהו ומייתי לה בגמ' דס"ל דאף השדות במשמע דבעינן בהו שנה תמימה ואם לאו נחלטין ותנן הכא דאם נופו חוץ לחומה דבתר עיקר אזלינן ונחלט וכן אם עיקרו חוץ לחומה ונופו תוך החומה אינו נחלט:
ובירושלם הלך אחר הנוף. לענין מעשר שני ובכורים שטעונין מחיצה. ומפ' בפ' אלו הגולין דהך מתני' ר' יהודה היא דס"ל באילן הלך אחר נופו ולחומרא תני לה דאי עיקרו בחוץ ונופו בפנים כי היכי דבנופו נא מצי פריק בעיקרו נמי לא מצי פריק, עיקרו בפנים ונופו בחוץ כי היכי דבנופו לא מצי אכיל בלא פדייה עיקרו נמי לא מצי אכיל בלא פדייה:
ובערי מקלט הלך אחר הנוף. מסיק התם רב אשי דאף אחר הנוף קאמר ואי עיקרו בחוץ ונופו בפנים כי היכי דבנופו לא מצי קטיל ליה עיקרו נמי לא מצי קטיל ליה אבל עיקרו בפנים ונופו בחוץ שדי נופו בתר עיקרו ולא מצי קטיל ליה בנופו ומשום דבכולי תלמודא שדינן נוף בתר עיקר איצטריך הכא למימר דלענין מקלט זימנין דשדינן עיקר בתר נוף לחומרא וכולה ר' יהודה היא:
נותנין לו שהות לפצע בה ראשונה ושניה ושלישית. היינו כדמפ' ר' יונה דאע"פ שאמרו דאוכל אחת אחת לא יאכל השנייה תוך כדי אכילת הראשונה אלא צריך לתת שהות בין זו לזו כדי לפוצעה ולאכלה בינתים אבל אם לא הפסיק בין אכילת הראשונה ללקיטת השניה כדי שהות פציעת הראשונה ואכילתה הדר הוי צירוף וחייב במעשר:
נטבלו שתיהן. כלומר ראשונה גרמה לטבול השניה:
זרק את הראשונה למעלה. מעשרה שלא ישרה בעיניו:
עד שליקט את השניה נטבלו שתיהן. דכיון שלא ירדה לארץ עדיין וליקט השניה הויא צירוף ואם נמלך לאכלה אחר שנפלה לארץ גם היא הויא טבל:
ע"י דהוה אכלן. במדרש חזית מפ' לה והכי איתא התם ר' אלעזר בר שמעון אתון חמרייא גבי אבוי למזבן עיבור מן קרייתא חמוניה יתיב גבי תנורא אימיה נסחא והוא אכיל אימיה נסחא והוא אכיל עד דאכיל כל אצוותא אמרין ווי חוויא בישא שדיא בטוניה דהדין דומה שזה מביא רעבון לעולם וכו' כדאיתא התם:
ה"ג ר' אלעזר בר שמעון אזיל לגבי ר' יוסי בן לקוניא חמוי. שחמיו היה והכי איתא פרק הפועלים דר"ש בן יוסי בן לקוניא אחי אמו של בנו של ר' אלעזר בר שמעון:
מן אבוך. ר' שמעון:

כמה אדם צריך לגמות בכוס. שצריך לשהות בו שיגמענו כדתניא השותה כוסו בבת אחת הרי זה גרגרן:

כמות שהיא. בלי מזיגה:

אחת. הפסקה אחת דהיינו גמיעה:

בצונן. מזוג בצונן:

בחמין. במים חמין שיפה מאוד:

ולא בכריסי שהיא רחבה. דראב"ש כריסו רחבה הוות כדאמרינן בהפועלים כי הוו מיקלעי ר' ישמעאל בר יוסי ור' אלעזר בר שמעון בהדי הדדי הוה עייל בקרא דתורי בינייהו. ואיתא בפ' כיצד צולין בגמ' דילן כי האי עובדא גבי ר' ישמעאל בר יוסי:

חלא בר חמרא. חומץ בן יין רשע בן צדיק:

על דערקת ואזלת לך ללודקיא. משום שמינהו המלך לתפוס גנבים ולסטים וסתמן ישראל היו ונתבייש והלך ללודקיא:

קוצים כסוחים. רשעים הראויים ליהרג הרגתי:

להניח בעל הכרם שיקוץ את קוציו. הב"ה כי כרם ה' צבאות בית ישראל והוא יטול קוציו של הכרם:

נתגלגלה. הפארה שהיתה בראשה דהיינו חוץ לגובה כותלי החצר נתגלגלה וירדה למטה:

מאיליה. מי אמרינן לא קלטו לה מחיצות החצר ויכול לעלות לראשה ולהחזירה למעלה ולאכלה שם או דילמא הא קלטי לה מחיצות:

מחזירן למקומן ואוכל. ההיא ברייתא דתני בריש פירקין דתניא הביא תאנים מן השדה לאכול בחצרו שאינה משתמרת ושכח והכניסן לתוך ביתו או שהכניסום התינוקות הרי זה מחזירן למקומן ואוכל פי' מחזירן לשדה ואוכל מהן עראי והכא נמי יכול להחזירה למעלה ולעלות ולאכלה שם שהיתה פטורה: ודחי דלא דמי דהתם מחזירן למקום פיטור שהוא עומד במקום הפטור כדתניא הביא תאנים לאכול בחצרו שאינה משתמרת ומש"ה מצי להחזירן לשדה דהיינו מקים פיטור ואע"ג דהתם קתני שכח והכניסן לתוך ביתו שמא כיון שלא מדעתו הכניסן דמי ללא הכניסן מה שאין כן הכא דהוא ירד מדעתו למטה במקום חיוב ונתגלגלה הפארה למטה למקום חיוב:

מה דמי לה. ואי דמי לה להיא ברייתא אם בעל התאנה היה עומד בראש התאנה דהיינו מקום פטור ודעתו לאכול תאני הפארה שם ונתגלגלה למטה בהכי אני מודה שיכול להחזירה למעלה שהוא והיא היו במקום הפטור:

ובעי תלמודא מה את עביד לה. מה ברייתא אתה מוצא לדבק דעת הבעלים עם הפארה כדי שתדחה כן:

ומשני ייבה כהדא. כלומר בכעין הזה תלמדנה. וכן דרך הירושלמי:

יודע אני שהפועלים שוכחים עומר שבמקום פלוני. כלומר זכור אני עומר שבמקום פלוני שהנחתיו שם מדעתי וסמכתי על הפועלים שיביאוהו ואולי שמא פועלים שכחוהו:

אינו שכחה. אפילו חזר ושכחו בעל הבית דס"ל דדוקא בשדה הוי שכחה אבל משבא בעל הבית לעיר אין שכחתו ושכחת פועלים מידי:

היה עומד בשדה וכו' הרי זו שכחה. ואפילו לא שכחו בעל הבית וכגון דלא קאי גבי אותו שדה לזכות באותו עומר אלמא דאי בעלים קיימי במקום דלא הוי הפקר לא הוי הפקר אע"ג דישכחוהו דאית ביה צד הפקר והכא נמי אם הוא היה למטה אע"ג דאיהי הוות קיימא במקום הפטור אינו יכול להחזירה למקום הפטור אלא א"כ הוא גופיה היה עומד במקום הפטור דהיינו בראשה של תאנה בשעה שתפס בה הפיטור דהיינו כשהיתה עומדת שם קמי דנתגלגלה. כנ"ל פי' סוגיא זו:

תמן תנינן. במס' תרומות פ' האשה אוכלת:

לחצר. המשתמרת דמחייבא למעשר:

יגמור. בגמ' מפ' היכא:

כר' אליעזר. דסבר דגומר ואע"ג דכל גרגיר לחודיה ניהו כוליה כאוכל א' חשיב:

עקיצת האוכל כתחלתו. תלישת האוכל מעוקצו חשיב התחלת אכילה בכל גרגיר וכיון דשריא התחלה שרי נמי למגמר כר' אליעזר:

שיש בה שתים וג' אכילות וכו'. ונוטל כל האשכול היינו שמניחו לתוך פיו בבת א' ואוכלו דהוי דרך עראי. ור"י ז"ל פי' א"נ ר' טרפון עבד כל האשכול וכל האבטיח וכל הרמון כתאנה אע"ג דאית בהו כמה אכילות ע"כ:

ימתין עד מוצאי שבת. ויגמור דקתני היינו למוצאי שבת ויגמור דחצר נמי היינו שיצא חוץ ור' יהושע אפילו בהא פליג דשבת קבעא אפילו למוצאי שבת:

שהיא נעדרת. שחפרוה וחרשוה לזריעה ואפילו לא זרעה בטלו להו מחיצות מתורת חצר והויא כגנה ואפילו משתמרת ואפילו בצירוף אוכלין בתוכה עד שיכניס לתוך הבית:

ה"ג תני זרע רובה פטורה נטע רובה חייבת אמר רב חסדא והוא שנטע לנוייה של חצר. והכי איתא נמי בפ' עושין פסין דגרסינן התם קרפף שהוא יותר מבית סאתים שהוקף לדירה דהוי היקף ושרי לטלטל בכולו נזרע רובו הרי הוא כגנה ואסור ניטע רובו הרי

הוא כחצר ומותר. ופי' רש"י ז"ל נזרע רובו בזרעים בטלה דירתו דבמקום זרוע לא דיירי אינשי והוה ליה גנה ואסור לטלטל בו אף במה שאינו נזרע דבטל מיעוטו לגבי רובו, אבל בנטוע אילנות לא בטלה דירתו דאורחא דאינשי לשבת בצל אילנות תדיר ע"כ. וה"נ הכא בשנזרע בזרעים ל"ל תורת חצר ופטור אבל כשנטעה אילנות חייבת דלא בטלה לה שמא דחצר. והשתא משמע ליה דנעדרת דלעיל ואפילו לא עדר רובה משמע ולקמיה מפרש לה:

והוא שנטעה לנוייה של חצר. היינו שנטועה אצטבלאות דאמרינן התם שנטועין האילנות שורות שורות דנאה לשבת שם, אבל אם נטע זה כנגד אוירו של זה אפילו נטע נמי כזרע דמי:

הדא ילפה מן ההיא. הך ברייתא דזרע רובה ילפה מברייתא דר' נחמיה וברייתא דר' נחמיה ילפא מן הדא:

הדא ילפא מן ההיא. זרע רובה פטורה ודוקא שהיא נעדרת כדתני ר' נחמיה דכשהיא נעדרת מתקיימת הזריעה אבל אם אינה נעדרת אפילו שזרעה לא בטלה דלא חשיבא ליה הך זריעה ואפילו הויא רובה כיון דאינה נעדרת:

וההיא. דר' נחמיה:

ילפא מן הדא. דבעינן דתהא נעדרת רובה, ומדלא תני דבעינן נזרעת ונעדרת ש"מ דנעדרת לחודה סגי ואפילו לא זרעה עדיין אבל זריעה בלא עידור לא סגיא. ודעת הראב"ד ז"ל בהשגותיו כדברי ודעת הרמב"ם ז"ל בזה מן המתמיהין:

היתה ניטלת בדוקרני. כמין עץ חדוד כמין יתד שאוחזין בו הענף ומורידין אותו למטה כדי ליטול הפרי. דוקרני כמו קנים הדוקרנים דפ"ק דעירובין. ומיבעיא ליה דכיון דניטלת בקנה ועומד הוא בגנה דמיא לנוטה לגנה או לא ולא איפשיטא:

דלמא. דא לימא זאת המאורע שאירע. וכששאל ר' ירמיה זאת השאלה לר' זעירא היה ר' זעירא צווח על בעלי ההגדה:

ואינון מגיבין לך. והם משיבין לך:

כי חמת אדם תודך. כשאדם מודה להב"ה בעוה"ז בשעה שבאין עליו יסורין. בעה"ב מקל ממנו שארית מה שיש לו לגבות בגיהנם. תחגור תעכב:

חמת אדם תודך בעה"ב שארית חמות תחגור בעה"ז. אע"פ שאינך נפרע מן הרשעים בעה"ז ומעכב פורענותן, מלשון חגירת צפורן:

בעה"ב. כשרואין הצדיקים שקרויין אדם חמתך כמה גדולה היא ומפני החימה אתה מעכב פורענותן הן מודים לך:

כשתעורר חמתך על הרשעים תחגור. לשון חגור חרבך ארמאר בלע"ז לשון התעוררות למלחמה וה"ק כי חמת משהו חמה שאתה כועס עם הצדיקים וכל השיריים כלומר וכל שאר החלקים אתה חוגר ומתעורר נגדן של האומות העולם:

הן מודין לך. כלומר צדיקים שקרויין אדם רואין היאך מתנהג עמהן ומודין לך שאתה מתנהג עמהן ברחמים דכתיב כי שבע יפול צדיק וקם ורשעים יכשלו ברעה:

הוא הפכה והיא מהפכה. דבידינו לדרוש מסיפיה לרישיה ומרישיה לסיפיה כדפרישית הילכך אגדה לא אהני לן:

צור דוקרניתך. שמור בעייתך של דוקרני שהיא טובה כדאמרינן בסוף אלו מציאות העוסקין במקרא מדה ואינה מדה בתלמוד אין לך מדה גדולה מזו:

תמן תנינן. בערכין פ' המוכר שדהו:

מגדלות. אלמאריוש בלע"ז וקבוע בקרקע:

אשר בעיר. כל שבעיר במשמע:

והשדות ת"ל אשר בעיר. ואפילו שדות והיינו אילן דמתני' דלגבי פאה דרשינן אילן מדכתיב שדך. ובפ' המוכר שדהו פריך ור"מ בבית מאי דריש ביה ומשני דשדות דקא מרבי לאו זרועין נינהו אלא חולסית ומצולה דדמו לבית דלאו בני זריעה נינהו וה"ה אילן נמי דחזי לדירה תחתיו ולאו בר זריעה הוא:

בית הבנוי בחומה. א' מקירותיו החומה:

כותל החיצון. של הבית הוא החומה ונחלט וסיפא דמתני' דלעיל היא:

אשר לו חומה. שיהא לבית חומה של עיר:

אשר לא חומה. דלא כתיב באלף ואפילו אין לו חומה של עיר. ובפ' המוכר שדהו מפ' דפליגי מהאי קרא דכתיב ותורידם בחבל בעד החלון כי ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת ר"ש סבר קרא כפשטיה דחזינן דביתה בקיר החומה וקאמר דבחומה היא יושבת כלומר בעיר חומה היא יושבת. ור' יהודה סבר בחומה היא יושבת ולא בעיר חומה:

והוא שעלה דרך הנוף. הכא סבר דבירושלם הלך אחר הנוף בין לקולא בין לחומרא. ומפ' כשעלה המעשר דרך הנוף בתר נוף שדינן ליה ואי נוף לחוץ חוץ הוא:

אבל אם עלה דרך העיקר. שהוא בפנים והוציאו לחוץ של הנוף:

כבר קלטו העיקר. ואין פודין אותו:

הכל כלפנים. משנה היא במס' מעשר שני פ' לא יאמר ופליגי אבתי הבדים ואילן והכא נמי אם עלה דרך העיקר הכל כלפנים:

החזיר את הנוף כולו כלפנים. ואפילו עלה דרך נוף והנוף חוץ, ודוקא שהחזירו אבל לא החזירו לא והיינו כת"ק דב"ש דקאמר התם מכנגד החומה ולפנים כלפנים וכו':

הדרן עלך המעביר בס"ד:

פרק ד

הלכה א

הכובש שכבש זיתים או ירקות שחייבין במעשר כגון שרשי לוף וקולקס שכבשן ביין או חומץ. ולקמן מפ' דמידי שאפשר לו שלא לכבוש דהוא דבר דחזי בעיניה לטבול בעינן שיכבוש כל צרכו. וטעמא דכבוש דטובל דדינו כמבושל כדאיתא בפ' כל הבשר ומבושל קתני דקובע כדתנן השולק ותני בישול זוטא והדר תני בישול רבא. ומשו"ה לא חשיב בגמ' אלא ששה דברים ולא תני כובש ונסתלקה השגת הראב"ד ז"ל שהשיג על הרמב"ם ז"ל שלא מנה אלא ששה דברים. וכמדומה לי דדעת הראב"ד ז"ל כאן דהאי כבוש דהכא לא הוי בכלל מבושל אלא משום שכבשו בחומץ וכמו שכתבתי דעתו בפ' בצל בתרומות וכבר כתבתי שם דעת החולקים עליו דבכל המשקין כיון דשהה הדבר שכובשין במשקה מעת לעת דינו כמבושל:

המולח. שמלחו היטב כמו לכבשו ואפילו טבלו במלח נמי חייב כדאיתא בפרק הפועלים:

בשדה חייב. כלומר אפילו בשדה. ובגמ' אפרש הני תרי דמתני' אי טבלי אפילו בדבר שלא נגמרה מלאכתו או דוקא בדבר שנגמרה:

המכמיר באדמה פטור. שטומן הזיתים באדמה כדי שיתחממו ויתבשלו כמו כתנור נכערו.

ואית דגרסי המכמין באדמה, תרגום לא צדה לא כמן, כלו' מטמין ע"ש שהאורב מטמין עצמו:

המטבל בשדה. בחומץ או בציר מל' מטבל בחרוסת:

הפוצע זיתים וכו'. מל' פצע תחת פצע שחותכן ובוצען למתקן:

שיצא השרף. שרף מר שיש בהן:

הסוחט זיתים על בשרו. דקא מהני ליה כמו סיכה ולא נטבלו בכה"ג אלא א"כ סחט לתוך ידו וידו נחשבת כבור קטן וחייב:

המקפה לתבשיל פטור. פי' רבנו שמשון ז"ל לאחר שהניח היין בתבשיל הקפהו ותנן גבי יין משירד לבור ויקפה ומתוך התבשיל קיפוי עראי הוא ולא חשיב ע"כ. ואין נראה דמי הוא שיתן היין בחרצנים בתוך התבשיל ויקפנו משם אלא הנכון שהוא כמו ההוא דפ' המוכר פירות דגרסינן התם דא"ל למקפה הא דלא א"ל למקפה. ופי' רשב"ם ז"ל

למקפה ליתן יין לתוך התבשיל שהוא יין יפה הרבה לבשם הקדרה ולהטעים המאכל ולהקפותו והתבשיל שנותנין היין קרוי מקפה והמבשל ביין קרוי מקפה ותנא הכא דהנותן יין לתבשיל שצריך לו יין והתבשיל צונן כדמפ' בגמ' מותר לאכול עראי אבל אם נתנו לקדירה צוננת כדי לתת לתוכה התבשיל אח"כ מיד הוי טבל ואפילו לא נתן בה תבשיל ולמר דוקא שיש בה תבשיל שלא יצטמק דדמי לבור קטן:

אור טובל, מלח טובלת, מקח טובל וכו'. כן כתוב בכל הספרים. וק' דמאי קמ"ל סתמא דתלמודא הכא כולהי חננהי. אור טובל מתני' דהשולק, מלח מתני' המולח בשדה חייב, מקח מתני' דפ' היה עובר אומר לחברו הילך איסר זה וכו' ומתני' דהמחליף נמי, ותרומה מתני' דפירות שתרמן עד שלא נגמרה מלאכתן, שבת מתני' דכלכלת שבת ומתני' דתינוקות, וחצר בית שמירה כולי' פירקין דהמעביר. אלא נ"ל דהיינו דאשמועינן תלמודא דכולהו שוין דכולהו דרבנן וכיון דגלי לן גבי תרומה דבעינן נגמרה ומקח דבעינן צירוף דשתים ונגמרה מלאכתו ה"נ בכולהו בעינן צירוף דשתים ונגמרה מלאכתו ולא תימא דוקא גבי מקח דלא הוי דאורייתא הקילו ולא בשאר דכולהו שוין והיינו דגרסינן בתר הכי א"ר יוחנן חצר ומקח ושבת אינן תורה כלומר אע"ג דאית להו רמז אפ"ה אינן תורה וכ"ש אור ותרומה ומלח ולא נקט הני אלא משום דהני תלת רמיזי בקראי כדפרישית לעיל ריש פ' המעביר, וכן דעת הרמב"ם ז"ל שכתב פ"ג אחד מו' דברים קובע הפירות למעשרות החצר והמקח והאש והמלח והתרומה והשבת וכולן אין קובעין אלא בדבר שנגמרה מלאכתו וכו'. ודעת הראב"ד ז"ל אינו כן אלא דוקא בשאר פירות הוא דבעינן נגמרה דהיינו גרנן השנוי במשנה ועוד א' משמה דברים המנוים כאן, אבל גבי דגן תירוש ויצהר כיון דעשאן בגרן ומירחן טבלי ולא בעו שום דבר אחרי כן והאוכל מהם כזית לוקה דבגרן ויקב תלה רחמנא. וכן כתב עוד בפ"ד שכתב הרמב"ם ז"ל אין הטבל נקבע למעשרות מן התורה עד שיכניסנו לבית. וכתב הוא ז"ל זהו בדבר שאין לו גרן ע"כ. ונ"ל שלמד הרב ז"ל דבר זה מהא דגרסינן פ' הפועלים א"ר ינאי אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית ור' יוחנן אמר אפילו חצר קובעת ופרכינן עלייהו מההיא ברייתא דתניא אי זהו גמר מלאכתן מלאכת הכנסתן מאי לאו הכנסתן ואפילו בשדה, ומשני לא הכנסתן לבית זהו גמר מלאכתן ואי בעית אימא כי קאמר ר' ינאי בזיתים וענבים דלאו בני גרן נינהו אבל חטים ושעורים גרן בהדיא כתיב ביה, ע"כ הסוגיא משמע דלא בעינן שיראה פני הבית אלא בדבר שאין לו גרן אבל במידי דאית ביה גרן א"נ בור ליין ועוקה לשמן לא בעי פני הבית וכדינו של הראב"ד ז"ל. ואין דבריו מחוורין דהא לדעתו ז"ל לא מיירי קרא אלא בזיתים וענבים ובלבד לאכילה והא

ליכא למימר אלא דההוא דחייה בעלמא היא דהא סתמא דתלמודא דפסחים פ"ק משמע דאפילו במידי דאית בה גרן בעינן ראיית פני הבית דפרכינן עלה דההיא דאמרינן אין ספק מוציא מידי ודאי מההיא דתניא חבר שמת והניח מגורה מליאה פירות ואפילו בני יומן הרי הן בחזקת מתוקנין והא הכא דודאי טבילי הני פירי וספק מיעשרי ספק לא מיעשרי וקא אתי ספק ומוציא מידי ודאי ומוקי לה כר' חנינא חוזאה דא"ר חנינא חוזאה חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. ואי בעית אימא ספק וספק הוא דילמא מעיקרא אימור דלא טבילי וכר' אושעיא דאמר ר' אושעיא מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר. ופי' מגורה אוצר של חטים כמו נהרסו ממגורות ומכניסין בה התבואה אחר שנתמרחה בכרי אמבר בלע"ז, ופי' רש"י ז"ל דכל מגורה בבית הוא ודאי טבילי דהא נגמרה מלאכתו דראה פני הבית. ואי בעית אימא ספק וספק הוא כי היכי דמספקא לן אי עשרינהו אי לא עשרינהו, ה"נ איכא לספוקי אי חל עלייהו שם טבל מעולם אי לא ומעיקרא אימור לא טבול ואע"פ שהן ממורחין ובתוך הבית אימור דעבר להו וכר' אושעיא שהכניסה לבית במוץ שלה ואח"כ דש ומירח וחובת הטבל חל בראיית פני הבית וזה בראיית פני הבית לא נגמרה מלאכתן לחול עליו שם טבל וכשגמר מלאכתן כבר בתוך הבית היו ואין אלו פני הבית אלא כשנכנס דרך פתחים כדתניא חסידים הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר ועכשו מכניסין דרך גגות וכו' לבית כדי לפטרן הילכך לא חיילי עלייהו שם טבל ע"כ. ועוד האריך רש"י ז"ל וכן כתב רש"י ז"ל עצמו בפ' הפועלים דההיא דפסחים פליגא אהההיא אוקמתא ובודאי דקי"ל כר' אושעיא דגרסינן בר"פ אין עומדין היכי דמי הלכה פסוקה אמר רבא כי הא דר' אושעיא וכו' משמע דההיא דר' אושעיא מיירי בתבואה דמגורה נמי אם לא עשה גרן בשדה אלא בבית לא חייל בה שמא דטבל. וכן דעת הרמב"ם ז"ל. ונקטינן השתא דלכל מידי כי אית בהו גרן בעינן ראיית פני הבית אחר שנגמרה מלאכתו מדאורייתא ומדרבנן בראיית פני החצר ורבנן גזור ששה דברים דלהוו טובלין כמו בית מה בית טובל אחר מירוח הני נמי טובלין לכל דבר אחר שנגמרה מלאכתן זהו הפסק הנכון בדברים הללו. ובעינן לכל דבר צירוף דהוי כמו גרן כדאסמכינן לה אקרא דקבצם כעמיר גרנה בפ' הפועלים. ובעינן נגמרה מלאכתו לאפוקי לקצות או לייבש, וגבי מלח בעינן תרתי מלח וצירוף הכי אסקינן לקמן בהדיא:

הכובש עד שיכבוש כל צרכו. אפילו דחזי בעיניה עד שיכבוש כל מאי דבעי לא טביל ולא סגי בייחוד לכך:

השולק עד שישלוק. בעיא היא כלו' כי היכי דגבי כבישה תני הכא דאינו טובל עד שיכבוש כל צרכו בשליקת האור נמי מי נימא דלסגי בייחוד אלא דבעי נמי כל צרכו:
ופשטינן נשמעינא מן הדא דתניא. בברייתא:
המהבהב שבלים באור נטבלו. ומהבהב לשון ולא הבהבה וקתני דנטבלו ומשמע ליה דה"ק דדוקא היכא דהבהבן נטבלו ובודאי דכל צרכו קאמר דאי לא מאי קמ"ל היינו מתני': ודחי לעולם לא תיליף מהכא דבעינן שישלוק כל צרכו במידי דחזי בלי שליקה דשאני הכא דהא מחוסרין מלאכה דלא חזו לאכילה אלא בהבהוב דשבלין קשין הן וע"י האור הוא גמר מלאכתן וכי קא מבעיא לן בדבר דחזי בלי שליקה כגון מלילות והתחיל לשלקן לעולם כי אתחיל סגי ואפילו שלא שלק אסורים כל מאי דייחד:
ומסיק ויידא אמרה. והי דא אמרה: הדא דמלילות חשיבי נגמרה מלאכתם לאדם ואפילו בלא אור הדא ברייתא מלמדנו כן דקתני דחשיב נגמרה בעודן בשבלים מכי חשב לאכלן מלילות ונטבלו דאיכא ראיית פני הבית ולא יאכל מהן עראי עד שיפריש לפי שהכנסתן בחבילין היא גמר מלאכתן שאין סופן לבא לידי גרן אחר וזה גרנן:
לעשותן עיסה לא נטבלו. ואוכל מהן עראי כל זמן שלא דשן ומירחן בכרי שלא נגמרה מלאכתן:
שלא מדעת בעלים. מי טבלי ואסירי בעלים לאכול מהם עראי או לא:
דאיתפלגון הממרח כיריו של חברו. לקמן פ' בתרא איפליגו בה ר' יוחנן וריש לקיש:
א"ר יודן תמן אי אפשר לו שלא למרח. דהא כ"ע עבדי גרן וממרחי הילכך האי דעבד על כרחין טביל אבל הכא מי אית לך מימר דבעל הבית זה היה כובש מי יימר דאין דעתו לאכלן כן, הילכך ר' יוחנן מודי לריש לקיש בכה"ג:
שלקו ברשות ההקדש. אפילו דבר שאינו ראוי אלא בשליקה שהקדישו ושלקו ברשות הקדש ר"ל כשהיה הקדש דלא טביל דדרשינן דגנך ולא של הקדש כדאיתא בריש מכילתין:
על דעתיה דריש לקיש נטבל. דסבר דחצר קובעת מדאורייתא הילכך כשראה פני חצר הוא חולין ושליקה דקודם לכן הויא דרבנן ולא תימא הא נגמרה מלאכתו ברשות הקדש ודמי להא דתנן הקדישן עד שלא נגמרו וגמרן הגזבר ואח"כ פדאן פטורין דכיון דאינה תורה ובתרא תורה קמא לא חשיב ובתרא חשיב אבל לר' יוחנן דתרוייהו דרבנן לא טבל:
הכניסו לחצר בית שמירה. אחר שהקדישו ודעתו לשלוק בענין דלא טביל דלא נגמרה מלאכתו ופדאו ושלקו בזה מודו כ"ע דנטבל: דפריך פשיטא דמה עשה מעשה ברשות ההקדש:

אלא. ה"ק הקדישו ושלקו קצת כמאכל בן דרוסאי והכניסו לחצר בית שומירה ופדאו וחזר ושלקו דהשתא הא עשה מעשה כשהיה הקדש ועוד שהכניסו לחצר ברשו' ההקדש כיון שאחר שפדאו שלקו חייב דהא נגמרה מלאכתו אחר פדייה:

פדאו וצימקו. אחר הפדיון צימקו באור יותר כגון חבושים שעשאן בדבש ויש שרוצין אותן מצומקים מהו: ופשיט אין תימר האור טובל אע"ג דלא נתבשל כל צרכו ה"נ האור פוטר ושליקה דהקדש חשיבא גמר מלאכה ופטר ולא מהני צימוק דברשות חולין לאטבולי: ואין תימר אין האור טובל עד שיבושל כל צרכו אין שליקה דהקדש פוטר דלא שלקו כל צרכו:

טיגנו בשדה מהו. מי טביל והיינו ששם אותו במחבת בלא שמן: ופריך בלא כך אין האור טובל: ומשני אילו אפשר דלא מיתן גביה משח יאות. דבאור סגי, אלא הא מיבעיא לן היכא דהוה בעי משח ולא נתן בו אלא ביבש תקנו באור מי מיקריא נגמרה מלאכתו או לא:

עשה היסב בשדה. כגון שרצה לאכול בשדה בהיסיבה כגון ששותה יין כדמפ' ואזיל אם עשה היסב טובל ואי לא לא טביל:

קצב להיסב ולא היסב. בעיא היא וה"פ מי אמרינן כיון דלא היסב לבסוף אוכל מהן עראי, או דילמא כיון דאמר להיסב מההיא שעתא טביל:

ששחקן. ונתן בהן שמן של חולין דבהאי שמן נגמרה מלאכתו:

שום של חולין ששחקו. ונתן בו שמן של טבל מי אמרינן חריפות השום גרם לשמן עיקר ושמן של טבל דקאמר היינו שלא נתקן אבל לא ירד לעוקה דמצי לאכיל ממנו עראי ולא איפשיטא:

לכוס נטבל. דהוי בור קטן:

לתמחוי. קערה ששופכין בה המאכל של הקדרה ומיירי אפילו בחמין ובלבד שאין היד סולדת כדאיתא בפ"ק:

בתבשיל צונן. עד שאין היד סולדת:

ריקנית. ואפילו צוננת:

לא אמרה כן. אלא שיש בה תבשיל דקדירה קתני גבי תבשיל. וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג שכתב וכן נוטל מן היין ונותן לקערה לתוך התבשיל צונן ואוכל אבל לא לתוך הקדירה אע"פ שהיא צוננת מפני שהיא כבור קטן ע"כ ולא כתב אוקמתא דריקנית:

הלכה ב

תינוקות שטמנו תאנים. בשדה או בגינה לאכילת שבת:

למוצאי שבת לא יאכלו. אביהן או קרוביהן שהן גדולים ואפילו בגינה בלא ראיית פני הבית ולא ראיית פני החצר וטעמא מפ' בפ' המביא כדי יין דכתיב וקראת לשבת עונג כיון דאיקרי אכילה דידה עונג קבעה שאין בה עוד שם עראי וכיון דנחית בהו איסור עראי שעה א' דהיינו בשבת תו לא פקע. והא דנקט תינוקות לאשמועינן דאע"ג דאין להן מחשבה יש להן מעשה כדמפ' יאזיל בגמ':

כלכלת שבת. ואפילו לא באה השבת עדיין:

ב"ש פוטרין. דאכתי לא באה שבת:

וב"ה מחייבין. טעמא מפ' בגמ':

הלוקט כלכלה לשלוח לחברו. בגמ' מפ' טעמא:

מן המעטן. כלי גדול שצוברין בו הזיתים כדי שיתחממו ויתבשל שמנן לתוכן ויהא נוח להוציאו בבית הבד:

טובל אחת אחת במלח. מפ' בגמ' דאע"ג דטובל במלח בעי צירוף כי היכי דחשיב גרן דהיינו כדפרישית בריש פירקין:

ואם מלח ונתן לפניו וכו'. בשתים שצירף בטיבול מלח הוי גרן כדאית' בהפועלים דאע"ג דהא איכא גרן גבי מעטן דשם מקובצין הם אותו גרן לא חשיב דהוי דבר שלא נגמרה מלאכתו דהא לעטנן לעצרן בבית הבד יהבינהי התם הילכך מכי נמלך לאכלן כמות שהן בעו גרן אחר ולא אמרינן דטיבולן במלח משוו להו קבע הואיל ואחת אחת אוכלן. ודקאמר לעיל דמלח טובל היינו בצירוף כדפרישית לעיל:

מן המעטן הטהור חייב לעשר. נראה דגרסינן המעטן כמו המעבד דהיינו האומן שעוטנן ומיירי דהאדם האוכלן הוא טמא כדאיתא בפ' המביא ומשו"ה במעטן טהור חייב במלח ונתן לפניו דאין ראוי להחזיר מותרו דגברא האוכלן טימאן:

מן המעטן הטמא פטור. דשניהם טמאים וראוי להחזיר המותר וכי שקלינהו מעיקרא אדעתא למיכל פורתא ואהדורי שקלינהו ורבנן פליגי עליה דר' אליעזר וסברי דאפילו במעטן טמא אם מולח ונתן לפניו חייב וטעמא מפ' בגמ':

שותין על הגת. עומדים על הגת ושותין. ומפ' לה בפ"ק דשבת שהכניס שם ראשו ורובו דכל זמן שלא הכניס ראשו ורובו לא חשיב שתיית קבע:

בין על החמין בין על הצונן. בין שמזגו במים חמין בין שמזגו במים צוננין:

ר' אלעזר בר צדוק מחייב. פי' רבנו שמשון ז"ל דגזר שמא יוציא הכלי וישתה חוץ לגת דחוץ לגת הוי קבע. ורש"י ז"ל פי' בפ' המוצא תפלין דס"ל דמזיגה שמזגו במים משויא ליה קבע ולא אהני ליה עמידתו על הגת:

על החמין חייב. טעמא מפרש בגמרא:
שחיפה כלכלה בשוק נטבלה. חיפה הכלכלה בעלין ובהוצין למכור בשוק. ולקמיה מפ' שהוליכה לשוק וכגון דפירות שלו ופתחה להראות ללוקחין דהיינו מעשה דאילו גבי גדול משחיפה מיד בשדה הוי טבל כיון דדעתו למכרה כדפרישית טעמא לעיל פ"ק שמא ימצא לקוחות מיד וגזור רבנן במוכר כי היכי דגזור גבי לוקח:
עד שיפתח לשוק. דודאי גדול מחשב כשמחפה לפתוח הכיסוי ולהראות הפירות וכן בקטן לא סגי בהולכה לשוק עד שיפתח ממש דמאי דאיתיה בגדול במחשבה צריך בקטן במעשה:
תינוקות שטמנו וכו'. משמע דבטמנו לחוד סגי אע"ג דלא הוציאום בשבת לאכול וקשיא לרב המנונא לפירושא דר' זעירא דלא סגי בהולכה לשוק עד שיפתח ממש ומוקי לה כשליקטום עם דמדומי חמה של כניסת שבת דהוו מחשבה ומעשה לשבת והוי כאילו הוציאום בשבת לאכול:
דר' יוחנן אמר השבת טובלת. ואפילו ליקטום שלא לצורך השבת כדלעיל פ' היה עובר והכא תני דלא קבעה אלא מפני שלקטום לשבת הא שלא לשבת ועברה שבת עליהן לא:
אפילו לקטום לשבת אוכל מהן עראי וכו'. דדוקא עם דמדומי חמה הויא לקיטתן הוכחה לצורך שבת אבל מבע"י אע"ג דפ' לשבת לאו כלום הוא מ"ט דתינוקות הם כדמפ' ואזיל:
ואפי' עליה דריש לקיש לית היא פליגא. דהא מודי ריש לקיש דאי ליקטן לצורך שבת מיד טבילי לב"ה, והכא קתני דלמוצאי שבת הוא דטביל וא"כ אפילו לריש לקיש קשיא אלא כי היכי דתירץ לריש לקיש תריץ נמי לר' יוחנן דטעמא דמתני' היינו משום דתינוקות ומחשבתן לא הויא מידי דאפילו ליקטום לשבת חשיב כלא לצורך השבת. הילכך בעינן עברה שבת עליהן:
ר' יוסי בש"ר הילא וכו'. מתרץ באוקימתא דאוקימנא לתרוצי לרב המנונא דדוקא משום דתינוקות בעינן ליקטו עם דמדומי חמה דבהכי הוא דחשיב מעשה דגבי גדול אפילו ליקטו מבע"י סגי וה"ה משום דתינוקות הן בעינן טמנו לשבת וכגון דאמרי הכי מה שאין כן בגדול דגבי גדול שבת טבלה ואפילו דלאו לצורך שבת ליקטום:
בכלכלת תאנים היא מתני'. כי היכי דתנן פרק היה עובר דמודו רבנן בכלכלת תאנים שתרמה שאסור לאכול מהן עראי, וטעמא שאין דעתן לעשותן גרוגרות ונגמרה מלאכתן, ושבת נמי כה"ג קבעה דבר שנגמרה מלאכתו מיד דהכי מסקינן בפ' המביא דשבת קובעת בדבר שנגמרה מלאכתו:
אפילו נצרה. לא איתפרש, והענין פרי שלא נגמרה מלאכתו:

בתאנה המיוחדת לשבת. שפירות אותו האילן מיוחדים לאכול מהן בשבת מפני יפין וטעמן ומשו"ה כיון שלוקטן בכלכלה קבעה. וכן פסק הרמב"ם ז"ל וזה לשונו תאנה המיוחדת לו לאכול בשבת וליקט ממנה כלכלה לא יאכל עד שיעשר הואיל ופירות אלו מיוחדים לשבת והשבת קובעת ע"כ. ומשמע מדבריו דאפילו ליקט הכלכלה לאכלה בחול:

כלכלת שבת לא מיזדבנא. ליקטתים מאילן המיוחד לשבת ואפילו בדמים יקרים לא אתננה והיינו טעמא דבית הלל:

אלא בכלכלת שבת. כדמפרש ואזיל:

ולוקט כלכלה לשלחה לחברו. ואי בכלכלת שבת מאי קא מוסיף היינו רבנן: ומשני דהכא קאמר שהוא מקפיד עליה שלא למכרה ככלכלת שבת ור' חייא בר אבא הכא קאמר לא אמר ר' יהודה אלא לענין באילן הדומה לכלכלת שבת. ופסק הרמב"ם ז"ל דלא כר' יהודה בהילכות מעשר:

דרב אמר הוא אסור לאכול. בפ' המעביר אמר רב דדוקא בניו ובני ביתו פטורין משום דאינהו עליה סמיכי הילכך הוי לדידהו דבר שלא נגמרה ופטורין אבל לדידיה איכא למימר דעיקר שמא דלקצות מהני דקא נקיט לאכילה ומיוחדין הן לעצמן וראו פני החצר ומיחייבי וסתם מעטן בחצר קאי או בבית ומשו"ה מקשה דלרב אמאי בעי צירוף ומלח והא איכא ראיית חצר וכיון דאיכא צירוף סגי:

ומשני בעושה מעטן בשדה. הילכך בעי מלח וצירוף:

על ידי זה ועל ידי זה. דתרתי בעינן כדפרישית במתני':

שני מעטנין. א' טמא וא' טהור:

דברי הכל מותר. וכי קבלו מן המעטן טהור דטימאן להני דשקל הא יכול הוא להחזיר המותר למעטן האחר טמא דיליה:

אין לו אלא מעטן א'. לא שלו ולא של חברו ליכא אלא אחד:

דברי הכל אסור. דהא אין לו להחזיר המותר דהא מעטן טהור הוא והמעטן שנתנן לו טמא:

כן אנן קיימין. בהכי פליגי מדאית ליה מעטן טהור אלא שהאומן טמא ולחברו מעטן טמא ר' אליעזר סבר חשיבי כאילו אית ליה טהור וטמא דאדם מחזיר מותרו על מעטן חברו ורבנן סברי אין אדם מחזיר וכו' הילכך אכילת קבע חשיבא וחייב:

שהוא קבע. כי מזג ליה בחמין דאדעתא למשתייה כוליה מזג ליה דהוי קבע דהא אינו ראוי להחזיר המותר שמקלקל היין שבגת ואפילו על הגת שתי אסור:

שהוא עראי ויכיל מחזרתיה. מזיגת צונן לא משוויא ליה קבע דדילמא שתי פורתא ומהדר ואפילו חוץ לגת שרי:

א"ר יוסי בש"ר זעירא. ר' יוסי לא שמע השמועה מר' זעירא אלא אחרים אמרו לו משמו:

ר' יונה זעירא בש"ר אלעזר. ור' יונה אמר שהוא שמע מר' זעירא עצמו דתרוייהו ר' יוסי ור' יונה אמרי דר' זעירא אמר לה בש"ר אלעזר:

אף מה שבלגין לא נטבל. דרבנן שרו אפילו לקח יין מן הגת בלגין וכ"ש הכניס ראשו ורובו על הגת דטעמא דיכול הוא להחזירו לגת דלא נגמרה מלאכתו כדתנן פ"ק יין משירד לבור ויקפה ר' עקיבא אומר משישלה:

הלכה ג

המקלף שעורים. לאכלן קלופים חיים:

מקלף אחת אחת. בגמ' מפ' דסיפא דוקא ברישא לאי דוקא דשתים פטור ושלש חייב:

ואוכל ופטור מן המעשר. דכה"ג אכילת עראי היא ובלא נתמרחו קאי שמקלפן מתוך שבולת שלהן:

חייב במעשר. דהוי ליה קבע:

המולל מלילות של חטין. שמשפשפן בידו להסיר קליפתן כשהן רכין:

מנפה על יד על יד. גרסינן בה"א ובערוך פי' מנענע מיד ליד שילך לה הקליפה מלשון נפה. וכן גרסת הרמב"ם ז"ל:

ואוכל. בלא מעשר:

לתוך חיקו. בשולי בגדיו שקורין פאלדאש בלע"ז:

מקלף תרתיי תרתיי. בלא מעשר דסיפא דוקא:

בשעורים. שהגרגרים גסים יותר מהחטים:

וא"ר יונה וכו'. תלמודא קא מפסיק השמועה אי בר אמי גרסינן או בר רב אמי:

אי כולהן בר אמי וכו'. דזה שהיה עם רב הונא בר חיננא היה רב תחליפא בר רב אמי ולא רב תחליפא בר אמי דעלמא:

ואי כולהן בר רב אמי. כלומר והיותר ברור אצלי הוא דכולהי בר רב אמי נינהו:

וחויין ליה. והגידו לו לר' אלעזר שהיה רבם:

עד קשרי איצבעתיה. דמנפה דמתני' דשרי לא תימא דכל היד דוקא אלא דוקא עד סוף קשרי האצבעות מנפה הוא דהוי עראי אבל בכף ידו קבע הוי והגידו לו למר שיגיד להם מה היה בדעתו:

והוון סבין מיניה. רב הונא בר חיננא ורב תחליפא היו זקנים יותר מר' אלעזר:

והפך אפוי. ר' אלעזר לכותל בכעס שלא רצה לקבל את דבריה' כדאמרי' בעלמא אהדרינהו רב יוסף לאפיה:

וחוי לון מלא שיעלון. מלא פיסת ידם ואפילו בכף שרינן דהכי משמע מתני' דקתני אם נתן לתוך חיקו חייב הא כל ידו שריא:

לא בקנון. כלי הוא וראשו א' רחב והשני עשוי כמין מרזב קצר וניתן השעורים בו לנפותן:

תמחוי. קערה גדולה ששופכין הקדרה בה ומשם מחלקין לקערות ולקמיה מוקי לה דבאין סמוך לגרן מיירי:

עד כגרוגרת. אז הוי תולדה דדש ומחייב:

וכא את אמר הכין. דיכול לנפות שלא בקנון כל מה שירצה:

שאני הכא. דיכול להחזיר המותר דאין מנפה אלא קליפת השבולת אבל מקלף דרישא אף קליפה שנייה הוי ואין מחזיר:

בד"א. דנתן לתוך חיקו חייב שאינו סמוך לגרן:

שהוא מחזיר את המותר. ופטור ואפילו יותר מכן דהיינו אפילו נתן לתוך חיקו לא הוי קבע וגבי שבת לא תליא בהכי אלא מלאכת מחשבת הוא דאסרה תורה ולא חשיב דש פחות מכגרוגרת וגרוגרת חייב:

הלכה ד

כוסבר שזרעה. קוליינדרו בלע"ז:

שזרעה לזרע. דהניחה במחובר עד שתוקשה ויצאו גרעיני זרעה בתוכה ויחבוט אותן כמו קטנית:

ירקה פטור. אם בא ללקוט ממנה עלין לתתם בקדרה כשהן רכין פטור מלעשר דבטלי עלין אצל זרע:

לירק. לאכול העלין בקדרה כשהן רכין כשאר ירק:

מתעשרת זרע וירק. דמחשבתו משויא לירק איכל ואם הניחו לזרע בזרע לא מבטל עלין מתורת אוכל הילכך מתעשרות נמי עליו:

השבת. אניטו בלע"ז:

זרע וירק וזירין. בין במחשבת אוכל על כולם בין שלא במחשבה בין כשלקטו כשהוא ירק בין שליקטו כשהוא זירין דהיינו לאכול קלחיו טאליוש בלע"ז ובין שהניחו עד שצמחו גרעיניו בתוכו והוקשו וחבטן צריך לעשר כל אחד ואחד דאורחיה למיכליה זרע וירק וזירין דכולהו הוו להו אוכלא ואפילו זרעה לזרע בלחוד ס"ל לר' אליעזר הכי ומפ' לה בפ"ק דע"ז בדגנוניתא שבת הגדל בגינה הוא דראוי לאכול זרע וירק וזירין אבל

הגדל בשדות מודי ר' אליעזר לרבנן דאם הניחו לזרע דאין מתעשר ירק וכ"ש זירין ורבנן פליגי עליה וסברי דאין לך דבר שזרעו לזרע בלחוד שמתעשר זרע וירק אלא שחליים וגרגיר בלבד:

שחליים. בירוש בלע"ז:

גרגיר. אירוקא בלע"ז:

ובפ' בכל מערבין תניא השחליים והגרגיר שזרען לירק מתעשרין ירק וזרע זרען לזרע מתעשרין זרע וירק. ופי' ר"י ז"ל דלהכי תני הכי ולא ערבינהו לאשמועינן דהיכא דזרעה לירק הוי ירק עיקר ומתעשר הכל לאחר לקיטה כירק בין ירק בין זרע ואם זרעה לזרע מתעשר הכל אחר זמן הראוי למעשר זרע ולא בתר לקיטה ע"כ. ומעשר זרע היינו אחר גמר הפרי כדקיי"ל בפ"ק דר"ה:

תמרות של תלתן. הן הלולבין הרכין שמוציאין האילנות בימי ניסן וכל זמן שהן זקופין למעלה כתמר קרויין תמרות ויש בני אדם אוכלין אותן כן פי' בערוך וכן רמב"ם ז"ל הן דברים נכונים ולא כפי' רש"י ז"ל בפ' כיצד מברכין ובפי"א דמס' פרה תנן בהדיא גבי אזוב דתמרות הוו אותן שלא הנצו כל עיקר:

תמרות של תלתן. אפילו שזרעו לזרע מיירי והכי איתא בגמ':

חייבות במעשר. ורבנן פליגי עליה ואמרי דאין חשובות אוכל ובטלות הן לגבי הזרע כדאיתא לעיל בריש מכילתין:

צלף. מין אילן קטן קפריר בלע"ז:

תמרות. פירשתים:

אביונות. הוא הפרי:

קפריסין. הוא קליפה ונרתיק שסביבות הנץ כעין שיש לורד. וכתב רמב"ש ז"ל דמשו"ה שנה צלף דר' אליעזר בהדי תמרות תלתן משום דר' אליעזר ס"ל כב"ש דצלף הוי ירק וחשיבי תמרות אוכלא, ור' עקיבא סבר כב"ה דסברי מין אילן הוא ותמרות וקפריסין לאו פרי הוא אלא דומיא דקורא וקליפין בעלמא הן ואין חייבין במעשר:

הכא גבי לקיטת הירק גרסינן מרעיות. ואית דגרסי מריות והכל אחד ובלעו העין כי אורחא דתלמודא טונא טוענא מסותא מסחותא. ופי' מלשון מרעה שהצאן גוזזין וכורתין העשבים והענין הוא דאע"ג דאמרי רבנן דאין שום דבר עולה למחשבת ירק וזרע אלא שחליים וכו' הכא אשמעינן חזקיה דאפילו דלא פי' לירק בהדיא המעשה הזה משויא ליה כדבור והיינו שלקט החליפין הרכין מזמן לזמן כדרך השחת ומתגדל יותר ומתעשר מירקו על זרעו ואע"ג דזרעה לזרע מקודם. וכ"ת ליקט למה תיפוק לי דאינו מונע מים

דסתם ירק אינו מונע ממנו מים כדאיתא פ"ב דשביעית, תריץ דלא אהני השקיית מים אלא במחשבה פשוטה והכא לא סגי אלא בתרתי השקאה וליקוט עלים ומוכח בפרק שדה הלבן דאהני לצירוף ומעשר מזה על זה והכל לשנה אחת, ועוד דאהני בן דהיינו ירק כמו אב דהיינו זרע ומעשר מירק על זרעו כדאמרינן גבי פול המצרי. ותנא שתים ושלש היינו ג' בדשן כגון בעדית ושתים בכחוש כגון בבינונית. ודגבי מורביות פלוגתא דר"מ ורבנן במס' שביעית פ' שדה הלבן וה"ת וה"ק שתים לר"מ ושלש לרבנן. וגבי לקיטות מניעת מים גרסינן מורביות וכדפי' בשביעית וענינו מורביעות לשון רביעה שהוא לשון רביצת מים דמניעת מים מעשה רבא דבעי שיוקש זרעו וירקו מבטל ליה ופטור:

מורביות. קמאדא בלע"ז וגבי אבנים קתני נמי הכי במס' שביעית, והיינו כדמפ' בפ' שדה הלבן גבי פול המצרי דכי חישב עליו מעיקרא לירק דדינו להבא ונמלך וחשב עליו לזרע לדונו לעבר אין מחשבת זרע חלה עליו אלא א"כ מנע ממנו מים שתים ושלש מורביות. וטעמא דמילתא דכשליקט ממנה העלין שתים ושלש לקיטות בזמנים הראיי' ללקוט העלין הידועים לגננים באה במחשבת ירק ובתר לקיטה נמי תליא מילתא וזרעה וירקה חדא הוא. וכן לענין אי חשיב זרעה לזרע לפטור הירק אי מנע ממנה שתים ושלש עונות מים כדי שתתקשה זרעה דבהכי נרא' דדעת שלימה יש לו לזרע לזרע חשיב ולא לירק ולאו בלקיטה תליא מילתא אלא בתר גמר פרי:

מתעשרת לשעבר. שאם היתה שנייה ונכנסה לשלישית דשנה שעברה מעשר שני ושנה הנכנסת מעשר עני כיון דפי' לזרע חיילא מחשבה והכא במניעת עונות תליא מילתא וכי תנא דקיימא לו מחשבה על מחשבה כדי שיעשר מזרעו על ירקו וכו' בעינן דהביאה שליש לפני ר"ה וגם לקט ממנה לפני ר"ה כדמפ' בסיפא לחול שניהם כאחת דשליש קמי ר"ה ככלו דמי ועוד מחשבה דירק קיימת כיון דלקט לפני ר"ה:

מתעשרת להבא. דירק בתר לקיטה אזלינן:

מזרעה על ירקה. דבהני ג' מדות דקתני היינו דלא באה מחשבתו לעקרה משנה שעברה אלא לעולם קיימא במחשבה ראשונה שחישב בה לזרע ואהני לחיובי הירק ומצטרף זרע עם ירק וירק עם זרע לשנת הזרע דהיינו מעשר שני דאיכא תרתי לטיבותא הבאת שליש ולקיטה לפני ר"ה כדמפ' בסיפא דקסבר האי תנא כר"ש שזורי בפול המצרי בפ"ב דשביעית דאיפסיקא הילכתא כוותיה דבתר שליש אזלינן הילכך אפילו הניח הזרע מללקט בשנית ולקטו בשלישית כיון דאיכא תרתי הביאה שליש וליקטה קמי ר"ה מעשרין אותה מעשר שני. אבל אם הביאה שליש לאחר ר"ה אם לקט בשנייה דהיינו לפני ר"ה זרעה לשעבר הוא ובתר ההיא שתא הוא דשדינן ליה ואפילו הביאה שליש

אח"כ מעשרין אותה מעשר שני דכל זרעה לזרע דמיא דקטנית וקסבר כמתני' דאורז ודוחן בפ"ב דשביעית דבתר השרשה אזלינן בהן ואע"ג דהיינו אילו אין כאן מחשבה אחרת מעורבת אבל יש כאן מחשבת ירק ואין בו הצלחה מיד דדרכו ליגדל על כל מים ומ"מ כיון דיש לקיטת ירק כאן סליק דרגא דמיחייב קמי ר"ה וגריס דסלקינן דרגא דאע"ג דינקי מהדדי קדושות חלוקות קיימות הן ועומדות וזרע קדוש לקדושתו וירק קדוש לקדושתו וכיון דלא הביא שליש לפני ר"ה לא הוי זרע עיקר לטפול אליו ירקו בהדי זמנו הילכך לא מצטרף ירק בהדי ירק ולא ירק בהדי זרע ואין מעשר מזרעה על ירקה דהא ירק תקינו דבשעת לקיטתו עישורו וגבי זרע אזלי בתר השרשה וכר"ש שזורי הילכך זרעה מתעשר מעשר שני דהיינו לשעבר וירקה מתעשר השתא מעשר עני כדפרישית:

ליקט ממנה לאחר ר"ה. וגם לא הביאה שליש לפני ר"ה:

בין זרעה בין ירקה מתעשר להבא. דאין כאן טעם לאחשובה להשרשה דקמי ר"ה דכיון דמחשבה דירק הוי איפכא ממחשבת זרע דזרע קדוש דהוי שני וירק חולין דהוי עני או איפכא וינקי מהדדי ועוד דירק דרכו ליגדל על כל מים ואילו זרע לא הצליח דלא הביא שליש ועוד דלא לקט ירק שיחול בשנה שנייה הילכך בין זרע בין ירק שדינן להו לשנה שלישית וכ"ש אם זרעה לירק בלחוד ירקה וזרעה מתעשרין להבא כדפרישית והכא לא תני אלא ג' מדות ראשונות דפול המצרי ישלש מדות אחרונות דנמלך לא תני והרוצה לעמוד על עיקרן של דברים יעיין במס' שביעית פ' שדה הלבן ושם הארכנו במדות דר"ש שזורי ופירש' מה הן הלכה ומה הן שלא כהלכה דקיי"ל כשמואל הכל הולך אחר גמר פרי ולא אזלינן בתר שליש לא בקטנית ולא בתבלין וכוסבר תבלין הוי:

ואינה מתעשרת ירק. רבנן קתנו לה וס"ל דירק לא חשיבא אלא א"כ חישב עליה:

אין לך מתעשר זרע וירק. וקס"ד אפילו זרעו לירק:

מה פליגין. רבנן אדר"ג בחרדל כשזרעו לזרע ולא נתן דעתו אתמרית הילכך לא חשיבי:

בביתניין. שם מקום:

בירק היתר דברי ר' אליעזר. בתוספתא תני לה גבי חרדל שזרעו לירק וחישב עליו לזרע דקתני מתעשר זרע וירק דפליג ר' אליעזר דאפילו חישב לירק וזרע ירקו לא חשיבי:

לא אמרו אלא דברי ר' אליעזר. ור' אליעזר שמותי הוא אבל רבנן פליגי עליה וסברי דכל מקום דחשיב לירק ירקו חשיב ואפילו גבי תלתן דלא הוי מאכל לרוב אדם. ונראה דהה"נ גבי צלף אי חשיב עליה לירק דמודי ר' עקיבא לרבנן. ופסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב דהל' תרומות כרבנן, וז"ל תמרות של תלתן ושל חרדל ושל פול הלבן ושל צלף פטורין מפני שאינן פרי בד"א כשזרען לזרע אבל זרען לירק הרי אלו חייבין ע"כ. ואחר זה כתב

דתלתן אע"פ שאינו מאכל אדם כשיקשה הואיל ורוב האדם אוכלין אותו בתחלתו הרי הוא חייב בתרומה ובמעשר ע"כ. וזה הדין דזרע תלתן משמע בפ' בתרא דתרומות דחייב בתרומה ומעשרות כמו כרשינין. וטעמא דראויה לאכילה כשהיא צמחונין כדתנן במס' מעשר שני. והשיג עליו הראב"ד ז"ל ואמר א"א הרי הוא סותר דבריו למה שאמר למעלה בתמרות של תלתן דומה למעלה שר' עקיבא חילק על ר"ג וכאן הוא פוסק כר"ג לומר שלא חלק ר' עקיבא אלא על ר' אליעזר בצלף ע"כ. ודבריו תמוהין בעיני דמה שכתב למעלה דתמרות תלתן אין חייבות כשזרע תלתן לזרע רבנן קאמרי לה הכא בגמ' להדיא ולאו משום דסבר הרמב"ם ז"ל דר' עקיבא פליג על ר"ג דהא ר' עקיבא לא איירי אלא גבי צלף ותו לא. ודינא דתלתן ברור הוא כמו שהוכחתי. ומה שכתב דראוי באכילה בתחלתו לאו משום שיהא חייב במעשר ירקו אלא ראוי לאכילה הוא דקאמר כדתנן גבי מ"ש דתאכל צמחונין דהכי הוא דחזי. ולא קשה לי בדבריו אלא שכתב תנאי בתמרות צלף דהיינו זרען לזרע ולב"ש דסברי דירק הוא א"ש אבל לב"ה דאמרי דאילן הוא הוו להו תמרות כמו קורא בדקל ולא שייך בהו זרען לירק:

שזרען לירק. לאכלן בירקן:

זרען חייב במעשר. ואע"פ שלא זרען מתחלה לכך:

עוד היא דר' אליעזר. מי שישוה בהדי הנך כר' אליעזר דסבר דלא חשיב ירקו ורבנן סברי דחשיבי:

משום קליפה. גבי ערלה מיירי דס"ל דקפרס הוי שומר לפרי ודרשינן את פריו את הטפל לפריו ואע"ג דר' עקיבא סבר דלא הוי פרי היינו לענין מעשר אבל לגבי ערלה מודי דאסירי:

איליין ביטיתא. היינו אביונות דהיינו הפרי עצמו והיו כובשין קפרס דערלה ולא היו זורקין אלא האביונות לבדן והכי ס"ל בפ' כיצד מברכין דקפרס לאו שומר חשיב דכי שקלינן ליה לא מיית פירא:

מרימין. משליכין תרגום ותשלך ורמת:

אסבראי ר' זעירא. אסברא לי ר' זעירא דהא משום שומר לפרי להוי אסור:

ומסיק דפרי מלמעלה וקליפין מלמטה. וגדל הפרי בלא הקליפה והכי מסיק התם היכא אמרי דהוי שומר לפרי היכא דכי שקלית ליה לשומר מיית פירא הכא כי שקלת ליה לא מיית פירא:

הקפרס והתמרות מין אחד. ואכולהו מברכין בורא פרי האדמה דירק הם:

אבל לא מהן על האביונות. דאביונות הוו פרי האילן ונמצא תורם ממין על שאינו מינו:

וליי דא מילה. ולהי דא מילא ולאי זו דבר:
שאם היתה נכנסת לשלישית שהוא מפריש ופודהו ונותנו לעני. כלומר שאם היו משנה שנייה שנכנסה לשלישית ונלקטו קודם ט"ו בשבט מפרישין מעשר ראשון ואח"כ מפריש אחר ופודהו ונותני לעניים ואוכל פדיונו בירושלם בתורת מעשר שני ונמצא כמי שהפריש מעשר שני ימעשר עני דאי בתר אילן שדינן ליה ואילן ר"ה שלו ט"ו בשבט נמצא שזה מעשר שני הוא, ואי בתר ירק שדינן ליה נמצא מעשר עני הוא דר"ה שלו תשרי ובודאי דהך ברייתא אתיא כב"ש דמספקא להו בסמוך גבי צלף אי אילן הוא ואי ירק הוא דאילו לב"ה פשיטא להו דצלף מין אילן הוא כדאיתא בסמוך. וכן דעת הראב"ד ז"ל ואין לפ' דדנו ביה כדדנו גבי אתרוג דהא טעמא דאתרוג הוא משום דדרכו לגדל על כל מים כדאיתא בריש קידושין. אבל צלף אין דרכו ליגדל על כל מים. ודעת הרמב"ם ז"ל פ' ראשון דהילכ' מעשר שני דדנו ביה דין אתרוג. ונראה שהכריחו לשון הגמ' שפירשו וליי דא מילה משמע דלענין מעשר בדוקא הוא דדנו הכי משמע דלאו ב"ש קתני לה דלב"ש הא איכא נמי לענין כלאים בכרם כדאיתא בריש כיצד מברכין. ומ"מ המחוור כדברי הראב"ד ז"ל:
כלאים בכרם. דדילמא הוי מין ירק והכרם אסור בהנייה:
ואינו כלאים בזרעים. דאילו אי הוי מין זרעים זרעים בזרעים הוא ובהרחקה שלו סגי ואי מין אילן הוא כ"ש דסגי:
אינו כלאים. דס"ל דודאי מין אילן הוא:
הכל מודים שהוא חייב בערלה. לב"ה אתי שפיר ולב"ש ספוקי מספקא להו ועבדי הכא לחומרא והכא לחומרא הכי מפ' לה בפ' כיצד מברכין:
עולה מגזעו. מין אילן שאינו מוציא עלין אצל שרשיו אלא אחר משך גזעו והרי כרוב. עושה אורך גזעו ואחר מוציא נוף העלין למעלה והוא ירק:
כאן בודאי כאן בספק. כלומר כל המוציא עלין משרשיו ודאי ירק הוא והמוציא עלין מגזעו יש ממנו אילן ויש ממנו ירק. ובפ' כרם שחרב מייתי לה:
הדרן עלך פרק הכובש:

פרק ה

הלכה א

העוקר שתלים מתוך שלו. דרך הגננים כשזורעין בצלים וכרישין זורעין אותן תכופים ורצופים וכשצומחין וגדלים מעט תולשין אותן ועוקרין אותן משם ונוטעין אותן במקום

אחר מפוזרים ומרווחים ומשביחין הם שאם היו מניחין אותן כן רצופין כיון שהן תכופין זה לזה כל אחד יונק מיניקתו של חברו הילכך כיון דלא נגמרה מלאכתו דצריך שיגדלו גופן ויתעבו שרי לשתלן ואין כאן משום זורע טבל ואם רצה לאכול מהן אוכל ואפילו ראו פני הבית דלא נגמרה מלאכתן:

לקח במחובר לקרקע פטור. דאין מקח קובע במחובר ודמי לבעל השדה עצמו כיון דשלו הם במחובר לא שייך הכא תקנתא דרבנן:

ליקט לשלוח לחברו. שתלים בשביל חברו שיטע חברו לתוך שדהו המלקט פטור. ובגמ' דייק דהאחר חייב והאחר מעשרן ואפילו חבר ששולח לחבר:

נמכרין בשוק. אסיפא קאי ואם גדולים כל כך שנמכרים בשוק נגמרה מלאכתן הוי וחייב האחר יאם לאו פטור:

לזרע. שיוקשו ויבא בהן הזרע כדי לזורען לשנה האחרת:

חייב. דמפקיע מידי מעשר הוא דתנן בסוף פירקין דזרע לפת וצנונות ושאר זרעוני גנה שאין נאכלין פטור מן המעשרות דלא הוי אוכל וכיון דחזו לאכילה השתא חייבין. ובגמ' פליגי אמוראי כשנטען לאכול אי פטור אי לא:

שהשרישו בעלייה. דוקא בעלייה אבל בקופה לא עלו מידי טומאה כדאיתא בגמ':

טהרו מלטמא. דכזרועין דמו וטהורים הן ואפילו היו טמאים מעיקרא דהתורה ריבתה בטהרת זרעים כדאיתא בגמ'. ואע"ג דלענין מעשרות אין צריך לעשר על הגידולין אלא הרי הן בחזקתן כדאיתא בגמ' ובתוספתא:

והם מגולין. עלין שלהן מגולין כדרך גדילתן:

כנטועין בשדה. מפ' בתוספתא ואסורין בשביעית וחייבין במעשרות. ונראה דלענין שבת נמי התולש מהן בשבת חייב חטאת. וכן כתב ר"י ורבני שמשון ז"ל:

ר' עקיבא היא. מתני' דשרייא נטיעה דהיינו זריעה בלא מעשר ר' עקיבא היא:

דתנינן תמן. בפ"ק דפאה עד שימרח וכו' דהכי תנן פ"ק דמכילתין דגבי תבואה לאו גמר מלאכתו חשיבא עד שימרח ושרי לזרוע ואין כאן משום זורע טבל ורבנן פליגי עליה וסברי דאע"ג דאכילת עראי שרי בלא נגמרה מיהו זריעה לא שרינן:

חטים גמר מלאכה. דמירוח הוא צרכו של בעל הבית שלא יגנבו מהחטים אבל החטים כבר גדלו כל צרכן ופליגי רבנן עליה מה שאין כן בשתלים דבצלים וכרישין:

מודי ר' עקיבא לחכמים בלפת וצנונות. דסיפא מודי בהו ר' עקיבא משום דכשנוטען לזרע הם נפסדים ואיכל שלהם נפסד וזרען לא חזי לאכילה:

וחטים אינן פסדין. קס"ד דמשום זרעו כלה הוא ומש"ה פריך דהא חטים נמי זרעו כלה הוא כדאיתא פ' הזורע בתרומות:

ומשני חטים יש להן גרן אחרת ואלו אין להן וכו'. דחטים שרי ר' עקיבא לזרוע דכי מלקטן אח"כ עושה גרן ואין נפקעין מן המעשר לעולם אבל אלו דזורען לזרע שוב אין להן גרן דליחייבו ואי שרינן לנטען אנו מפקיעין אותם מן המעשר בידים משו"ה מודי ר' עקיבא:

הוא אסור לאכול. חברו המקבל חייב דמקח קבע לו ובנכנסו לבית שמירה קאמר, כדמפ' ואזיל:

מה דאמר רב. היינו כשהכניסו לחצר בית שמירה וחצר קובע דבר שלא נגמרה מלאכתו כר"מ דפ' היה עובר דמקח קבע דשל"נ והכא גבי שתלים הוי דשל"נ:

מתני'. דייקא דהמקבל אסור לאכול וכו':

הא בתלוש. דומיא דמחובר קבע ואע"ג שלא נגמרה מלאכתו. ונ"ל דרישא דמתני' נמי דייקא דתנן העוקר שתלים מתוך שלו ונוטע לתוך שלו פטור הא אחר נוטע חייב הנוטע וטעמא כר"מ דס"ל פ' היה עובר דמקח קובע וטובל דשל"נ:

דר' יהודה היא. ופטור דקתני לאו משום לא נגמרה מלאכתו הוא אלא ה"ק כל המלקט לשלוח לחברו פטור מלעשר דהא ידע המקבל דדברים הללו דרך לשלחן כשהן טבל:

עטנין. זיתים עטונין אותן שתחת הזית שאין השמש זורח עליהן ואינן מתבשלין יפה משימן בכלי ששמו מעטן עד שילקו ויתרכך וישתנה מראיתן:

הוצני פשתן. שהזריעו על הדרך שפירשתי במס' פאה פ' ב"ש:

צריך לעשר. המקבל ולא יאמר חבר שלחן לי וודאי עישרן:

ע"ה גבי תרומה לאו כחבר הוא. דהא לא נחשדו עמי הארץ על התרומה כדאיתא בסוף מס' מעשר שני, ואפ"ה קתני בתוספתא דמעשרן ודאי ואפילו תרומה מפריש ורבנן פליגי עליה דר' יהודה בתוספתא דתניא התם וחכמים אומרים הרי הן ככל הפירות ואין מעשרן אלא דמאי:

ליטען לזרע או ליטען בח"ל. ובכל שתלים דעלמא מיירי ואפילו נוטען לאכילה לכשיגדלו ובהדיא תני לה בתוספתא גבי עוקר שתלים סתמא:

או להפקר. שנוטעין שיגדלו ליתנן לעניים:

למכרן לגוי. עכשו וכל הני הוו להפקיעם מן המעשרות והבקר אוקימנא לה במבקיר הגידולין וזרע בראויין לאכילה מוקים לה ויש להן גרן אחרת כדלעיל ואפ"ה מפקיע הוי כיון דזורע בלאו [?(ד) מעשר] ומשו"ה חייב לעשרן קודם שנוטען ולא שנייא בין לזרע בין להפקר:

תמן תנינן וכו'. בתמיה כלומר למימרא דלא שני לן בין זרע להבקר דבתרוייהו ס"ל דאסור לזרוע ואסור להבקיר קודם שיעשר ורמינהי לעולם הוא נותן משום פאה ופטור מן המעשרות עד שימרח. כלומר והא פאה הבקר לעניים הויא ופטור מן המעשרות הוא ולא פליגי רבנן עלה דמילתא וגבי נוטל מן הגורן וזורע הוא דפליגי כדאמרינן לעיל וטעמא דהאי שכיחא והאי לא שכיחא ובמילתא דלא שכיחא לא גזור:

וכא את אמר. דלהפקר חייב לעשר קודם לכן:

הוא מבקיר על הכל. גבי פאה מבקיר לגמרי מיד ומבקיר בעין יפה ולא גזור:

ברם הכא הוא מבקיר על הגידולין. דהשתא אינו מבקירן דהא נוטען שיגדלו דסתם זורע ח"ל להפקיעו מיד הוא רוצה כיון דהשתא דאינו מפקירן אלא גידולין דהיינו הזרע אין כאן בעין יפה מפקיר, ודילמא מימליך אח"כ וחייבום רבנן במעשר:

והא תנינן ח"ל. דמיד מפקיען דהא עוקרן מכאן לנטען ח"ל ומיד פוקען:

חוצה לארץ שנייא היא בין עיקר לגידולין. בתמיה. וה"נ נימא גבי הבקר דמיד מבקירן:

תמן לא שנייא בין עיקר לגידולין. הא כדאיתא והא כדאיתא ומתני' דהפקר שייך בה חילוק בין עיקר לגידולין:

על דעתיה דר"ש בן לקיש דו אמר טבל בטל ברוב. פלוגתייהו בפ' אוכלין עראי גבה דההיא דתנן הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה ונותן לתוך עיסה שהורמה חלתה אם אין לו פרנסה ממקום אחר מוציא חלה על הכל וטעמא דטבל במינו בכל שהוא ופליגי עלה לריש לקיש מדרבנן ולר' יוחנן מדאורייתא והשתא בשלמא לריש לקיש דאמר טבל בטל ברוב מדאורייתא משו"ה מחייבין לעשורי להאי גברא שבא ליטע השתלים להפקיר הגידולים כשיבואו כדקתני טעמא מפני שמוציאן מן המעשרות דעיקר הגדל בארץ בטל היא אצל הגידולין:

אלא. לר' יוחנן דאמר אין הטבל בטל ברוב אמאי גזור עליה לעשורי:

ימתין עד שיגדיל ויעשר לפי כולו. דלר' יוחנן ליכא שינוי בין גידולין לעיקר דכדקאי קאי ואינו מוציאן מידי מעשרות ויעשר לפי כולו כדאיתא התם: ומשני דכי פליגי היינו בטבל דאורייתא אבל בטבל שנטבל מדבריהם כ"ע מודו שהטבל בטל ברוב והכא בשתלים דירק עסקינן דמעשר ירק מדרבנן הוא ובטל ברוב ומפקיעו מידי מעשר ומשו"ה גזור:

והא תנינן כיוצא בו. משנה היא בפ' אוכלין עראי והתם קאי גבי הנוטל שאור מעיסה שלא הורמה חלתה וכו' מוציא חלה א' על הכל:

זיתי מיסוק. כמו ענבי בציר דלשון מוסק בזיתים כלשון בוצר בענבים וזיתי ניקוף בענבי עוללות מלשון כנוקף זית כעוללות בציר ושניהם לעניים ופטורין מן המעשר וכשנתערבו

עמהם מיסוק ובציר דחייבין במעשר אם יש לו פרנסה ממקום אחר מפריש עליהם לפי חשבון כדאמרינן גבי חלה ואם לאו רואים כאילו הכל חיוב לענין תרומה ותרומת מעשר ומפריש מהן לפי כולן. והא הכא דסתם ענבים אפילו דעוללות לדריכה קיימי וזיתים אפילו דמיסוק לשמן קיימי ולא טבילי אלא מדרבנן וקתני סתמא אע"ג דזיתי ניקוף הוו רובא מפריש גם על זיתי ניקוף ומוקי לה בשמן זיתי מיסוק דשמן נגמרה מלאכתו הוא והוי טבל דאורייתא:

לאכול פטור. כלומר אין צריך לעשרן בעת תלישתן הזאת שעתיד לעשותן אגודות כשיבוא לאכלן אחר גידולן כרצונו ואז בתלישה שנית מעשרן:

מפני שהוא גרנן. ממתני' פריך דמשמע דטעמא הוא שאין לנו גרן אחר אלא זה ובשלמא לר' מנא ניחא:

מפני שמכניסן מן השני לעני. ר' חנינא אתא לתרוצי מתני' לר' יוחנן משום דמכניסן מן השני לעני, כלומר דפעמים שתולשן בשנה שנייה שדינה מעשר שני ונוטען ועתיד לחזור ולתולשן בשלישית שדינה מעשר עני. ונמצא מוציא ממעשר שני ומכניסן למעשר עני. א"נ פעמים שתולש בשלישית שדינה מעשר עני ונטען וחוזר ותולשן ברביעית שדינה מעשר שני משו"ה מעשר להו השתא וזהו פי' מפני שהוא גרנן אליבא דר' יוחנן:

ערימה של בצלים שהשרישה. כן דרך הבצלים לעשות צמחונין ואפילו עשויין ערימה:

התולש מהן בשבת פטור. אבל אסור, מאי טעמא דאינו רוצה בהשרשתן וגבי שבת בעינן מלאכת מחשבת:

מאי אכפלה שבת גבי מעשרות. דאע"ג דלגבי מעשרות הן בחזקתן דכי תנן דמחייב במעשרות ושביעית היינו כי נפלה עליהם מפולת הא לא נפלה לא מחייבי ואיתא בברייתא הכי בגמ' אבל לענין שבת משמע דחייב חטאת דדמי למאי דאמרינן פ' שמונה שרצים האי מאן דתליש פיטרא מאונא דחצבא חייב משום עוקר דבר מגידוליו וה"נ הכא כיון דאורחייהו לעשות צמחונין עוקר דבר מגידוליו הוא:

ופריך ולא תנינן. בפ"ק דכלאים דתנן התם הטומן לפת וצנונות תחת הגפן אם היו מקצת עלין מגולין אינו חושש משום כלאים ולא משום שביעית וכו' אלמא דכיון דבחזקתם למעשר ניטלין בשבת לכתחלה וריש לקיש אמר לך התם לא השרישו הכא השרישו עסקינן. ור' יוחנן אמר לך מסתייך איסורא דרבנן ולא איסורא דאורי':

אסורים משום ספיחים. דרבנן גזור אכל מאי דגדל בשביעית דיהא אסור באכילה משום עוברי עברה חוץ מאותן ירקות שמנו בפירקין ובפ' הפיגם:

ודא היא דרבך. וזו הסברא הורה לך רבך דהיינו ר' אבהו:

אילו תנא בצל יחידי יאות. דאיכא לפלוגי בין שבת לשביעית דכיון דספיחים דרבנן מודי ריש לקיש בבצל יחידי דספיחין דשרי אבל חזיא דבערימה של בצלים הוא דפליגי וסבר ר' יוחנן דהערימה מוכחת ולא גזור רבנן ובין לשבת בין לשביעית תלושין חשיבי וריש לקיש בין אשבת בין אשביעית הוא דפליג:

לא עלו מידי טומאתן. דכיון דבקופות הן ומיטלטלין לא דמו לזרועין:

בחזקתן למעשרות ולשביעית. וסייעתא לר' זעירא:

בחזקתן ואת אמר עלו. בתמיה דקשיא מינה ובה ברישא תני גבי מעשרות דהן בחזקתן ואין צריך לעשרן הגידולין אלמא לא חשיבי כזרועין והדר תני לענין טומאה דחשיבי כזרועין ומאי שנא: ומשני דהתורה רבתה וכו':

תני לא יתלוש. מאותן שבקופה לא יתלוש בשבת:

אית תנאי תני חייב. לקמיה מפ':

ואית תנאי תני מותר. בנוסחת התוספתא דילן איתא הכי בצלים שהשרישו זה בזה בקופה הרי הן בחזקתן וכו' ואם היו טמאים לא עלו וכו' ומותר לתלוש מהן בשבת אבל האי תנא דהכא אסר לתלוש לכתחלה ואם עבר ותלש שרי דהא כולהו תנאי תנן לא יתלוש ובעבר ותלש הוא דפליגי:

מאן דאמר אסור מתיר. דאפילו מאן דאסר לתלוש לכתחלה אם שגג ותלש לא אסר משום פירות הנושרין דלא גזור רבנן אלא משום שמא יעלה ויתלוש דהוי איסור תלישה דאורייתא אבל הכא דאיסור דרבנן הוא לא גזור:

מ"ד חייב פטור ניחא. כלומר אלא מ"ד חייב היכי מיתרצא פטור הוא דניחא וכן הוה ליה למיתני:

דלא צורכא אלא דלא מותר. זאת לא נצרכה לשנות דחייב דהא לכ"ע תלושין חשיבי לענין טומאה אלא לומר שאינו מותר כלומר למעוטי מ"ד מותר כלומר חייב מכת מרדות מדרבנן:

ריש לקיש אמר חייב חטאת. לדעתיה גבי ערימה משום דהכי אורחיה וכן גבי קופה מחייב הילכך חייב דקתני בההיא ברייתא חייב חטאת הוא:

הלכה ב

את פירותיו. מפ' בגמ' ואפילו שמוכר פירותיו בהדי שדהו:

משבאו לעונת המעשרות. מפורש בריש מכילתין:

ולא בשביעית. כגון פירות האילן דשרו בשביעית קודם עונת המעשרות:

ואם בכרו. כלומר אם היו בה בכורות שהגיעו לעונת המעשרות והשאר עדיין לא הגיעו:

נוטל את הבכורות. לעצמו ומוכר את השאר:
תבנו. שבלים שנידשו ופעמים שיש בהן חטים שנשארו:
גפתו. פסולת של זיתים שנשארו בו זיתים קצת:
וזוגיו. קרום של פסולת ענבים קרוי זגין והגרעין קרוי חרצן:
משקין. אגפתו וזוגיו קאי:
שתורם בלבו על הקוטעין. דתניא בתוספתא דתרומות התורם את הגורן צריך שיכוון לבו על מה שבתבן התורם את הבור צריך שיכוון לבו על מה שבחרצנים ועל מה שבזגין ואם לא כיון תנאי ב"ד הוא לתרום על הכל. ולפי אוקמתא דפ' אלו עוברין צריכין אנו לומר דחרצנים כדי נסבה:
קוטעין. שבלים קטועין שלא נדשו:
צדדין. צדדי הכרי:
שבתוך התבן. שאי אפשר בלא חטים:
הלוקח שדה ירק בסוריא. ישראל שלקח מן הגוי הירק ואפילו לא לקח הקרקע. ובגיטין פ"ק אמרינן דסוריא חייבת במעשרות. ובמס' שביעית נמי איתא, וסוריא היינו ארם נהרים וארם שכבשן דוד המלך קודם שנכבשה הארץ שחלק יהושע בן נון לשבטים:
עד שלא בא לעונת המעשרות. בפ"ק מייתי להך מתני' והתם מפ' גבי ירק עונה דיליה:
חייב. דברשותיה נטבלו:
פטור. דבתבואה אזלינן בתר שליש למעשרות ולשביעית כדאיתא בגמ' ובפ"ק דר"ה וכיון דשליש קמא מיפטר דברשותא דגוי גדל התוספת נמי פטור. וכן גבי ירק עונה דיליה:
ולוקט כדרכו והולך. הוא בעצמו ילקוט הפירות כשלקחה אחר שליש ולא יוריד פועלים לה דמחזי כאילו הוא בעל הקרקע ולא פטרי רבנן התוספת במתני' אלא כשלא קנה קרקע:
אף ישכור פועלים וילקט. דר' יהודה לא גזר:
בזמן שקנה קרקע. דסבר רשב"ג דסוריא דחיובא מדרבנן בעינן תרתי קודם שליש ושיקנה הקרקע דאי לא קנה קרקע אע"פ שקנה עד שלא בא לעונת המעשרות פטור:
ר' אומר אף לפי חשבון. מפ' בגמ' על רישא, ופי' ר"י ז"ל ורבינו שמשון ז"ל דר' את"ק קאי דפטר כשבא לעונת המעשרות אף על מה שמוסיף ברשות ישראל וקסבר ר' דהתוספת חייב וה"ק אע"פ שקנה אחר שבא לעונת המעשרות חייב לעשר לפי חשבון. והרמב"ם ז"ל סובר דקאי ר' אמתני' דלעיל שקנה ישראל מן הגוי פירות קרקעו בא"י וסבר ר' דאם לקחן אחר שבאו לעונת המעשרות דהיינו שליש דאהני שליש ראשון דנוטל ממנו דמים

מן השבט ושני שלישין דגדלו ביד ישראל נותנן לבעליהן בלא דמים. וכן פסק בהיל' תרומות פ"א:

לא ימכור אדם את שדהו. כן היא מתני' לא ימכור אדם את שדהו משבאו פירותיו לעונת המעשרות למי שאינו נאמן לפי שעובר על ולפני עור לא תתן מכשול ואשמועינן השתא דאפילו בהדי שדהו אינו יכול למכור דלא תימר עיקר המכר שדה הוא דפירות טפלה נינהו קמ"ל:

שהוא אומר לו. לכהן וללוי:

עבר ומכר. רבנן קתנו לה:

מעשר ואוכל. מה שהוא אוכל מעשר דלוקחו מן הלוקח ולא קנסוהו שיעשר אף מה שמכר דאין אנו אחראין לרמאין:

לא יתרום. מן המשקין של הפסולת כדתנן במתני' שהתורם בלבו וכו':

יפה כחו. כלומר יישר:

לא ייפה כחו. כדמפ' ואזיל דאותה תרומה שהוא מפריש היא טבולה למעשר:

תרם א' משששים. בגורן דע"כ נתנו שיעור לעין רעה וכשאנו רואים שבלים שבתוך התבן או שבלים דצדדין הויא התרומה א' מס"א מיחייב בתרומה הקונה התבן או לא:

כלום צריכא אלא ביתר. דהך טעמא דמתני' לא אצטריך וכשאנו רואין שהתרומה היא כשיעור לזה ולזה. אלא דאפילו אינה כשיעור נמי מהני והיינו משום דאי בדיעבד תרם חטה א' על כל הכרי הויא תרומה:

שדה שהביאה שליש וכו'. השתא לר' אבינא ועולא מיירי בשדה של תבואה ובארץ:

ולקחה. ישראל ממנו אחר שליש:

התוספת פטור. דבתר שליש הראשון את מהלך:

התוספת חייב. דע"כ לא פליגי רבנן עליה דר' במתני' אלא בסוריא דרבנן אבל בארץ מודו ליה כנ"ל. אבל ר"י ז"ל כ' דר' ורבנן דמתני' בפלוגתא דר' עקיבא ורבנן ובסוריא קא מיפלגי דתניא שדה שהביאה שליש לפני גוי ולקחה ממנו ישראל ר' עקיבא אומר התוספת פטור וחכמים אומרים התוספת חייב וסתם מתני' ר' עקיבא היא ע"כ והכי מפ' לה לר' יוחנן לקמי':

שאם היה שני שני. דלעולם מודו רבנן לר' עקיבא דבתבואה הלך אחר שליש ואם השליש הראשון שהיה ברשות גוי גדל בשנה שנייה שדינה מעשר שני אע"ג דהתוספת גדל בשנה שלישית דהוי מעשר עני לא אמרינן השתא קא מתחיל חיובא אלא אינו מעשר אלא שני. וכן אם לקחה בשלישית דהוי מעשר עני וגדל התוספת ברביעית דהוי מעשר שני אפ"ה אין מעשר אלא עני:

שכונס אותה בשביעית. וחייבת במעשרות ואין בה קדושת שביעית ולר' עקיבא אין בה איסור ספיחים:

ואספת את תבואתה ובשנה השביעית. וכיון דסמיכי קראי הכי משמע דבשביעית גופה ואספת ואע"ג דבקרא לא מפ' ביה שליש רבנן הכי קים להו דבתבואה הלך אחר שליש ובר"ה יליף לה מקרא:

אחר שליש הראשון. ומשו"ה לית בה דין שביעית:

הכא אתון אמרין אף חכמים לא חייבו וכו'. הילכך מצי סבר שפיר ר' יונתן בן יוסי כרבנן דאע"ג דרבנן סברי התוספת חייב אחיובא קמא שדו לה וא"כ הך תבואה כשכונסה בשביעית אחיובא קמא שדו לה וחייבת במעשרות ואין בה קדושת שביעית דסחורה וביעור:

כמה דר' עקיבא אמר איסור ספיחים תורה כן ר' יונתן בן יוסי וכו'. כלומר דלדידך דסברת דכי קאמר ר' יונתן בן יוסי אליבא דר' עקיבא הוא דקאמר דסברת דחייב דאמרי רבנן לעתיד לבא קאמרינן א"כ צריכין אנו לפ' דכי נקט בהך ברייתא שליש לגבי דלא תפיס בהו איסור ספיחים קאמר דבעינן שליש דלגבי חלה אדרבה גרן דיליה פחות משליש היא ומכי חיילא עליה חיוב חלה כל מאי דגדלה אח"כ שדינן בתר קמא דהא סבר ר' עקיבא אחר שליש הראשון את מהלך ולגבי חלה כך הוא פחות משליש כמו גבי שאר מעשרות שליש וכי היכי דגבי שאר מעשרות כל מאי דגדל בתר שליש לשליש שדינן ליה בין לקולא בין לחומרא הכא לענין חלה כל מאי דגדלה בתר עשבים אע"ג דבפחות משליש קיימא להוא גרן שדינן לה בין לקולא בין לחומרא וא"כ גבי תבואה שהביאה פחות משליש לפני ר"ה של שביעית הא מטא גרן דיליה קמי שביעית ובחלתה אין בה קדושת שביעית ואפילו גדלה בשביעית תוספת התוספת שדינן בתר גרן קמא בין לקולא בין לחומרא וא"כ אמאי נקט ר' יונתן בן יוסי גבי תבואה שליש בשביעית לא נקט אלא לגבי איסור ספיחים דלית בה איסור ספיחים:

הביאה פחות משליש לפני שביעית ונכנסה שביעית. ולא עבדה עיסה לגבי ספיחין הוא דאסירא אבל עבדא עיסה לא חלה עליה על חלתה ועל עיסתה קדושת שביעית ומותרת בזמן ביעור ובסחורה דלגבי חלה פחות משליש כשליש דמי כדאיתא פ"ק דחלה:

שמכבר היו עשבים ולא חלה עליהן קדושת שביעית. כלומר דמכיון שנשלם גבול עשבים וגדל משהו טפי על הגבול קמי תשרי תו לא חלה עליה קדושת שביעית אף בחלה ובעיסה דהכי אמרינן פ"ק דחלה דעשבים לא הוי גרן לענין חלה ופטורה והוו

עשבים לגבי חלה כפחות משליש לגבי מעשרות אבל גדל טפי מעשבים אע"ג שהביאה פחות משניש חייבת:

הביאה פחות משליש בשביעית. ואית בה חיוב חלה וקדושת שביעית דגרן דילה דשביעית הוא:

מותרת משום ספיחים. אם אכלה קליות דלגבי ספיחים בתר שליש הוא דאזלינן ושריא באכילה ואי עבדה עיסה חלה עליה קדושת שביעית. ובריייתא דנקטה לגבי תבואה שליש לגבי ספיחים הוא דקאמרא ובריייתא קמייתא דפליגי בה ר' עקיבא ורבנן דנקטא שליש לא קשיא דאשמועינן רבותא לרבנן דאע"ג דגדלה שליש דטפי הוא מפחות משליש אעפ"כ רבנן מחייבי התוספת ואם היינו אומרים דרבנן נמי מודו דבתר שליש הראשון אזלינן דלא מחייבי אלא לשעבר א"כ שפיר מצינן למימר דהא הביאה שליש לפני וכו' ובין שכונס אותה בשביעית ושריא בקליות בין בעיסה מיתוקמא דרבנן לית להו איסור ספיחים תורה כדאיתא התם בשביעית פ' הפיגם ובת"כ ובפ' מקום שנהגו. ושריותא דשרו היינו לגבי סחורה ולגבי ביעור, אבל לדידך הך בריייתא צריך אתה לפרשה לר' עקיבא דנקטה שליש לגבי איסור ספיחים:

מודים חכמים לר' עקיבא. והיינו כר' אלעזר דלעיל:

הבקר והקדש וסוריא מחלוקת רבי עקיבא וחכמים. דסבר ר' יוחנן דסתם מתני' ר' עקיבא דרבנן דפליגי עליה אף בסוריא נמי פליגי:

הבקר. כגון שהבקיר שדה אחר שליש וזכה בו אחר והמתין עד שגדלה התבואה כל צרכה לר' עקיבא הזוכה פטור מן המעשר דאחר שליש הראשון את מהלך והבקר פטור מן המעשרות כדנפקא לן מקראי ורבנן סברי התוספת חייב:

הקדש. שהקדישו קודם שהביא שליש והביא שליש ביד ההקדש ופדאו והמתין עד שגדלה התבואה לר' עקיבא פטור דבתר שליש קמא אזלינן ודגנך ולא של הקדש ולרבנן חייב התוספת ולפני גוי דתני בברייתא היינו בסוריא וחדא מינייהו נקט:

מודה ר' עקיבא לחכמים בחנט והשרשה. דאע"ג דחנט והשרשה הוו מילתא לענין מעשר כדאמרינן בפ"ק דר"ה דגבי אילן בתר חנטה אזלינן דאי חנט קמי ט"ו בשבט אע"ג דנגמרו פירותיו אח"כ מתעשר לשנה שעברה דקמי תשרי אם שני שני ואם עני עני. והשרשה גבי דוחן ופרגין שהשרישו לפני ר"ה דלר"ש שזורי בתר השרשה אזלינן בהו וטעמא מפ' התם. ותבואה וזיתים בתר שליש ואשמעינן השתא דדוקא גבי שליש הוא דא"ר עקיבא דמילתא היא וכל התוספת שגדל אח"כ גדל בפיטור אבל בחנט והשרשה ביד הגוי לא חשיבי מילתא והתוספת מחייב להו ובתר גמר הפרי אזלינן:

זרע בחורבה והביאה שליש. דמיחייב במעשרות וסכך על גביו כמין בית על הזריעה דקי"ל בפ"ק דערלה דאם זרע תוך הבית דפטור מן המעשרות וילפינן לה מקרא מדכתיב גבי מעשר היוצא השדה והכא מה שגדל בתר סיכוך פטור:

התוספת חייב. דבתר שליש הראשון את מהלך:

התוספת פטור. דתוספת לא שדינן ליה בתר שליש קמא:

אף בחלה כן מחלוקת ר' עקיבא. בעיא היא אי אפילו לענין חלה פטר ר' עקיבא כי גדל בתר עשבים או בתר נטילת סכוך דכיון דשריותא וקולא דסכוך כתיבא בקרא דהיוצא השדה והתם שליש הוא דכתיב כדכתיב את כל תבואת זרעך דמההוא נפקא לן שליש בפ"ק ובפ' לולב הגזול דדרשינן את שזורעין אותו ומצמיח אבל חלה דפחות משליש נמי מחייבא גוונא אחרינא הוא ולא מעיילינן לה הכא:

ומשני מה את בעי מדר' עקיבא. דגדולה מזו מחייב ר' עקיבא גבי חלה:

דר' עקיבא אומר פירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבין בחלה. ואפילו גדלו כל צרכן בח"ל ונפקא לן התם מקרא אל הארץ אשר אני מביא אתכם שמה שמה אתם חייבין בין בפירות הארץ בין בפירות ח"ל:

אין יסבור ר' עקיבא כר' אליעזר. אליבא דר' יהודה דפטר התם דבתר מעיקרא אזלינן:

יאות את מקשי. כלומר יאות את בעי דהא אזיל בתר מעיקרא אבל ר' עקיבא בתר תוך אויר א"י אזיל:

שאינו נקוב. דפטור מן המעשרות מן התורה והביא שליש ונקבו מי נחית ר' עקיבא אפילו אהך מילתא:

א"ל עכשו ניקב. והשתא חייל עליה חיובא ועד השתא כמונח בקופסא דמי וליכא למימר הכא דבתר שליש הראשון אזלינן דלא קאמר ר' עקיבא אלא כי קרוי זרוע אבל לא קרוי זרוע לא:

זקנו. אביו:

דתנינן תמן. פ' שתי נשים:

היו אריסין. בין בחכירות בין בקבלנות:

ר' אליעזר מחייב פירותיהם. דכבעלים דמו אע"פ שאין להם קרקע:

ור"ג פוטר. דאין להם קרקע:

על רישא. פירש' במשנתנו:

הלכה ג

המתמד. שנתן מים בשמרים דהיינו בזוגין דאילו בחרצנים דכ"ע לא פליגי דלאו בר עשורי הוא הכי מפ' לה בפ' אלו עוברין:

ומצא כדי מדתו. מפ' רבא בפ' המוכר פירות דרבנן אפילו ברמא תלתא ואתי תלתא ופלגא נמי פליגי דסברי תלתא עייל תלתא נפיק פש ליה פלגא ופלגא בשיתא פלגי מיא לאו כלום הוא. והאי דקמפלגי בכדי מדתו להודיעך כחו דר' יהודה דאפי' בכדי מדתו נמי מחייב במעשר. והאי דמחייב ר' יהודה היינו מיניה וביה אבל לא ממקום אחר דהוי מן החיוב על הפיטור. ובגמ' מפרש אי בעי רבי יהודה החמיץ:

מצא יתר על כדי מדתו. סתמא היא ולא פליגי רבנן עליה והיינו לרבי יהודה כדאית ליה ולרבנן כדאית להו לר' יהודה בתלתא ופלגא ולרבנן ברמא תלתא ואתא ארבעה: והקשו התוספות פ"ק דחולין ובפר' המוכר פירות היכי פטרי רבנן ברמא תלתא ואתא תלתא ופלגא דהא אית ביה נותן טעם וטבל חמור יותר משאר איסורין שבתורה דאיסורין שבתורה אפילו במינן בנותן טעם וטבל במשהוא כדאיתא בפ' בתרא דע"ז. ותירצו דאינו אלא קיוהא בעלמא:

לפי חשבון. ואפילו מטבל ודאי דהוי כולו יין מעשרין דהאי נמי חמרא מזיגא הוא ומעשר לחמש סאין חצי קב ועשיריתו מיין. ולקמן ולעיל אמרינן דתרומה פטור דהתורם לבו על מה שבזוגין:

שלנו. שהנמלים לנו בהם:

הערימה החייבת. שנתמרחה ונגמרה המלאכה:

הרי אלו. החורין:

חייבין. במעשר והן טבל ואסור לאכול מהן עראי כדמפ' טעמא מתני':

שום בעל בכי. וכולהו דמתני' בגמ' מפ' להו ומני להו במתני' לפיטורא מן המעשרות ובשביעית. דנקחין אף מן החשוד על השביעית והני דרישא מפ' טעמא בתוספתא ומייתי לה במס' דמאי בפ"ב כגון אלו צרכו חכמים ליתן בהן סימן לפי שאין כיוצא בהן בארץ ישראל וה"פ לפי שיש שומים ובצלים וגריסין ועדשים בא"י דהיינו לכל א' כיוצא בו הוצרכו ליתן סימן בפטורים הבאים לארץ דלא חייבו חכמים פירות ח"ל הבאים לארץ במעשר אלא אותן שדוגמתן בארץ אבל אלצרין ופיסטקין ואצטרובולין כולן אין גדלים בארץ כלל ולא הוצרכו ליתן בהן סימן דודאי כולהו מיני מח"ל הן: ר' מאיר ור' יוסי קיימי נמי אפטורין מן המעשרות ונקחין מכל אדם בשביעית:

אף הקוטנים. בגמ' אפרש:

פטורין מן המעשרות. אינהו גופייהו וכ"ש זרען וטעמא דמח"ל הן וכדפרישית:

זרע לוף העליון. בגמ' מפ' זרע הסילון של לוף כלומר זרע לוף השוטה שכן בלשון יון קורין לשוטה סילי אבל זרע לוף פיקח חייב והני דסיפא ממעטינן להו בריש מכילתין מקראי:

נקחין מכל אדם בשביעית. בגמ' משמע ואפילו מן החשוד:

אע"פ שאביהן תרומה. דאביהן גופיה הוה תרומה ונטען לזרע ותנן בריש פירקין העוקר לפת וצנונות מתוך שלו ונוטע לתוך שלו לזרע חייב מפני שהוא גרנן והני אם עשאן תרומה ונטען בדיעבד לזרע הגידולין נאכלין לזרים ואע"ג דזורע תרומה אפי' בדיעבד תקון רבנן דגידולין תרומה כדתנן בתרומות בפרק הזורע והוא מי"ח דבר שאני הכא כיון דהני מעיקרן פטורין מתרומה ומעשר לא גזור בהו:

והוא שהחמיץ. הא דמחייב ר' יהודה היינו בהחמיץ אבל בלא החמיץ אף רבי יהודה מודי דלאו פירא הוא ורבנן אפילו בהחמיץ נמי פליגי:

תמן תנינן. פ"ק דחולין:

התמד עד שלא החמיץ. מים בעלמא הוא ונוהג בו תורת פיסול מקוה אם המקוה הוא חסר ונפלו בו ג' לוגין מתמד זה פסלוהו. ואינו נוהג בו תורת קיחת מעשר שני דבעינן ביה פרי מפרי כדכתיב ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וגו':

משהחמיץ. הוי יין וינהוג בו קיחת מעשר ואינו נוהג בו פיסול מקוה כדין מים אלא כדין מי פירות דאם נטל סאה ונתן סאה כשר:

מתני' דר' יהודה. הך מתני' דחולין ר' יהודה קתני לה דתלי טעמא בהחמיץ ולא בעי יתר מכדי מדתו:

דברי הכל היא. ואפילו רבנן מודו בה דנקח בכסף מעשר דאפילו מי מלח נקחין בכסף מעשר כדאיתא פרק בכל מערבין דחזו לטבל בהן פתו והוא שעירב בהן שמן ועל ידי הבלעה כדאיתא התם דדוקא גבי חיוב מעשרות לא מחייבי אלא ברמא תלתא ואתא ארבעה:

מהו מוציא. לר' יהודה בכדי מדתו ולרבנן ברמא תלתא ואתא ארבעה, ופשיט דדוקא מעשרות הוא דמפריש אבל תרומה לא וכו':

נטבל. ואסור לאכול ממנו עראי דהא נגמרה מלאכתו:

והא תנינן. פ"ק דחלה:

שנתנו לנחתום. קמח כל א' בפני עצמה שיעשנו שאור לכל א' כדי ללוש ולהחמיץ כל א' עיסתה בבית ובא הנחתום וצירף הקמחים כולן שלא מדעתן ועשאן שאור:

אם אין בשל א' מהן כשיעור. של חמשת רבעים ועוד:

פטורה מן החלה. דצירופו לאו כלום הוא:

ואין בשל כלהון כשיעור. בתמיה וקשיא לר' יוחנן:
עיסה ע"מ לחלקה. פטורה ואפי' בעל הבית גופיה לא טביל דהא סופו לסתור מה שעשה ואע"ג דהשתא מחובר הוא לאו כלום הוא דבתר סוף אזלינן וגבי מירוח כרי שאני דאדרבה בעל הבית סופו למרחו או להעמיד ערימה שכן דרך כל העולם הילכך אע"פ שעשאו אחר נטבלו:
נחתום שעשה שאור לחלק חייב וכו'. והא הכא דלסוף סתר ליה ומיחייב אלא טעמא דהויא דידיה. וטעמא דמתני' דנשים משום דלאו דידיה ואינו יכול לחייב העיסה בלא דעת הבעלים שמא ימצא לקוחות ויטבול מיד דאמרי' ליה דיעביד אותה עיסה פת ולא ימתין לעשותה שאור לחמץ עיסות אחרות וימלך לעשות כן מפני שאלתם ולא יחלקנה ומשו"ה חייב אבל אשה בביתה דליכא טעמא דלקוחות אי מעיקרא כי גלגלה הוי אדעתא לחלקה פטורה:
הא בצד ערימה פטורה פטורין. ואפילו שמה שבחורין הוו חטין כמו ממורחין כיון דנמלים לאו אדעתיה דבעל הבית עבדי לא טבלי:
משום יאוש. והבקר פטור והא ידע דנמלים גוררין ומפקר ליה אבל מן הערימה החייבת הא תנן בריש מסכת פאה דאינו יכול להבקיר:
והוא שגיררו ראשי שבלים. ר' שמואל בר אבא מוקי מתני' אליבא דר' יוחנן דכי משמע ממתני' דמן הערימה פטורה פטורין היינו כשנמצא בחורין ראשי שבלים דלא נגמרה מלאכתן דהכי תנן בידוע שמדבר גמור הוו גוררין וכו'. והכי איתא בפ' ר' ישמעאל במנחות דשבולת שנמצאת בכרי שנתמרח ונגמר הויא טבל גמור. אבל לעולם אי הוו חטים ממורחין הנהו דחורים טבולים נינהו ואפי' שלא מדעתו דבעל הבית ואפילו גררו מערימה פטורה והיינו טעמא דלא אותביה ריש לקיש לר' יוחנן מהא:
וגמרן הגזבר ואח"כ פדאן. והא גזבר ידע דודאי פרקי ליה דהקדישו לבדק הבית, דאי למזבח אין לו פדיון דקדושת הגוף וא"כ מירוח דגזבר שלא מדעתו של הפודה הוא ואמאי פטורין:
והא גזבר כאחר הוא ואת אמרת מה שעשה עשוי. וכי היכי דגבי הקדש אהנו מעשים דאחר להקדש גבי הדיוט נמי אהנו מעשה אחר לחייב:
גזבר כבעלים. וכל זמן שלא פדאה מתחת ידו כדידיה דמי והקדש פוטר דדגנך כתיב:
ודלא כר' יוסי. פלוגתא דר"מ ור' יוסי פ"ק דשקלים:

ואפילו יש בשל א' מהן כשיעור. אמאי מיחייבי העיסות האחרות דהא ודאי מתני' לחיובי כל העיסות קאמר דאי לאותה עיסה שיש בה כשיעור פשיטא. ומשום הכי פריך דיעשה כדבר שלא נגמרה דהא סופו לסתור צירוף זה:

דא"ר יוסי בש"ר זעירא. בפרק הכובש אליבא דרבנן דאמרי שותין על הגת. וטעמא דסופו להחזיר את המותר לדבר שלא נגמרה מלאכתו הכא נמי ניזיל בתר סוף ולא משני. ושמא לא חש דהתם לקח היין מדבר שלא נגמרה מלאכתו דגת לא טביל עד שירד או עד שישלה בחביות לר' עקיבא אבל הכא הא נתחבר לדבר שנגמרה מלאכתו דחיוב עיסה בחלה בחטים משתגלגל ובשעורים משתטמטם כדתנן התם:

דור אחד מקיף את העמוד. דשומין שלנו יש להן דרא לפנים מדרא:

שאין לו ארס. נ"ל פי' דבר זה מהא דתניא פרק בכל מערבין לא יאכל אדם בצל מפני נחש שבו, ופי' רבנו שרירא גאון ז"ל שמענו שזה הנחש הוא קנה כגון המקל שישנו באמצע הבצל כשיגדל ונוטה לייבש והוא גבעול שלו ויש לאותו קנה ראש כראשו של נחש וחם הוא מאד מפני שממנו יצא הזרע וכל זרע חם הוא כך שמענו שזה הנחש שאמרו לא יאכלנו ע"כ. וזה בצל של רכפא הבא מח"ל אין לו ארס הזה כשאר הבצל. ומכאן נראה דהפירוש הנכון בשום בעל בכי ובצל של רכפא וכולהו דמתני' הוא מה שפי' בערוך בערך קלקי דכולן על שם מקומן נקראו:

והתנינן. במס' נגעים:

גופה של בהרת. שטימאה התורה:

כגריס הקילקי מרובע. קלקי מעיר קליקיא דהיינו ל"ו שערות על ל"ו שערות:

כל גרמה דליתה מרובע. דאי לא ליתני כגריס הקלקי ואנא ידענא דהוא מרובע:

דירבענה הוא והיא נגעה מלא קטרין. כלומר שישער טבלא א' מרובעת ל"ו שערות על ל"ו שערות כשיעור נגע וישים בתוכה הגריס הקילקי שהיא עגולה והוא יעשה קוי המרובע על קוטרי העגולה קוטר לשון ערבי הוא רום קבוב העגולה:

עניבא דפיליא. מין קטנית ונראה מרובע:

כל שגלגליהן חדין. פי' רמב"ש ז"ל כל עדשים הן עגולות כגלגל אלא שהן עבין בשפת העוגל כמו באמצע ושל אותו מקום בשפת העוגל סביב סביב חדין:

כל שאין להן צרורות. דרך העדשים שמתערבין צרורות בהן כשממרחין אותן ושל אותו מקום הקרקע קשה ואין מתערבין בהן צרורות:

כל שעוקציהן מעוטין והלקטיהם מרובין. בתוספתא קתני כל שעוקציהם קטנים, ופי' בערוך בערך הלקט פי' תרמילהון ארוכין ויש בהן גרגירין הרבה מלשון ילקוט דמדקרי

לעוקץ הקצר מעט קרי לתרמיל הארוך מרובה ור' מצליח אמר מסתברא עליהן רחבים ונראין הדברים שהקציצין עצמן נקראין הילקטין ונטילתן אפשר דקרי הילקוט ודברים הללו מסברא דילן אינון ולא מפי השמועה ע"כ:

איליין קונייתא. מין קטנית דומה לקרקס וקונייתא מצוי להן ללמוד הימנו פי' קרקס. תניא בתוספתא ר' יוסי אומר אף הקטנים של מטה מהן. ופי' בערוך בערך קטן פי' שלמטה מהן דא"ר יוסי היינו דעוקציהן יותר קטנים מעוקצי הקרקס ולכן נקראין בערבי סגיר אל דנאב ולא נקרא הקרקס קטנים שפירושו קטני זנב ואע"פ שעוקציהן קטנים לפי שהקטנים למטה מהן בזנב כלומר יותר קטני זנב מהקרקס ולכך נקראין קטנים ע"כ:

כרכמין. נראה שהוא מין שזורעין אותו כמו שזורעין זרע פשתן לעשות ממנו טוייה כמו פשתן וכיוצא בו והשמועה מוכחת כן:

שיהא מותר משום ספיחים. ומותר ללקחו מן החשוד:

והתנינן החשוד על השביעית. בבכורות בפ' עד כמה:

ופשתן לאו קיסמין הוא. ולא אוכל והאי כרכמין נמי אפילו דמי לקיסמין ולאו אוכל פשיטא דאסור:

מפני זרעה. דזרע פשתן חזי לאכילה ודמי לשאר אוכלין ומשו"ה קנסוהו מה שאין כן בכרכמין דלא חזי זרעיה לאכילה:

מפני זרעו. והא ליכא למיחש דיהא חשוד בתרומה שיעבור עבירה במים ומלח ואפ"ה קנסו. וא"כ כרכמין נמי אסור בחשוד:

ותני עלה. בתוספתא התורם את הבור צריך שיכוין לבו על הזוגין:

קליפה החיצונה קרוייה כן. והא אוקימנא דמתני' לאו בחרצנים מיירי:

פשתן ניקחת מכל אדם. כדמפ' ואזיל דאינו יודע אם חשוד הוא אם לאו הא דבר בריא דחשוד אסור ומתני' דבכורות דתנן אין לוקחין הימנו פשתן בחשוד ודאי:

ביקיא. בת"כ תניא מיבל ביקיא בשמן. ופי' הראב"ד ז"ל דומה כי הוא ממיני צבעים. ובסוף תוספתא דמעשרות שנינו ר' יוסי אומר אף זרעוני שדה פטורין מן המעשרות כגון זרע איסטיס וזרע קוצה וזרע ביקיא. והשרש נקרא ביקיא והעלין שלו נקראין בל ביקיא כעין נבייה ששנינו בעבודה זרה ובמעילה. או מלשון בול הרים והמים ששולקין אותו בהן צחין ושמנים ומראים כמראה שמן. ובערוך פי' אירבא לוצא בלע"ז:

ביקיא עצמה. ואפילו שורש ועלין שלו:

דילמא דלא איתאמרת. הא דזוגא דאמר דנקחת מכל אדם אלא באינו יודע וכו' אבל דבר בריא שהוא חשוד אסירא ביקיא גופה אבל זרעה שרי והיינו מתני' ותוספתא דשרינן זרעוני גנה וזרעוני שדה אפילו בחשוד ודאי:

ירבוזין. זרעוני גנה שאין נאכלין הן. ופי' בערוך פינוגו בלע"ז:

גו קופתא. תוך הקופה, כלומר בשוגג:

מן דגלאי לך חספא אשכחת מרגניתא. דרך המרגליות להמצא בים תוך הקליפות שקורין קונגאש בלע"ז והקליפות קראם חספא:

ואת אמרת ולאו מתני' היא. כמתמיה ממני לומד מדברי למדת ואתה מקשה לי לומר דפשיטא:

הדרן עלך העוקר

וסליקא לה מסכת מעשרות ברחמי שמיא

וסימנהון דפירקי כלל היה מעביר וכובש ועוקר:

בריך דיהב חילא לעבדיה בן אמתיה: